

Σχολείο καί Ζωή

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. Ζομπανάκης: Πώς οργανώνουμε και κυβερνούμε την τάξη μας	σελ. 49
Εύρ. Σούρλα: 'Ο Pestalozzi και η διδακτική του μέθοδος	» 53
Μαρίας Μιχοπούλου: 'Ο Λέων Τολστόι ως παιδαγωγός	» 56
'Αναστ. Καζεπίδη: Νέοι καιροί - Περισσότερη άγωγή	» 63
'Αχιλ. Παπαδοπούλου: 'Η μελέτη του περιβάλλοντος στις τρεις ανώτερες τάξεις του Δημ. Σχολείου	» 67
Φάνη Τουλούπη: Τό μαθητικό περιοδικό στο δημοτικό σχολείο	» 72
Θ. Σιδερά: Τό σχολικό περιοδικό	» 77
Χ. Παντελίδη: Τό σχολικό περιοδικό οπάζει τα δεσμά της δειλίας	» 79
'Εμμ. Γ. Σαρπαδιανάκη: Τό σχολικό περιοδικό να γράφεται μόνον από τα παιδιά	» 81
Γαβριήλ Σ. 'Αλπέντζου: Παιδικά άμαρτήματα	» 82
Διεθνής 'Εκπαιδευτική Κίνηση	» 84
'Ελληνική 'Εκπαιδευτική Κίνηση	» 87
Γ. Α. Βασδέκη, κ. ά.: Κριτική του Βιβλίου	» 93

ΕΚΔΟΤΗΣ
Γ. ΒΛΕΥΣΣΑΣ

ΕΤΟΣ Ι' ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1962 ΤΕΥΧΟΣ 2

«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ»
ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
Έκδίδεται τήν 1ην εκάστου μηνός.
Διευθυντής: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ
Έκδότης: ΓΕΩΡΓ. Σ. ΒΛΕΣΣΑΣ
Διαχειριστής: ΑΝΔΡ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ
Γραφεία: Περικλέους 21 — Αθήναι

«L'ECOLE ET LA VIE»
REVUE MENSUELLE DE PÉDAGOGIE
Directeur: G. ZOMPANAKIS
Editeur: G. S. BLESSAS
Gérant: A. ZOMPANAKIS
Rue: Périclès 21 — Athènes
Année 10 FEVRIER 1962

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Έσωτερικού:

Έτησια Δρχ. 90
Για τὰ Σχολεία » 90
Για τὸς εκπαιδευτικούς » 60
Τὸ τεύχος » 8

Έξωτερικού:

Για Έκπαιδευτικούς: 1 λίρα Ἀγγλίας
ἢ δολλάρια 2,80 (Έτησια).
Για σχολεία: 1 λίρα Ἀγγλίας καὶ 10
σελλίνια ἢ δολλάρια 4. (Έτησια).
Ἡ συνδρομὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ἰανουά-
ριο ἐκάστου ἔτους καὶ προπληρώνεται
Συνεργασία, γράμματα, ἐπιταγὲς κλπ.
στὴ διεύθυνση: Περιοδικὸ «ΣΧΟΛΕΙΟ
ΚΑΙ ΖΩΗ» ὁδὸς Περικλέους 21 Ἀθή-
νας (Κ). Τηλ. 27-173.

ΕΤΟΣ Ι ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1962 ΤΕΥΧΟΣ 2

Διευθύνσεις κατὰ νόμον: Διευθυντοῦ: Βασ. Σοφίας 8 — Νέα Σμύρνη.
Έκδότου: Βυζαντίου 18 — Νέα Σμύρνη. Τυπογραφικαὶ Έργασίαι:
Γεω. Γεωργιάδης & Σία Ὁδὸς Βαλτετσίου 62 — Ἀθήναι — Τηλ. 624-692

Έγγράφονται συνδρομηταὶ καὶ πωλοῦνται προηγούμενα τεύ-
χη τοῦ περιοδικοῦ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» εἰς τὰ Γραφεῖα μας
ΟΔΟΣ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ 21 — ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 27.173

ΤΟ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ»

Θα δημοσιεύσῃ σὲ προσεχὴ τεύχη τοῦ καὶ τίς μελέτες:

1. Εὐστ. Γεωργίου: Ψυχικὴ προετοιμασία τοῦ παιδιοῦ γιὰ τὸ σχολεῖο.
2. Δημ. Χατζηγυλλέζου: Τὸ μάθημα τῆς ἱχθυογραφίας.
3. Γ. Κυριαζοπούλου: Θετικὴ καὶ ἀρνητικὴ παράγοντες τῆς μαθήσεως.
4. Ἀδ. Γκρόζα: Ἡ ἔννοια τοῦ νέου σχολείου.
5. Ἰω. Κοκμοτοῦ: Τὸ πρόβλημα τῆς διγλωσσίας.
6. Χάρη Σακελλαρίου: Ἀμιλλα καὶ αὐτοάμιλλα.
7. William G. Perry (Μετάφρ. Κων. Ἀλεξάντου): Τὰ πορίσματα τῆς ἐπὶ τοῦ
προσανατολισμοῦ ἐπιτροπῆς: Ἐπὶ τῶν σχέσεων ψυχοθεραπευτικῆς καὶ προ-
σανατολισμοῦ.
8. Δημ. Ἠλιοπούλου: Αἱ εἰσαγωγικαὶ ἐξετάσεις εἰς τὰ Πανεπιστήμια καὶ ἡ
ἐπιλογὴ τῶν ἱκανωτέρων.

Σὲ προσεχὴ τεύχη ἐπίσης τοῦ «Σχολείου καὶ Ζωῆς» θὰ δημοσιεύσῃ τοὺν βιβλιο-
κριτικὰ σημειώματα γιὰ κάθε βιβλίο ποὺ ἔχουν σταλῇ δυὸ ἀντίτυπά του στὸ περιοδικό.

«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

Έτος Ι'

Φεβρουάριος

Τεύχος 2

ΠΩΣ ΟΡΓΑΝΩΝΟΜΕ ΚΑΙ ΚΥΒΕΡΝΟΥΜΕ ΤΗΝ ΤΑΞΗ ΜΑΣ

Σήμερα δὲν κάνομε πιά πολὺ λόγο γιὰ κοινωνικὲς προδιαθέσεις καὶ
ἐνστικτικὰ ὅπως παλαιότερα. Ἡ κοινωνικὴ ψυχολογία μᾶς παραπέμπει σήμερα.

α) Στὶς βασικὲς κοινωνικὲς ἀνάγκες ποὺ πρέπει νὰ προσέχωμε.
Τέτοιες ἀνάγκες πρέπει νὰ θεωροῦμε τὴν ἐπιθυμία γιὰ ἀσφάλεια, γιὰ ἀνα-
γνώριση καὶ ἀνταπόκριση, γιὰ ἰσχύ καὶ ἐπίδειξη. Ὅταν οἱ βασικὲς οὐτὲς
ἀνάγκες δὲν ἐκπληρώνωνται οὔτε στὶς ἀτομικὲς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς
τὸν ἄνθρωπο οὔτε μέσα σὲ μιὰν ὁμάδα, τότε οἱ ἄνθρωποι μένουν ξένοι με-
ταξύ τους καὶ μὲ τὴν ὁμάδα. Ὅταν ἀντίθετα ἐκπληρώνωνται, τότε τὸ ἔδα-
φος εἶναι καλλιεργημένο γιὰ ἐπαφὲς καὶ συμπαθητικὲς σχέσεις.

Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ στὸ σχολεῖο. Ὅταν ὁ μαθητὴς αἰσθάνεται ὅτι
εἶναι ἀσφαλὲς μέσα στὴν τάξη του, ὅταν ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸν δάσκαλο
καὶ τοὺς συντρόφους του, ὅταν οἱ ἄλλοι ἀνταποκρίνονται στὰ συμπαθητι-
κά του συναισθήματα, τότε δέχεται πρόθυμα τὸν ἄλλο ὡς σύντροφο καὶ
συμπαίκτη καὶ ἐντάσσεται στὸ σύνδεσμο τῆς τάξεως· τότε αἰσθάνεται ὅτι
εἶναι οἰκεῖος, ὁ ἐγωκεντρισμὸς του ἐξατμίζεται, ὑποτάσσεται στοὺς κανό-
νες τῆς τάξεως, ἀναγνωρίζει τίς ἡγετικὲς δυνάμεις, ἐνεργεῖ ἀλληλέγγυα μὲ
τὴν ὁμάδα καὶ υἱοθετεῖ τοὺς σκοποὺς τῆς ὁμάδας. Στὴν ἀντίθετη περίπτω-
ση: Ἄν ὁ μαθητὴς αἰσθάνεται ἀνάσφαλεια μέσα στὴν τάξη, ὅταν δὲν βρί-
σκη καμιά ἀναγνώριση καὶ ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ δασκάλου
καὶ τῶν συμμαθητῶν του, τότε γίνεται, ἂν ἀνήκῃ στὸν κοινωνικὰ παθητικὸ
τύπο, δειλὸς καὶ περνᾷ τὴ ζωὴ του στὸ περιθώριο· ἂν ὅμως ἀνήκῃ στὸν
κοινωνικὰ ἐνεργητικὸ τύπο, δείχνει ἐπιθετικὴ καὶ ἀντιπολιτευτικὴ διαγωγὴ,
γίνεται ταραχοποιὸς καὶ ἐνοχλητικὸς.

Ἐδῶ ὅμως γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Πῶς θὰ βρῇ ὁ μαθητὴς τὴ θέση
του μέσα στὴν κοινότητα τῆς τάξεως; Βασικὴ προϋπόθεση εἶναι ἡ συμπε-
ριφορὰ τοῦ δασκάλου πρὸς τὸν κάθε μαθητὴ καὶ πρὸς τὸ σύνολο τῶν μα-
θητῶν τῆς τάξεως. Ὅταν ὁ δάσκαλος μπαίνει στὴν τάξη πρέπει νὰ θυμᾶ-
ται πάντοτε τὴ σημασία τῶν βασικῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν. Ἡ ἀνάμνηση
αὐτὴ εἶναι σπουδαιότερη ἀπὸ τὴν ἀνακεφαλαίωση τοῦ σχεδίου τῆς διδα-
κτικῆς ἐνότητος ποὺ ἔκανε στὸ σπῆτι. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ δασκάλου πρὸς
τὸν κάθε μαθητὴ καὶ πρὸς ὅλη τὴν τάξη εἶναι τὸ ὑποδειγματικὸ πρότυπο
γιὰ τὴν καλὴ ἢ κακὴ συμπεριφορὰ τῶν μαθητῶν μεταξύ τους. Καὶ ὅταν
λέμε αὐτὸ δὲν ἐννοοῦμε μόνον τὴν ἐξωτερικὴν καὶ λόγια, ἀλλὰ καὶ τὸν

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ Κ. Κουλιδῆ

ΗΜΕΡΟΜ. 20-7-90

ΑΡΙΘ. 44433

τόνο της συμπεριφορᾶς, τῇ μιμικῇ καὶ γενικὰ τὸ φέρισιμο. Τὸ παιδί προσανατολίζεται κατὰ τὴ συμβίωσίν του μὲ τὸν «συνάνθρωπο» πῶς πολὺ μὲ τὸ καθολικὸ του φέρισιμο παρὰ μὲ τὰ λόγια καὶ τὶς ἐνέργειες. Τὸ παιδί καὶ σ' αὐτὴ ἀκόμη τὴν πολὺ πρώϊμη βρεφικὴ ἡλικία ζῇ καὶ αἰσθάνεται τοὺς «χαρακτήρες», τὸν φιλικὸ καὶ ἄφιλο, τὸν στοργικὸ καὶ ἐχθρικό, τὸν ἀπειλητικὸ καὶ τὸν προστατευτικόν. Τὸ παιδί ζῇ καὶ αἰσθάνεται ἐπίσης τὸν φυσιογνωμικὸ χαρακτήρα πολὺ περιπλόκων πραγμάτων ποὺ ἔχουν βιολογικὴ σημασία γιὰ τὴ θέσιν του μέσα στὸν κόσμον. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν βιωμάτων βρίσκομε στὰ παιδιὰ, σὲ γυναικὲς καὶ στὰ ζῶα καὶ εἶναι πῶς πολὺ ἔνστικτα ἀπὸ τὰ βιώματα τῶν ἀνδρῶν. Γι' αὐτὸ οἱ γυναικὲς εἶναι καλῦτεροι ἀνθρωπογνώστες ἀπὸ τοὺς ἄνδρες. Καὶ τὰ ζῶα ἐπίσης ποὺ ζοῦν μὲ τοὺς ἀνθρώπους (ὁ σκύλος) εἶναι καλοὶ ἀνθρωπογνώστες: (ὁ γνωστὸς π. χ. ἔρευνητὴς τῆς συμπεριφορᾶς Lorenz διηγεῖται, ὅτι ὁ σκύλος του εἶχεν ἀνιχνεύσει τὶς λεπτότητες συμπαθητικῆς καὶ ἀντιπαθητικῆς κινήσεως τοῦ κυρίου του καὶ σύμφωνα μ' αὐτὲς ἔδειχνεν ἀνάλογη συμπεριφορὰ ἀπέναντι τῶν γνωστών του. Ἀπὸ ποιά συμπτώματα ὁ σκύλος μπόρεσε νὰ «μαντεύσῃ» τὴν ὑποσυνείδητὴ ἐπίσης στάσιν τοῦ κυρίου του, δὲν ἦταν σὲ θέσιν νὰ δηλώσῃ ὁ ἴδιος ὁ Lorenz).

Κάτι παρόμοιο επίσης μπορεί να λεχθῇ καὶ γιὰ τὰ παιδιὰ σχετικὰ μὲ τὰ βιώματά τους ἀπὸ τὸ περιβάλλον τῶν συνανθρώπων τους. Τὸ παιδί ἀνιχνεύει ἀπὸ τὸ φέρεσιμό τοῦ δασκάλου τὴ διάθεσή του πρὸς αὐτό, ἀπὸ τὴ ματιά, τὸν τόνο, τὴ χειρονομία. Τὰ φαινόμενα τῆς νευρικότητος, τῆς ἐρεθιστικότητος, τῆς ὀξυθυμίας, τῆς ἀστοργίας, τῆς ψυχρότητος, τῆς φιλικότητος, καὶ ἐμπιστοσύνης ἐκφράζονται μὲ χιλιάδες μικρὰ καὶ ἀσήμαντα σημάδια. Ὁ παιδαγωγὸς πρέπει νὰ εἶναι μιὰ ἁρμονικὴ, ἰσορροπημένη, ἥρεμὴ καὶ μὲ πλήρη αὐτοπεποίθηση προσωπικότης. Νευρωτικὰ πρόσωπα δὲν ταυρίζουν στὸ σχολεῖο. Ὅ,τι ἰσχύει γιὰ τὸν παιδαγωγό, ἰσχύει ἐπίσης γιὰ τὸ κλίμα τῆς τάξεως, πού μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ψυχὴ τῆς τάξεως. Καὶ μέσθῃ στὴν τάξιν ἐπίσης τὸ παιδί πρέπει νὰ αἰσθάνεται σὺν στὸ σπίτι του. Καὶ ἐδῶ ἐπίσης πρέπει νὰ βρῖσκει τὴν πιὸ ἱκανοποιητικὴ ἐκπλήρωση τῶν βασικῶν κοινωνικῶν του ἀναγκῶν.

β) Ἡ κοινωνικὴ ψυχολογία μᾶς ἐπιβάλλει νὰ προσέχωμε τὸν βα-
θμὸ τῆς κοινωνικῆς ὀριμότητος τῶν μαθητῶν. Τὸ παιδί φτάνει στὴν
κοινωνικὴν ὀριμότητα ὕστερα ἀπὸ μιὰ μακρὰ ἐξελικτικὴ πορεία. Ἡ λει-
τουργία τῆς ὀριμάνσεως εἶναι ὁλόκληρη ἀλυσίδα ἄλλων λειτουργιῶν λυ-
σεων καὶ συνδέσεων. Ὁ ἀποχωρισμὸς ἀπὸ ἕνα σύνδεσμο συνδέεται πάν-
τα μὲ τὴν κατάκτηση ἑνὸς νέου κοινωνικοῦ χώρου, ἑνὸς νέου πεδίου τοῦ
κοινωνικοῦ πειραματισμοῦ καὶ τῆς ἐφαρμογῆς νέων κοινωνικῶν τρόπων
συμπεριφορᾶς. Τὴν πρώτη ἀπόσταση ἀπὸ τοὺς γονεῖς κατὰ τὴν ἡλικία τοῦ
παισματος ἀκολουθεῖ ἡ σύνδεση μὲ παιδικὰ ὁμάδες συμπαικτῶν, τὴν ἀπό-
σταση ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι ἀκολουθεῖ ἡ ἔνταξη στὴ σχολικὴ τάξη. Τὸ σπου-
δαίστερο βῆμα γίνεται στὴν προεφηβικὴ ἡλικία μὲ τὴν ἀπόσπαση ἀπὸ τὴν
ἐπιτροπὴ τῶν ἐνηλίκων καὶ τὴ μετὰσταση στὴν ἀνεξάρτητη κοινωνία τῶν
παιδιῶν.

Στο τέλος της έφηβείας παρουσιάζεται η μετάβαση στην κοινωνία των ενηλίκων, στην επαγγελματική ζωή, ο σύνδεσμος με φίλους, με σκοπίμες ομάδες και συλλόγους, ή ανάπτυξη σχέσεων με το άλλο φύλο. Ο δρόμος της ωριμάνσεως μπορεί να περιγραφεί συνοπτικά ως πορεία από δημιούργημα της οικογενείας σε δημιουργό νέας οικογενείας. Οι φάσεις των κοινωνικών λύσεων και συνδέσεων συμπίπτουν με τις φάσεις των ψυχοσωματικών μεταβολών, κατά τη θεωρία που αναπτύσσει ο Busemann στο βιβλίο του: τα κρίσιμα έτη στην εξέλιξη της νεανικής ηλικίας.

Με την είσοδο σε μια νέα φάση διευρύνεται επίσης ο κοινωνικός χώρος, οι κοινωνικοί τρόποι της συμπεριφοράς μεταβάλλονται και αποκτούν ισχύ άλλοι κοινωνικοί κανόνες. Ο δάσκαλος πρέπει να παρακολουθή τις κοινωνικές αυτές αλλαγές της ωριμάνσεως. Κάθε αλλαγή φάσεως σημαίνει ένα βήμα εμπρός προς την κοινωνική ανεξαρτοποίηση.

Τὸ παιδί δὲν πρέπει νὰ κρατῆται δέσμιον μέσα στὰ δεσμά, ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν κάθε φάση. Δὲν πρέπει νὰ παραμένῃ πάντα τὸ μικρὸ καὶ χαϊδεμένο παιδί, τὸ σχολικὸ παιδί, πρέπει στὴν κατάλληλην ὥρᾳ νὰ ἀπελευθερωθῇ γιὰ τὸν μεγαλύτερο κοινωνικὸ χῶρο καὶ γιὰ νέες φάσεις καὶ συνδέσεις, πρέπει τέλος νὰ μὴν ὑποβάλλεται σὲ κοινωνικοὺς κανόνες γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν εἶναι ἀκόμῃ ὥριμος. (Ἡ εἰδικὴ π. χ. ὁμαδικὴ διδασκαλία εἶναι δυνατὴ μόνο στὶς ἀνώτερες τάξεις, ἢ αὐτοδιοίκηση ἐπίσης τῶν μαθητῶν εἰσάγεται μόνον, ὅταν τὸ δημοκρατικὸ κλίμα τῆς τάξεως ἔχει γίνῃ αὐτονόητο).

γ) Ἀνάγκη ἔπεται νὰ φροντίζουμε γιὰ μιὰ σταθερή, ἀλλ' ὄχι ἀλύγιστη διάθρωση τῆς τάξεως μὲ πραγματικά δεδομένα, νόμους, κανόνες, ἐγκαταστάσεις. Ἀπὸ τὴ στιγμή πού θά μπῇ στὴν αἴθουσα ὡς τὴν ὥρα πού θά τὴν ἐγκαταλεῖψῃ, τὸ παιδί πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ συναίσθημα, ὅτι ζῇ μέσα σὲ ἕνα χῶρο, ὅπου κυριαρχεῖ ὠρισμένη τάξη μὲ τοὺς κανονισμοὺς καὶ τοὺς νόμους τῆς. Ὁ χαιρετισμὸς κατὰ τὴν εἴσοδο στὸ σχολεῖο, ἡ ἀπασχόληση πρὶν ἀκόμη ἀρχίσῃ ἡ διδασκαλία, ἡ τακτικὴ πρωτῆν προσευχή, ἡ καθαρὶότης καὶ τάξη, ἡ ὅλη θερμὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ σχολείου, κ.λ.π. ὅλα αὐτὰ προσκαλοῦν τὸν μαθητὴ. Οἱ καθιερωμένοι κανονισμοὶ ἀποτελοῦν τὸν πυρῆνα γύρω ἀπὸ τὸν ὅποιον ἀποκρυσταλλώνονται οἱ συνήθειες ἐνὸς «καλοῦ παιδικοῦ σπιτιοῦ» καὶ ἀναπτύσσονται οἱ καλοὶ τρόποι τῆς τάξεως. Τὰ μὲν κρότερα παιδιά ἐξαρτιῶνται ἀπὸ σταθεροὺς αὐταρχικά δοσμένους κανόνες, γιὰ τὰ μεγαλύτερα παιδιά παραλλάσσουσιν οἱ κανόνες, γιὰ τοὺς ἐφήβους ἰσχύουσιν πῶς πολλοὶ οἱ κανόνες τῶν συμβιβασμῶν. Γι' αὐτὸ στὶς κατώτερες τάξεις ὁ δάσκαλος εἶναι ἰδρυτὴς καὶ φορέας τῆς εὐταξίας. Στὶς ἀνώτερες ὅμως θάπρεπε ὅλη τὴ διάθρωση τῆς εὐταξίας πού θά ἐπικρατῇ νὰ ἀναλαμβάνῃ τὸ σύνολο τῶν μαθητῶν.

δ) Ἰδιαίτερη προσοχή πρέπει νὰ καταβάλλωμε στὴν **πλοκὴ καὶ σύνθεση τῆς τάξεως**. Ἐνα ἄμορφο, ἀσχημάτιστο κοινωνικὸ κατασκευάσμα χρησιμεύει μόνο ὡς στίβος γιὰ τὴν ἐπιβολὴ καὶ ἐπιτυχία ἀτομικῶν ἐπιδιώξεων. Ἡ δυναμικὴ ποὺ ἐπικρατεῖ ἐκεῖ μέσα εἶναι χαώδης καὶ ἀπειλεῖται πάντα ἀπὸ τὸν κίνδυνο τῆς μαζοποιήσεως καὶ τῆς ἀποσυνθέσεως. Γι' αὐτὸ ἐπιβάλλεται νὰ διαιροῦμε τὴν τάξη σὲ ὁμάδες, νὰ φροντίζωμε γιὰ τὸν ἑναρμονισμό τῶν «ἡγετικῶν δυνάμεων», νὰ σταθεροποιοῦμε τὴ σειρὰ ἐκείνων ποὺ δίνουν τὸν «τόνο» ἐφόσον ἡ διαγωγὴ τους ἀξίζει καὶ νὰ παρεμποδίζωμε τὴ δημιουργία μερίδων καὶ φατριῶν. Ἡ σύνθεση ὅμως δὲν πρέπει νὰ εἶναι πάγια καὶ ἀμετακίνητη.

“Όταν επιτύχωμε μία τέτοια σύνθεση της τάξεως δημιουργούμε έπειτα πολύ εύκολα τούς άναγκαίους εϋνοϊκούς όρους για τήν **κατανομή της εργασίας**. Είναι ανάγκη τό παιδί, πού θά εισέλθη άργότερα στόν **κοινωνικό στίβο**, νά ζήση καί νά άσκηθί σέ διάφορα κοινωνικά έπίπεδα. Πρέπει νά μάθη νά εργάζεται μόνο του καί παράλληλα νά συνεργάζεται μέσα σέ μικρές καί μεγαλύτερες ομάδες. Στίς μικρές ομάδες οί προσωπικές σχέσεις βρίσκονται στήν πρώτη γραμμή, στίς μεγάλες προέχει ή ανάγκη τού θέματος, πού άπασχολεί τήν ομάδα. Στή μικρήν ομάδα ισχύουν πιδό πολύ οί κανόνες τής κοινής προσπάθειας, στίς μεγαλύτερες ομάδες αντίθετα οί κανόνες τής συντροφικής έταιρίας. Έκεί προέχει ή άμεσότης τής άναστροφής

μέ τον συνάνθρωπο, ξεοβελίζονται όλα τα διάμεσα ανθρώπινα και οργανωτικά εμπόδια που διαχωρίζουν και δημιουργούν αποστάσεις. Οι προστριβές μέσα στη μικρή ομάδα οφείλονται σε προσωπική αντιπάθεια. Οι κανόνες μέσα στην μεγάλη ομάδα προσαρμόζονται στην αναγνώριση του συνεταίρου και του διαφέροντός του. 'Η δικαιοσύνη, ή ευγένεια και ή λεπτή συμπεριφορά είναι έδω πρωτεύοντα αξιώματα και κύριες αρχές.

Οι προστριβές στις μεγάλες ομάδες οφείλονται στην παράβαση αυτών των αρχών.

Ο δάσκαλος πρέπει να φροντίζει για τον αρμονικό συντονισμό της ατομικής και ομαδικής εργασίας και της κοινής εργασίας της τάξεως. 'Η ατομική δημιουργία, ή συνεργασία στην ομάδα, και ή συνεργασία της τάξεως είναι εξίσου αναγκαίες.

Πρέπει επίσης να φροντίζει για τα κοινά βιώματα της τάξεως (διηγήσεις, γιορτές, εκδρομές, κατασκηνώσεις κ.λ.π.). Τα κοινά βιώματα και οι κοινοί σκοποί είναι βασικές προϋποθέσεις για τη δημιουργία του 'Εμείς της τάξεως.

ε) 'Επιβάλλεται έπειτα να μη λησμονούμε, ότι μια από τις πάγιες συνθήκες της τάξεως είναι το να **μη δημιουργηται** καμιά ώρα κενή, ότι κάθε μαθητής, κάθε ομάδα, που έχει τελειώσει την εργασία της πρέπει να καταπιάνονται μόνοι τους με μιά άλλη εργασία της έκλογής τους· ότι ή τάξη, και όταν ακόμη για μιά στιγμή απουσιάζη ο δάσκαλος, συνεχίζει την εργασία της. Προϋπόθεση φυσικά είναι ή συνήθεια και άσκηση σε αυτότελεις εργασίες.

στ) 'Η κοινωνική τέλος ψυχαγωγία μας διδάσκει ότι ή τάξη αυτή καθ' έαυτήν δεν αποτελεί ακόμη «κοινότητα», σιγά σιγά όμως και ύστερα από μακρά λειτουργία αρχίζει να ωριμάζει. 'Η αρχική μορφή της σχολικής τάξεως είναι αναγκαστικά ακατέργαστη μάζα, το ιδανικό τελικό στάδιο μπορεί να είναι μία κοινότης δημιουργίας και εργασίας. Λέμε «μπορεί» και όχι «είναι». 'Υπάρχουν τάξεις, που και μετά πολλά χρόνια δεν διαφέρουν ουσιαστικά από ένα αναγκαστικό άθροισμα παιδιών, τάξεις, που βρίσκονται αδιάκοπα σε μιά άμορφη, ασχημάτιστη κατάσταση, τάξεις, όπου ή τυπική ή άτυπη τάξη χωρίζονται με το βαθύ χάσμα, τάξεις που δεν είναι τίποτε άλλο παρά μόνο συμμορίες τιθασσευμένες από τον δάσκαλο, τάξεις που παρουσιάζουν μιά αμετάβλητη μορφή μάζας.

Για τους λόγους αυτούς κάθε τάξη δεν αποτελεί, δεν μπορεί να αποτελέσει κοινότητα, με την έννοια ότι το «κάθε μέλος συμμετέχει άμεσα στη ζωή του άλλου». 'Η σχολική τάξη είναι ένα σκόπιμο δημιούργημα και όχι κοινότητα ζωής, όπως ή οικογένεια. Το σχολείο είναι ή γέφυρα από τον κόσμο της οικογένειας στον συντροφικό κόσμο των ενηλίκων. 'Εχει όμως να επιτελέση ένα παιδαγωγικό σκοπό: Τη μάθηση μέσα στη συνεργασία και την άγωγή μέσα στη συμβίωση. 'Η μεγάλη και δύσκολη αποστολή του δασκάλου είναι, να οδηγήσει το σύνολο της τάξεως προς το ιδανικό τέρμα μιάς δημιουργικής κοινωνίας και να το προσαρμόσει προς τον σκοπό του σχολείου. 'Αν αυτό επιτύχει, τότε το σχολείο αποβαίνει κάτι ποραπάνω από απλό διδακτικό ίδρυμα και ή τάξη κάτι περισσότερο από απλό κοινωνικό δημιούργημα, αποβαίνει αληθινός μορφωτικός οργανισμός, ένα σύστημα κοινωνικών και έκπολιτιστικών δυνάμεων μεγάλης μορφωτικής αξίας.

Γ. Ζομπανάκης

'Επί τη επέτειω του θανάτου Του (17 Φεβρουαρίου 1827)

Ο PESTALOZZI ΚΑΙ Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΜΕΘΟΔΟΣ

'Από της εποχής του θανάτου του Pestalozzi, δεν ισχύει διά το λαϊκόν Σχολείον άλλη διδακτική μέθοδος παρά ή μέθοδος που εισηγήθη ο Pestalozzi.

Kerschensteiner

I

'Από τον θάνατον του Pestalozzi πέρασαν 135 χρόνια, και όμως και στην εποχή μας οικοδομούμε ακόμη με λιθάρια της εποχής του Pestalozzi και επί τη βάσει της μεθόδου του.

Το Πεσταλότσειον δηλαδή αξίωμα της αύτενεργείας απέβη ή βάση της διδακτικής μεθόδου.

Ο Pestalozzi ζητούσε να ανεύρει τους νόμους βάσει των οποίων ή ανθρώπινη πνευματική εξέλιξη θα έπρεπε να ύποταχθι, επί πλέον δέ να ανεύρη και τα νήματα εκείνα με τα όποια θα μπορούσε να συντεθι μια γενική ψυχολογική διδακτική μέθοδος.

Εις την 9ην έπιστολήν του προς τον Gessner εξαγγέλλει ότι βρήκε ως απόλυτον θεμέλιον πάσης γνώσεως την έποπτείαν.

Αυτή ήταν ή έμπράγματος συμβολή του Pestalozzi, όλοι δέ οι μεταγενέστεροι εκλήθησαν να οικοδομήσουν επάνω στο ως άνω θεμέλιον.

Το σχολείον μαθήσεως του Μεσαιώνος — παρατηρεί ο Kerschensteiner — απέβη σχολείον μαθήσεως των νεωτέρων χρόνων. 'Εν τω μεταξύ όμως ή ψυχή του παιδιού απέβη σύν τω χρόνω αντικείμενον ένδελεχούς μελέτης και έρευνής.

Κατεδείχθη δέ, προϊόντος του χρόνου και ανεγνωρίσθη ότι ή μέθοδος της παθητικής έποπτείας δεν απέμακρύνετο από την ψυχικήν παθητικότητα του παιδιού.

'Εν τέλει όμως ήρchiσε να συνειδητοποιείται ή άποψις κατά την οποίαν εις την ψυχήν του παιδιού έμφωλεύουν δυνάμεις δημιουργικές, ένιοτε μάλιστα έκπληκτικής μορφής και έκπληκτικού μεγέθους.

'Ετσι το Πεσταλότσειον αξίωμα της άντενεργείας απέβη ή βάση της διδακτικής μεθόδου.

II

'Εν συνεχεία, όπως παρατηρεί ο Kerschensteiner — άνεκαλύφθη το υπερέφανον όνομα του Σχολείου 'Αγωγής.

'Εάν όμως — προσθέτει έν συνεχεία — έπισκεφθούμε τους χώρους όπου εργάζονται οι παιδαγωγοί του αξιώματος της αύτενεργείας και έκ παραλήλου τους χώρους όπου εργάζονται οι Παιδαγωγοί του αξιώματος της παθητικής έποπτείας, θα ίδουμε ότι εις τους πρώτους κυριαρχεί ή ίδια ατμόσφαιρα μορφωτικής εργασίας ή όποια είναι το κέντρον εργασίας και των Παιδαγωγών της παθητικής έποπτείας.

Θα ανεύρομεν δηλαδή πανταχού το παληό σχολείο μαθήσεως, ή όπως θα μπορούσαμε καλύτερα να το βαφτίσουμε:

1. Kerschensteiner. Die Grundfragen der Schulorganisation. München, 1930 σ. 104.

2. Kerschensteiner, Αύτόθι σελ. 107. Δές κεφάλαιον με τον τίτλον: Die Schule der Zukunft eine Arbeitsschule.

«Τὸ σχολεῖο ἀπὸ τὲς γνώσεις τῶν βιβλίων»¹.

Καὶ ὁλοκληρώνων τὲς παρατηρήσεις του ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω συμπεράσματος ὁ Kerschensteiner — ὁ Pestalozzi, αὐτὸς τῆς Γερμανικῆς Παιδαγωγικῆς — παρατηρεῖ τὰ κάτωθι :

Θὰ ἡδύνατό τις ὅμως νὰ ἀντεῖπει :

Μὰ... αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Σχολείου, δηλαδὴ νὰ ὀπλίσῃ τοὺς μαθητὲς μὲ ὠρισμένον ὕλικόν γνώσεων, νὰ βοηθήσῃ τὰ παιδιὰ νὰ αὐξήσουν τὲς γνώσεις τῶν, νὰ ἐπιφέρουν κάποιαν διάταξιν εἰς τὲς γνώσεις τῶν, νὰ τὲς συμπληρώσουν καὶ νὰ τὲς χρησιμοποιήσουν, αὐτενεργῶς.

Συνεπῶς τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ εἶναι ἡ Σχολεῖον μαθήσεως ἢ καμ. μιὰ ἄλλη μορφή Σχολείου.

Στὲς ὡς ἄνω ὅμως ἀντιρρήσεις τῶν ὁπαδῶν τοῦ παλαιοῦ Σχολείου καὶ τῆς παληᾶς διδακτικῆς μεθόδου, ἀπαντᾷ ὁ ἴδιος παρατηρῶν τὰ κάτωθι :

Ἀναμφιβόλως στὸ βάθος ἓνα Σχολεῖον πρέπει νὰ εἶναι Σχολεῖον μαθήσεως, Σχολεῖον ὅμως μαθήσεως εἰς τὸ ὁποῖον νὰ καλλιεργεῖται ὄχι μονάχα ἡ εἰσδεκτικότητα ἀλλὰ καὶ ἡ δημιουργικότητα τῶν παιδιῶν, Σχολεῖον δηλαδὴ ποὺ νὰ εἶναι προσηρμοσμένον ὄχι στὴν παθητικὴ φύση τοῦ παιδιοῦ ἀλλὰ στὴν ἐνεργητικὴ τοιαύτη.

Μὲ ἄλλα λόγια :

Ἐνα Σχολεῖον μαθήσεως τὸ ὁποῖον ἀποδίδει δίκαιον ὄχι ἀπλῶς στὰ νοησιارχικὰ διαφέροντα ἀλλὰ καὶ στὰ κοινωνικὰ ἔνστικτα τοῦ παιδιοῦ.

Ἐνα Σχολεῖον δηλαδὴ ποὺ ἐκπαιδεύει τοὺς μαθητὰς του ὄχι μονάχα μὲ λέξεις καὶ βιβλία καὶ μὲ ἀφόρητους παπαγαλισμούς, ἀλλὰ καὶ μὲ πεῖραν πρακτικὴν.

Ἐὰν ὅμως θελήσωμεν νὰ κρίνομε τὴν ἐργασίαν τῶν σημερινῶν σχολείων — ἐπιλέγει ὁ Kerschesteiner — θὰ ἴδοῦμε ὅτι ὄχι μονάχα δὲν προάγουν τὲς δημιουργικὰς δυνάμεις τῶν παιδιῶν ἀλλὰ καὶ τὲς διαστρεβλώνουν διὰ τοῦ παπαγαλισμοῦ.

Συνεπῶς ἐνδείκνυται ἡ μεταστροφή στὲς βάσεις ποὺ ἔθεσε πρῶτος ὁ Pestalozzi.

Αὐτὰ παρατηρεῖ ὁ Kerschesteiner κρίνοντας καὶ κριτικάροντας τὰ θεμελιώδη ἀξιώματα τῆς αὐτενεργείας καὶ τῆς ἐποπτείας τῆς μεθόδου τοῦ Pestalozzi.

Καὶ ἦτανε ὁ πιὸ ἀρμόδιος νὰ μιλήσῃ γιὰ τὴν ἀξίαν τῆς μεθόδου τοῦ Pestalozzi καὶ νὰ ἀνατρέψῃ συλλήβδην τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ παλαιοῦ Σχολείου.

Ἄλλ' ὅς ὁλοκληρώσωμε τὸ θέμα μας ἐπανερχόμενοι στὸν Pestalozzi.

III

Κατὰ τὸν Pestalozzi ἡ μόρφωσις εἶναι αὐτομόρφωσις καλλιεργημένη διὰ τῆς ἐποπτείας τῆς φύσεως.

Ἐποπτεία ὅμως τῆς φύσεως δὲν εἶναι ἡ ἀπλὴ ἀντίληψις τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων, δὲν εἶναι πρόσληψις παθητικὴ διὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐρεθισμάτων, ἀλλὰ ἐνέργεια τοῦ πνεύματος ἀντιληπτικὴ καὶ συγχρόνως δημιουργικὴ καὶ πλαστουργικὴ.

Διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῆς φύσεως τὸ πνεῦμα ἀνυψώνεται ἀπὸ τῆς σκοτεινῆς ἐποπτείας τὴν σφαῖραν στὲς ἔννοιες τῆς σαφείας, διὰ τῶν ὁποίων γνωρίζει βαθειὰ τὰ ἀντικείμενα εἰς τὴν οὐσίαν τῶν.

1. Buchschule.

Αὐτὸ ὅμως εἶναι δυνατόν, ἐὰν ἡ ἔννοια βρίσκεται εἰς τὴν φύσιν τῶν ἀντικειμένων.

Συνεπῶς ἡ ἐποπτεία ἐγκλείει τὸν χαρακτήρα τῆς αὐθορμησίας καὶ εἶναι μιὰ ἐνέργεια δημιουργικὴ.

Καὶ γιὰ νὰ μιλήσωμε μὲ τὴν ἴδια τὴν γλῶσσα τοῦ Pestalozzi¹.

«Ἡ ἐποπτεία τῆς φύσεως εἶναι τὸ ξεχωριστὸ ἀληθινὸ θεμέλιο τῆς ἀνθρωπίνης διδασκαλίας, γιὰτὶ εἶναι ἀκριβῶς τὸ ξεχωριστὸ θεμέλιο τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως.

Φίλε μου!

Κάθε τι ποὺ εἶμαι,

Κάθε τι ποὺ θέλω,

Κάθε τι ποὺ πρέπει,

ὅλα αὐτὰ πηγάζουν ἀπὸ ἑμένα τὸν ἴδιον.

Δὲν πρέπει λοιπὸν καὶ ἡ γνώσις μου νὰ πηγάζῃ ἀπὸ ἑμένα τὸν ἴδιον :

Ἡ πρώτη ἀπὸ τῆς πηγῆς τῶν νόμων τῆς φύσεως ἀπὸ τοὺς ὁποίους πηγάζει μιὰ ψυχολογικὴ διδακτικὴ μέθοδος εἶναι ἡ φύσις ἡ ἴδια, δυνάμει τῆς ὁποίας τὸ πνεῦμα μας ἀνυψοῦται ἀπὸ τῆς θολῆς ἐποπτείας στὲς σαφεῖς καὶ εὐκρινεῖς ἔννοιες.»

Pestalozzi

IV

Ἐτελειώσαμε...

Μίλησε μὲ τὴν γλῶσσαν του Ἐκεῖνος ὁ Ὅποῖος τὴν οὐσίαν τῆς Μορφώσεως δὲν τὴν τοποθέτησε μονάχα στὸ μυαλὸ ἢ μονάχα στὴν καρδιά ἢ μονάχα στὸ ἐπάγγελμα, ἀλλὰ στὴν ἀρμονικὴ κατεύθυνση τῆς μορφώσεως :

Μὲ τὸ μυαλὸ,

Μὲ τὴν καρδιά,

Μὲ τὸ ἐπάγγελμα.

Αὐτὰ τὰ τρία πρέπει κατὰ τὸν Pestalozzi² νὰ συνυπάρχουν ἀρμονικά.

Ἔτσι γίνεται τὸ ἄνθρωπος.

Καὶ τώρα... γύρω ἀπὸ καὶ τι ἀκροτελεύτιον.

Καλὸν θὰ εἶναι κάθε ἐπέτειον τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου Αὐτοῦ Μύστου τῆς Παιδαγωγικῆς νὰ ἀνασύρομεν ἀπὸ τὸν θησαυρὸν τῆς παιδαγωγικῆς του σκέψεως ἔστω καὶ ἐλάχιστα δείγματα τῆς παιδαγωγικῆς του μεγαλοφυΐας, ὅπως ἔπραττε ἡ ταπεινότης μας παλαιότερον στὸ Διδασκαλεῖον τῆς Ἑπειρωτικῆς πρωτεύουσας ποὺ εἶχε καθιερώσει τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου τοῦ ὡς ἡμέραν ἀφιερῶμένην σὲ τελετὴν καὶ ἐργασίες τῶν σπουδαστῶν μονάχα γύρω ἀπὸ τὸν Pestalozzi.

Εἶναι ὁ ἐπιβεβλημένος φόρος τιμῆς, ἐὰν πρόκειται νὰ ἐρμηνεύσωμε καὶ ἡμεῖς τὸ ἄνθρωπινον, ἐὰν πρόκειται νὰ συντηρήσωμε καὶ ἡμεῖς — μέσα στὸν κόσμον αὐτὸν τῆς ἀγωνίας καὶ τοῦ ἄγχους ὅπου ζοῦμε — τὴν σπῆσιν τῆς ἀνθρωπιδας!

Εὐριπίδης Σούρλας

1. Pestalozzi, Wie Gertrud ihre Kinder lehrt.

2. Die drei Richtungen der Bildung: Mit Kopf, Herz und Beruf. Pestalozzi.

Όπως όταν έγραφε τὰ ιστορικά του μυθιστορήματα μελετούσε επισταμένα τὸ πνεῦμα καὶ τὶς συνήθειες τῆς ἐποχῆς, ἔτσι προτοῦ νὰ καταπιστῇ μὲ τὸ σχολεῖο, κατατοπίστηκε ὅσο ἦταν δυνατόν καλύτερα στὴν παιδαγωγικὴ θεωρία καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς, στὴ Ρωσσία καὶ τὸ ἐξωτερικό. Τὰ ξίδεψε στὴ Γερμανία, τὴν Ἑλβετία, τὴ Γαλλία, γιὰ νὰ γνωρίσῃ ἐπὶ τόπου τὶς βάσεις τῆς ἀγωγῆς τοῦ λαοῦ κι ἔφτασε στὸ συμπέρασμα πὼς σὶς προοδευμένες αὐτὲς χώρες ἡ ἐπίδρασις τοῦ σχολείου ἦταν τελείως ἀσήμαντη.

Παντοῦ πιστοποίησε πὼς ὁ λαὸς ἀποκτᾷ μιὰ μόρφωσι, ὅχι στὸ σχολεῖο μὰ μέσα στὴ ζωὴ. Κι ἐκεῖ ὅπου ἡ ζωὴ προσφέρει εὐκαιρίες γιὰ πνευματικὴ καλλιέργεια π.χ. σὶς μεγάλες πόλεις, Λονδίνο, Παρίσι, ὁ λαὸς εἶναι περισσότερο καλλιεργημένος ἀπὸ τὸ λαὸ τῆς ἐπαρχίας παρ' ὅλο πὺ τὰ σχολεῖα εἶναι ἴδια ἐκεῖ κι ἐδῶ.

Ἡ πνευματικὴ κατεύθυνσις τῶν ἀνθρώπων κατὰ μεγαλύτερο μέρος εἶναι τελείως ἀνεξάρτητὴ ἀν ὅχι ἐντελῶς ἀντίθετὴ στὸ πνεῦμα πὺ ἔπρεπε νὰ σχηματισθῇ στὸ σχολεῖο. Ἡ ἀγωγή δηλ. τοῦ ἀνθρώπου ἀκολουθεῖ τὸ δικὸ τῆς δρόμο ἀνεξάρτητᾳ ἀπ' τὸ σχολεῖο. "Ἄν τὸ σχολεῖο ἤθελε νὰ γίνῃ παράγων ἀγωγῆς θὰ ἔπρεπε νὰ συνδεθῇ καὶ νὰ συνεργασθῇ στενὰ μὲ τὴ ζωὴ. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀγωγή εἶναι ἓνα. Κι ἀκολουθώντας αὐτὴ τὴν ἀρχὴ ὁ Τ. ἀνέπτυξε τὴ θεωρία τοῦ γιὰ τὴν ἀγωγή σὲ μιὰ παιδεία ζωῆς.

"Όταν γνωστοποίησε τὴν ἀρνητικὴ του θέσι γιὰ τὴν ἀγωγή ὁ Τ. βασιόστηκε σὲ δύο ἀρχὲς ἀπαράδεκτες γι' αὐτόν.

1. Ἡ ἀγωγή δὲν πρέπει νὰ εἶναι βία ἐπιρροὴ ἐνὸς ἀτόμου ἐπὶ ἐνὸς ἄλλου μὲ σκοπὸ νὰ καταστήσωμε ἓνα καλὸν ἄνθρωπο. Ἡ μόρφωσις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐλευθέρως συναναστροφῆς ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον καὶ βασιίζεται στὴν ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου νὰ κἀνῃ δικές του τὶς γνώσεις τοῦ ἄλλου καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὶς δικές του. Εἶναι δηλ. ἡ μόρφωσις ἐλευθέρᾳ ἡθελημένη ἐνέργεια καὶ ὅχι καταναγκασμὸς — τὸν ὅποιον ἡ ἀγωγή θεωρεῖ δικὸ τῆς, καλὸ δικαίωμα.

2. Ἀγωγή δὲν σημαίνει προσπάθεια νὰ καταστήσωμε τὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνο πὺ εἴμεθα ἐμεῖς ἢ ἐκεῖνο πὺ εἶναι δικὸ μας ἰδεῶδες. Ἀγωγή μὲ προσχεδιασμένη μορφή σὲ ὠρισμένες ἀνθρώπινες τοποθετήσεις εἶναι ἄκαρπη, ἀθέμιτη καὶ ἀδύνατη.

«Δὲν ἀναγνωρίζω, γράφει, κανένα τέτοιο δικαίωμα στὴν ἀγωγή, καὶ ἡ νεότης πὺ εἶναι νὰ παιδαγωγηθῇ δὲν τὸ ἀναγνωρίζει οὔτε τὸ ἀνεγνώρισε ποτὲ οὔτε θὰ τὸ ἀναγνωρίσῃ κι ἐπαναστατεῖ παντοῦ καὶ πάντα.»

* Ὁ χρόνος πὺ πέρασε θύμισε σὲ ὅλο τὸν κόσμον τὸ θάνατο τοῦ μεγάλου συγγραφέα τῆς Ρωσσίας, τοῦ Λ. Τολστόι. Εἶχαν συμπληρωθῇ 50 χρόνια ἀπὸ τὴν ἡμέρα πὺ σ' ἓνα σιδηροδρομικὸ σταθμὸ ἡ ἀρρώστεια διέκοψε τὸ ταξίδι τῆς φυγῆς τοῦ καὶ τὸν βρῆκε ὁ θάνατος.

Ἐμεῖς, πὺ ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς ἐφηβείας τὸν ἀγαπήσαμε πολὺ, μ' εὐγνώμονη συγκίνησι ζήσαμε τὴ φοβερὴ ἐπέτειο, πὺ μέσα ἀπὸ τὴν πίκρα πὺ ἀφίνει ὁ χαμὸς, μένει χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαῖνομε ἓνα φῶς ἐλπίδας γιὰ τὸν ἄνθρωπο πὺ ἀντιμετωπίζει τὴ μοῖρα τοῦ μὲ ὀρθοῦ κεφάλι, μὲ καθαρὸ νοῦ γεμᾶτον ὑγείᾳ, μὲ μεγάλη καρδιά πὺ δὲν ἡσυχάζει μέχρι τὸν τελευταῖο τῆς χτύπο.

Μεταφράζοντας μέρος ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Sergio Hessen «Tolstoi als Pädagoge» ἀγάπησα περισσότερο τὸ συγγραφέα τοῦ «Πόλεμος καὶ Εἰρήνη» γιὰ τὴν ἀνδρικὴ του τόλμη, γιὰ τὴν ἀγάπῃ του στὸ ἀπόλυτο, γιὰ τὰ σφάλματα καὶ τὶς ἀπογοητεύσεις καὶ τὶς χαρὲς πὺ ἔζησε στὸ σχολεῖο του.

"Όταν ἡ ἐκκλησία προσφέρει μιὰ ὠρισμένη ἀγωγή πιστεύει στὴν κατοχὴ τῆς ἀπολύτου ἀλήθειας, καὶ στὸ μέσο τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, γιὰ τοῦτο ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀσκῇ ἓναν καταναγκασμὸ στοὺς ἀνθρώπους.

Τὸ ἴδιο καὶ ἡ πολιτεία ἡ ὁποία προβλέπει σὶν ὑπαρξί τῆς καὶ τὴν διαφύλαξί τῆς κι ἔχει ἀνάγκη διαφόρων ὑπαλλήλων γιὰ τὶς ἀνάγκες καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς.

Καὶ γιὰ τοὺς γονεῖς μποροῦμε νὰ ποῦμε, πὼς ὁ καταναγκασμὸς πὺ ἀσκοῦν στὰ παιδιὰ τους εἶναι φυσικὸς κι ἂς μὴν εἶναι σωστός.

Μὰ σεῖς, διδάσκαλοι πὺ σκέφτεστε ἐλεύθερα, ἐσεῖς πὺ κατὰ τὴν διαβεβαίωσί σας δὲν κατέχετε τὴν ἀπόλυτὴ ἀλήθεια, ἐσεῖς πὺ κατὰ τὰ λεγόμενά σας παιδαγωγεῖτε τὰ παιδιὰ ὅχι γιὰ τοὺς ἑτερογενεῖς σκοποὺς τῆς πολιτείας, μὰ γιὰ κείνο πὺ ἐσεῖς προτιμάτε, πὼς παρουσιάζετε τὸ δικαίωμά σας νὰ ἐνεργῇτε ἔτσι; Ρωτάει ὁ Τ.: Ἐγὼ δὲν ξέρω τίποτα, δὲν ὑποβάλλω τίποτα, ἐσεῖς ὅμως ἀξιοῖτε γιὰ τὸν ἑαυτὸ σας τὸ δικαίωμα νὰ μορφώσετε τὸν ἄλλον κατὰ τὴν ἀρέσκείᾳ σας. Ἀφήστε τὰ παιδιὰ νὰ καταλάβουν τὰ πράγματα πὺ εἶναι γιὰ τὸ καλὸ τους. Τὸ ξέρουν καλύτερα ἀπὸ σᾶς. Ἀφήστε νὰ ὀδηγηθοῦν μόνο τους, νὰ βροῦν τὸ δρόμο τους. Ἄν ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι τὸ παιδί, ἡ ἀγωγή δὲν ἔχει ἔννοια.

Δὲν ἀνεγνώριζε ἀκόμη ὁ Τ. κανένα δικαίωμα ἀσκήσεως βίας κι ἂς εἶναι ἀκόμη καὶ γιὰ τὸ καλὸ τους. Τίποτε δὲν δικαιολογεῖ τὴ βία πὺ ἀσκεῖται πάναν ἀπ' ὅλα στὰ παιδιὰ ἀπὸ τοὺς ἐνήλικες, οἱ ὅποιοι τὶς περισσότερες φορὲς εἶναι ἄτομα διεφθαρμένα καὶ δυστυχῇ. Ἡ σχέσις δασκάλου καὶ μαθητῶν νὰ εἶναι σχέσις ἴσου πρὸς ἴσον. Οἱ μαθηταὶ πρέπει νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα ἐκλογῆς. Μόνο ἓνα τέτοιο σχολεῖο θὰ ἦταν σχολεῖο ἐλευθερίας καὶ ζωῆς.

Τὸ σχολεῖο τῆς Γισσνᾶια Πολιάνᾳ ἦταν ὁ πρακτικὸς πειραματισμὸς τῶν ἰδεῶν του, ἡ ἐπαλήθευσις τῆς ἰδέας μιᾶς ἐλευθέρως μορφώσεως πὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ πὺ εἶναι ἀναγκαῖα στὴν ἴδια τὴ ζωὴ. Ὑπῆρξε μιὰ ἀπόπειρα ἀξιοσημείωτη. Δὲν μπορεῖς νὰ μὴν αἰσθανθῇς βαθειὰ συγκίνησι, διαβάζοντας τὸ χρονικὸ τοῦ σχολείου αὐτοῦ, θαυμαστὸ ἀκόμη καὶ γιὰ τὸ ὕψος ὅπου ὁ Τ. περιγράφει τὶς δυσκολίες, τοὺς κόπους καὶ τὶς ἡμέρες.

Στὸ σχολεῖο αὐτό, δὲν ὑπάρχει καμμιά σχολικὴ πειθαρχία, κανένα καθωρισμένο ὥραριο, καμμιά ὑποχρέωσις προσελεύσεως σὲ ὠρισμένη ὥρα, οὔτε κουδούνι, οὔτε ἐπιπλήξεις καὶ τιμωρίες γιὰ τὶς ἀργοπορίες ἢ τὴν ἀναχώρησι, μὰ κι ἀκόμη καμμιά σχολαστικότητᾳ ἀπ' αὐτὲς πὺ χαρακτηρίζουν πολλὰς προσπάθειες πέραν κείμενες τῆς ἐλευθέρως ἀγωγῆς.

Κανέναν δὲν φέρνει τίποτα στὸ χέρι, οὔτε τετράδια οὔτε βιβλία. Μὰ καὶ στὸ κεφάλι δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ φέρῃ τίποτα κανείς. Ὁ μαθητὴς δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ θυμᾶται σῆμερα κανένα θέμα καὶ καμμιά ἀπὸ τὶς χθες σινές του ἐργασίες οὔτε καὶ νὰ βασανίζεται ἢ ν' ἀνησυχῇ γιὰ τὸ ἐπόμενο μάθημα. Στὸ σχολεῖο φέρνει μονάχα τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴν πεποίθησί του πὼς σῆμερα θὰ εἶναι χαρούμενος τὸ ἴδιο ὅπως χθές.

Αὐτὴ ἡ ἀπόλυτὴ ἐλευθερία προκαλοῦσε κάποτε φαινόμενα πὺ ἔφεραν τοὺς δασκάλους σὲ ἀμνηχανία.

Κάποτε ἡ διδασκαλία εἶναι ἐνδιαφέρουσα καὶ τὰ παιδιὰ κουρασμένα, ἦταν καὶ παραμονὴ ἑορτῆς καὶ στὸ σπῆτι ἦταν ἔτοιμο τὸ ἀτμόλουτρο. Δυὸ ἀγόρια σηκώθηκαν κι ἀναζητοῦσαν τοὺς σκούφους των.

— Τί συμβαίνει; ρωτάει ὁ Τ.

— Θέλομε νὰ πᾶμε στὸ σπῆτι.

— Μά τώρα είναι ή ώρα της ωδικής.

Μά τὰ παιδιά φεύγουν. — Μά γιατί; Μείνετε.

Και πάνω σ' αυτό φτάνει ένας άλλος με κόκκινα μάγουλα.

— Τί κάνεις εσύ ακόμη ένα γύρω; Ρωτάει αυτόν που μπήκε τώρα. Μά φεύγει κι αυτός και επί πλέον καθώς φεύγουν κουτρουβαλώντας τη σκάλα με τὰ τέσσερα φωνάζουν όλα μαζί: «Είς τὸ ἐπανιδεῖν, Ἰβάν Ἰβάνοβιτς!»

Τέτοια συμβαίνουν δυὸ καὶ τρεῖς φορές τὴν ἐβδομάδα. Εἶναι λυπηρὸ καὶ μάλιστα προβληματικὸ γιὰ τὸ δάσκαλο. Ποιὸς δὲν θὰ τὸ παραδεχόταν; Μά ἂς σκεφτοῦμε πὼς 5 καὶ 6 καὶ καμμιά φορά 7 ὥρες ἡθελημένης εὐχαρίστως, καθημερινῆς ἐργασίας, θὰ ἔχανε τὴ σημασία της ἢ θ' ἀποκτοῦσε σημασία μόνο γιὰ τὸ περιστατικὸ αὐτό;

Ὁ Τολστόι φοβόταν πὼς ἡ ἐπαγρύπνησίς του ἐπὶ τῶν μαθητῶν, ἡ ἐπιρροή του ἐπ' αὐτοὺς θὰ μποροῦσε νὰ περιορίσῃ τὴν ἐλευθερία των, πὼς θὰ ὑποτάσσοντο στοὺς κανονισμοὺς, πὼς θὰ ἔχαναν τὴν ἐλεύθερη ἐκλογή καὶ τὸ κουράγιο νὰ ἐκδηλώσουν τίς ἀντιρρήσεις των. Γιὰ τοῦτο ἐνθουσιάζεται καὶ πολλὰς φορές γελάει στὰ κρυφά, με τέτοια συμπεριφορὰ φυσικότητος.

Τὸ σχολεῖο εἶχε ἀναμφισβήτητα ἐπιτυχία. Τὰ παιδιά μάθαιναν νὰ διαβάζουν καὶ νὰ γράφουν σὲ δυὸ-τρεῖς ἐβδομάδες ἐνῶ στὰ γειτονικὰ σχολεῖα ξόδευαν μῆνες γι' αὐτό. Ὑστερα γιὰ κείνη τὴν ἐποχὴ ἦταν ἐντελὼς ἐκπληκτικὸ τὸ πλούσιο πρόγραμμα τοῦ σχολείου, με τίς φυσικὲς ἐπιστήμες, τὴν ἱστορίαν, τὸ σχέδιο, τὴ μουσική.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴ διαγωγή τῶν παιδιῶν δὲν ὑπῆρχε θέσις γιὰ παραβάσεις, ὅπως πολὺ συχνὰ συμβαίνει στὰ σχολεῖα τῆς ὀργανωμένης πειθαρχίας.

Ὁ Τ. ἦταν θαυμαστής τοῦ Ρουσσώ μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του· μὰ ἐδῶ εἶναι ἀντίθετός του. Δὲν ἀπομακρύνει, δὲν ἀπομονώνει τὰ παιδιά, ὅπως ὁ Ρουσσώ τὸν Αἰμίλιο, ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τοὺς κινδύνους της. Τὸ σχολεῖο τῆς Γιασνάια Πολιάνα εἶναι στενὰ δεμένο μετὰ τὴ γύρω τοῦ λαοῦ. Δίνει δὲ μιὰ διαφορετικὴ ἐλευθερία στὰ παιδιά. Ὁχι τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Αἰμιλίου ποὺ βέβαια «δὲν ἔκανε τίποτα ποὺ νὰ μὴν τὸ ἤθελε», ποὺ ὅμως δὲν τὸν ἄφηνε νὰ θέλῃ τίποτα ἐκτὸς ἐκείνου ποὺ ὁ Ζάν-Ζάκ ἤθελε νὰ κάμῃ.

Μπόρεσε ὁ Τ. νὰ βρῇ τὴν ἐλευθερίαν μετὰ τὴν ἄρνησιν; Ἦταν οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου του ἐλεύθεροι; Θὰ μᾶς πληροφορήσῃ ὁ ἴδιος μετὰ τὸν καλύτερο τρόπο, περιγράφοντας ἕνα περιστατικὸ.

«Τὸ καλοκαίρι ποὺ κτιζόταν τὸ σπίτι χάθηκε ἀπὸ τὸ σπουδαστήριον τῆς φυσικῆς ἕνα μπουκάλι μετὰ Leyda. Κι ἄλλες φορές εἶχαν χαθῇ μολύβια καὶ βιβλία, σὲ μιὰ περίοδο ποὺ δὲν εἶχαμε ἐργάτες. Ρωτήσαμε τὰ παιδιά μας τὰ παλαιότερα ποὺ ἦταν καὶ καλοὶ μας φίλοι. Κατακοκκίνισαν καὶ τὰ ἔχασαν τόσο, ποὺ ὁ καθένας θὰ ξεγελιόταν καὶ θὰ ἐνόμιζε πὼς εἶναι φταίχτες. Μὰ τοὺς ἤξερα ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸν ἑαυτό μου. Ἐνας μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς, ὁ πιὸ εὐαίσθητος ἄρχισε νὰ τρέμῃ κι ἦταν ἑτοιμὸς νὰ κλάψῃ. Ὑποσχέθηκαν νὰ ἀνακαλύψουν τὸν κλέφτη.

Ὅταν ὁ κλέφτης βρέθηκε ἀφήσαμε τὴν τιμωρίαν του στὰ παιδιά. Μερικὰ εἶπαν νὰ τὸν δειρουν κι ἄλλα νὰ τοῦ καρφιτώσουν στὸ φόρεμά του τὴν ἐπιγραφὴ «κλέφτης». Δυστυχῶς αὐτὸ τὸ εἶχαμε κάνει ἐμεῖς πρῶτα σὲ ἕνα ψεύτη. Τώρα θέλησαν τὴν ἴδια τιμωρίαν καὶ γιὰ τὸν κλέφτη, κι ἀκόμα περισσότερο. Ζήτησαν νὰ περιφέρουν τὸν τιμωρημένο στὸ χωριό. Ὁ μικρὸς ἐκλαιγε ἀπελπιστικά, ὅπως μονάχα ἕνα παιδί μπορεῖ νὰ κλάψῃ, ἐνῶ οἱ

ἄλλοι ἔδειχναν μιὰ κακία σχεδὸν πέραν τοῦ φυσικοῦ. Ἐκτοτε ὁ μαθητὴς μελετοῦσε ὅλο καὶ λιγότερο κι ἔπαψε νὰ παίζῃ με τοὺς ἄλλους.

Ἀργότερα μοῦ εἶπαν πὼς ὁ μικρὸς συνελήφθη νὰ κρύβῃ κάτω ἀπὸ τὴ σκάλα κάτι ἄλλο κλοπιμαῖο.

Τοῦ καρφιτώσαμε πάλι τὴν ἐπιγραφὴν, κι ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους τοῦ εἶπε κάτι ποὺ θὰ τὸ εἶχε ἀκούσει ἀπ' τὸν πατέρα του. «Ἐκλεψες μιὰ φορά, ὕστερα πάλι, θὰ σοῦ γίνῃ συνήθεια καὶ θὰ σ' ὀδηγήσῃ στὴν καταστροφή.» Ἐγὼ θύμωσα μετὰ τὸν κλέφτη. Τὸν κοίταξα στὸ πρόσωπο· ἦταν περισσότερο χλωμὸ καὶ πονεμένο καὶ σκληρό. Σκέφτηκα χωρὶς νὰ θέλω τοὺς φυλακισμένους καὶ ντράπηκα. Τοῦ πέταξα τὴν βλακώδη ἐπιγραφὴν καὶ τοῦ εἶπα νὰ πάῃ ὅπου ἤθελε. Τοῦ τὸ εἶπα ὅχι μετὰ αὐστηρότητα μὰ μετὰ ὅλη μου τὴν ψυχὴ. Αἰσθανόμουν πὼς δὲν εἶχα τὸ δικαίωμα νὰ βασανίζω τὸ δυστυχισμένο παιδί καὶ πὼς δὲν μποροῦσα, πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ ὀδηγήσω ἐκεῖ ποὺ ἐγὼ καὶ οἱ συμμαθητές του, θέλαμε.»

Ἦταν λοιπὸν τὰ παιδιά ἐλεύθερα;

Βέβαια εἶχε δοθῇ σ' αὐτὰ ἐλευθερία, μὰ ἡ διαγωγή τους, ἡ ψυχὴ τους ἦταν ἐπηρεασμένη. Σκεφτόντανε τὴ διαγωγή τῶν ἐνηλίκων κατὰ τὴν ἴδια περίστασι καὶ τὴν ἐμμοῦντο. Μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς καὶ οἱ δάσκαλοι δὲν ἦσαν ἀπελευθερωμένοι ἀπὸ τίς συνήθειες τοῦ παλαιοῦ σχολείου καὶ πὼς οἱ πεπαλαιωμένοι τρόποι τῆς οἰκογενείας εἶχαν δώσει κακὸ παράδειγμα.

Μποροῦν τὰ παιδιά νὰ μείνουν ἐλεύθερα τῆς ἐπιρροῆς τῶν ἐνηλίκων τοῦ σπιτιοῦ καὶ τοῦ σχολείου; Κι αὐτὴ ἡ ἐπιρροὴ μήπως εἶναι καταναγκασμὸς ἰσχυρότερος τῆς σχολικῆς πειθαρχίας;

Ὁ ὀργανωμένος καταναγκασμὸς ποὺ τίθεται ὑπὸ τὸ νόημα τῆς σχολικῆς πειθαρχίας, εἶναι μόνις ἕνα μέρος τοῦ καταναγκασμοῦ ποὺ δημιουργεῖται ὥρα μετὰ τὴν ὥραν στὸ μαθητὴ μετὰ χιλιάδες ἐπιρροὲς κι ἐντυπώσεις, ἀπ' τίς ὁποῖες κανεὶς ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἴδιον δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ.

Ὁ Τ. βλέπει τὴ μόρφωσιν, σὸν ἔργο ὁμοίαιον, προσώπων ἴσης ἀξίας. Κι αὐτὸς ὅπως κάθε ἀναρχικὸς ἐμπιστεύεται σὲ ἐσφαλμένη ἀντίληψιν ὁλοκληρωτικὰ ἀρνητικὴ τῆς ἐλευθερίας. Πιστεύει ὅτι μπορεῖ ἀμέσως νὰ κατορθώσῃ τὴν ἰσότητά των ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι ἀκόλουθως θὰ πρέπει νὰ ἀφεθοῦν ἐλεύθεροι. Εἶναι ὅμως δυνατόν νὰ φθάσῃ κανεὶς τὴν πραγματικὴν ἐλευθερίαν, ποὺ σημαίνει πρῶτα ἀπ' ὅλα αὐτονομία τῆς προσωπικότητος, μετὰ μίαν αἴσθησιν ὑποκειμενικὴν τοῦ ὅτι εἴμεθα ἐλεύθεροι ἢ μετὰ τὴν αὐθαιρέσιαν; «Ἡλπίζω, ἀναγνωρίζει ἀργότερα στίς ἐξομολογήσεις του, νὰ ξεπεράσω αὐτὴ τὴν δυσκολίαν τῆς ἀγωγῆς, ἀφίνοντας τὰ παιδιά τῶν χωρικῶν νὰ προσδιορίσουν αὐτὰ τὰ ἴδια, ἐκεῖνο ποὺ ἔπρεπε νὰ μάθουν (διότι εἶχε ἀρνηθῇ ἀκόμη κι αὐτὴ τὴν cultura ἀπὸ μεγάλο σεβασμὸ στὴν ἰδιορρυθμίαν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου). Καὶ τώρα μοῦ φέρνει γέλιο ὅταν ξανασκέφτομαι τὸ πὼς αὐταπατήθηκα γιὰ νὰ ἱκανοποιήσω τὴν εὐχαρίστησίν μου νὰ εἶμαι δάσκαλος, γιατί κατὰλαβον πολλὰ βαθειὰ μέσα μου πὼς ἐγὼ δὲν μποροῦσα νὰ διδάξω, αὐτὸ ποὺ ἦταν ἀναγκαῖον γιατί ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν ἤξερα ὅτι δὲν εἶχα νὰ διδάξω, αὐτὸ ποὺ ἦταν ἀναγκαῖον γιατί ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν ἤξερα αὐτὸ ποὺ ἔπρεπε νὰ κάμω. Ἡ ἀταξία, ἡ σύγχυσις μετὰ βασάνιζε. Ἡ σχολικὴ μου ἐργασία μοῦ φαινόταν πολὺ λίγο φωτεινὴ, καὶ στὴ ζωὴ τοῦ περιοδικοῦ μου, πάρα πολὺ δύσκολα καὶ φοβερά τὰ μέσα ποὺ ἦταν γιὰ νὰ παιδαγωγήσουν, καὶ τοῦτο γιὰ νὰ κρύψω τὴν ἀγνοίαν μου πάνω σ' αὐτὸ ποὺ ἔπρεπε νὰ διδάξω. Τόσο πολὺ ἀρρώστησα ψυχικά, ὅχι σωματικά, ποὺ ἐγκατέλειψα κάθε προσπάθειαν καὶ πῆγα στοὺς Baskiri, στὴ στέππα, ν' ἀναπνεύσω καθαρὸ ἀέρα, νὰ πιῶ kummis καὶ νὰ ζήσω πρωτόγονα.»

Δέκα χρόνια μετά τη συγγραφή του βιβλίου του «Πόλεμος και ειρήνη», γύρισε πάλι στο σχολείο του. Και στη 2η αυτή περίοδο 1871-76, μένει πάλι στην παλιά του θεωρία και λέγει: «Το μοναδικό κριτήριο της αγωγής είναι η ελευθερία, η μόνη μέθοδος το πείραμα, ή πείρα. Ύστερα από 15 χρόνια δέν μπόρεσα ν' αλλάξω τίποτα από την πεποίθησή μου. Σκέπτομαι πώς κανένας δέν μπορεί ν' άμφισβητήσει πώς ή καλύτερη σχέση μαθητοῦ και δασκάλου είναι ή φυσικότης· και πώς τὸ αντίθετο της είναι ὁ καταναγκασμός. "Αν αὐτό εἶναι ὀληθινό, τὸ μέτρο ὄλων τῶν μεθόδων εἶναι ή μεγαλύτερη ή ή μικρότερη φυσικότης σχέσεων—και ἀπ' αὐτό ὁ μεγόλος ή μικρός καταναγκασμός.»

Αὐτή ή ἀρχή ἀποκτᾷ μιὰ νέα σημασία. Στὴν α' περίοδο ὁ Τ. ἦταν σχεδόν θομπωμένος μετὴν ἀνακάλυψι της νέας ἀλήθειας, προσκολλημένος σ' ἓνα δόγμα ἀπόλυτο. Τώρα δέν ἀρνεῖται κάθε μέθοδο ἀνεξαίρετα. Προσπαθεῖ νὰ ζυγίση τὰ συμπεράσματα ἀπὸ τοὺς πειραματισμοὺς του και νὰ καταλήξῃ σὲ μιὰ γενική παιδαγωγική ἀρχή, δηλ. σὲ μέθοδο.

Τώρα δέν ἀπαρνεῖται ἐντελῶς τὴν παιδαγωγική παράδοσι και περισσότερο τὴν αγωγή, μὰ κινεῖ μιὰ κριτική της αγωγῆς τοῦ καιροῦ του, πού τὰ καρποφόρα συμπεράσματά της παίρνουν ἀπ' ἑαυτὰ μορφή θετικῶν ἀρχῶν μιᾶς νέας παιδαγωγικῆς.

Ἐπαναστατεῖ στὴν ἐπιστημονική μέθοδο τῶν Γερμανῶν τὴν κατάλληλη γιὰ ἐνῆλικες μελετητές, — νὰ ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ ἀπλὸ και τὸ γενικὸ — τί εἶναι αὐτά; «Στὸ δάσκαλο φαίνεται εὐκόλο τὸ ἀπλὸ και τὸ γενικὸ, γράφει, μὰ στὸ μαθητὴ φαίνεται εὐκόλο μόνο τὸ σύνθετο και τὸ ζωντανό. "Όλα τὰ κείμενα τῶν φυσ. ἐπιστημῶν ἀρχίζουν μετὸς γενικοὺς νόμους, τὰ γλωσσικὰ θέματα μετὸς ὁρισμοὺς, τὰ θέματα της ἱστορίας μετὴ διαίρει σὲ περιόδους και στὴ γεωμετρία ἀκόμη ἀρχίζουν μετὸν ὁρισμὸ τοῦ διαστήματος. Σχεδὸν κάθε δάσκαλος ἀκολουθώντας τὴν ἴδια ὁδὸ δίνει σὰν θέμα τὸν ὁρισμὸ τοῦ τραπεζιοῦ ή τοῦ θρανίου τοῦ σχολείου και δέν σκέπτεται πὼς γιὰ νὰ εἶναι σὲ θέσι τὸ παιδί νὰ κάμῃ αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ἔχῃ φθάσει σὲ ὑψηλὸ βαθμὸ φιλοσοφικοδιαλεκτικῆς ἀναπτύξεως. Κι ὁ ἴδιος μαθητὴς πού πάνω στὸ θρανίο κλαίει γι' αὐτὸ τὸ θέμα θὰ περιέγραφε θαυμάσια τὰ συναισθήματά του ἀγάπης ή μίσους γιὰ τὴ συνάντησι τοῦ Ἰωσήφ μετ' ἀδελφία του, ή τις διαφορές του μετὸς συμμαθητές του. Ἡ διδασκαλία ν' ἀρχίζῃ ἀπὸ τὴ σύνθετη πραγματικότητα πού εἶναι κοντὰ στὸ μαθητὴ και πού μόνο βῆμα πρὸς βῆμα θὰ ὀδηγηθῇ στὰ ἀπλᾶ πού εἶναι ή βάσις. Οἱ ὁρισμοί, οἱ κανόνες, οἱ νόμοι, οἱ θεωρητικὲς ἐπεξηγήσεις πρέπει νὰ γίνουν μόνον τότε πού ὁ μαθητὴς θὰ εἶναι κάτοχος μιᾶς πείρας τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε μετ' αὐτόματη παρατήρησι. Κι αὐτὰ θὰ χρησιμεύσουν στὸ νὰ φωτίσουν τὴν πείρα τοῦ μαθητὴ και νὰ δώσουν ἀπάντησι σὲ κείνες τις ἐρωτήσεις πού αὐτὸς βάζει ἔξω ἀπὸ τὸ περιθώριο της πείρας του.»

Και γιὰ τὴν α' ἀνάγνωσι ἔδωσε τὴν ἰδέα της σύγχρονης αγωγῆς. «Ἡ πρώτη διδασκαλία πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν πηγὴ της στὴν ἴδια τὴ ζωὴ, πού ὅμως αὐτὴ δέν γνωρίζει καμμιὰ διαίρει θεμάτων μὰ ἓνα μοναδικὸ και ὁμογενὲς σύνολο φαινομένων.»

"Αν ὁ Τ. περιοριζόταν στὴ μαύρη κριτική της αγωγῆς τοῦ καιροῦ του, ή θετική σημασία τῶν ἰδεῶν του δέν θὰ ξεπερνοῦσε τὴν προκαταβολὴ μερικῶν νέων ἰδεῶν της παιδαγωγικῆς. Μὰ αὐτὸς ἔκαμε μιὰ μεγαλοφυῆ σύνθεσι κι αὐτὴ τὴ φορὰ καλλιτεχνική, στὰ θαυμάσιά του «Τέσσερα ἀναγνωστικά βιβλία γιὰ τὰ παιδιά».

Ἡ συγγραφή τῶν τοῦ κόστισε χρόνια σκληρῆς ἐργασίας (1868-1872) κι ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, ἀναγκάστηκε νὰ μελετήσῃ τοὺς Ἑλληνες κλασικ-

κοὺς, τὴν Ἰνδικὴ και ἀραβικὴ λογοτεχνία, φυσικὲς ἐπιστῆμες, ἀστρονομία κι ἐκτὸς αὐτῶν μιὰ φοβερὰ δύσκολη γλωσσικὴ ἐπεξεργασία, γιὰ νὰ βγῇ ἓνα μοναδικὸ φαινόμενο στὴν παγκόσμιο λογοτεχνία. Ἀκόμη και σήμερα διατηροῦν τὴν ἀξία τῶν και εἰ ἐκδόσεις τῶν εἶναι πολλές κι ἔχουν μεταφραστὴ σὲ πολλές γλώσσες της Εὐρώπης και της Ἀσίας.

Τὸ περιεχόμενο τῶν βιβλίων εἶναι μύθοι, διηγήματα, ἱστοριοῦλες, διηγήσεις ἀπὸ τὴ φυσ. ἱστορία, ἀποσπάσματα δημοτ. τραγουδιῶν και παραμύθια. Στὴν α' ἔκδοσι ὑπῆρχαν και ἱστορίες ἀπὸ τὴ Βίβλο, μέρη ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο και μερικὰ συναξάρια ἁγίων.

Οἱ περισσότεροι μύθοι εἶναι τοῦ Αἰσώπου και μύθοι τῶν Ἰνδιῶν ἐπεξεργασμένοι μετ' ἴδιον ὕφος. Οἱ περισσότερες ἱστορικὲς διηγήσεις εἶναι ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτο και τὸν Πλούταρχο. Ἀπὸ τὰ παραμύθια διάλεξε μερικὰ ἀπὸ τὰ παραμύθια τοῦ λαοῦ του, μερικὰ τῶν Ἰνδιῶν και της Ἀραβίας. Μέσα σ' αὐτὰ εἶναι και ἓνα τοῦ Ἀντερσεν «Τὸ καινούριο φόρεμα τοῦ βασιλιᾶ». Ἀπὸ τὰ διηγήματα ξεχωρίζομε μερικὰ θαυμάσια ὅπως «Ὁ Θεὸς βλέπει τὴν ἀλήθεια» και τὸ «Αἰχμάλωτος στὸν Καύκασο». Ἀπ' ὅλες αὐτὲς τις ἱστορίες, τὰ διηγήματα, μερικὰ ἀπ' τὰ ὁποῖα εἶναι γραμμένα μετ' αὐτὸς τρεῖς προτάσεις εἶναι ἀπομακρυσμένη κάθε τάσις ἠθικολογίας. Ἐνα ἐπικὸ πνεῦμα, τὸ πνεῦμα τοῦ «Πόλεμος και εἰρήνη» δίνει τὸ παρὸν σ' αὐτὴ τὴν ὑψηλὴ τέχνη. Ὑπάρχει ἓνας ἀνώτατος και ἀναλλοίωτος νόμος πού κυβερνᾷ τὸν κόσμον κι ὅλα σ' αὐτὸν εἶναι ἐξηρητημένα κι αὐτὸς ὁ νόμος εἶναι καλός. Κι ἀναγνωρίζεται αὐτὴ ή θαυμάσια τάξις παντοῦ, σὲ ὅλα τὰ φαινόμενα.

Αὐτὴ ή ἀντίληψις βρῆκε θαυμάσια ἔκφρασι, λίγο μεταφορικὴ στὸ διήγημα πού βρίσκεται στὴν ἀρχὴ τοῦ ἀναγνωστικοῦ. «Στὸ χωριὸ πέθανε ἓνα ἀγόρι. Ἡ μητέρα του κλαίει, μὰ στὸ δρόμο ἀκούονταν νὰ τραγουδοῦν τραγοῦδια. Τὸ δάσος δέν κλαίει γιὰ ἓνα δένδρο.»

Ἰδιαίτερος ἀξιοσημεῖωτες εἶναι οἱ διηγήσεις της φυσικῆς ἱστορίας και γενικὰ της φυσικῆς ἐπιστῆμης. Ἡ παραδοξότης εἶναι πὼς ὅλα ὅσα θέλει νὰ μεταδώσῃ ὁ συγγραφέας στοὺς ἀναγνώστες του γιὰ τις βασικὲς γνώσεις της φυσικῆς, της χημείας, της ζωολογίας, της βοτανικῆς, πηγαίνουν ἀπὸ τὴν καθημερινὴ πείρα τῶν χωρικῶν. Οἱ γενικεύσεις βγαίνουν (ἀπ' αὐτὸ) μόνες τῶν στὴ σκέψι τοῦ ἀναγνώστου. Ἡ περιγραφή σὰν τέτοια περιορίζεται στενὰ στὰ φαινόμενα πού ἔχουν παρατηρηθῇ ἀπ' ὅλους. Καμμιὰ φορὰ ή βάσις εἶναι μιὰ ἀληθινὴ ἱστορία ζωῆς, ὅπως «ὁ κακὸς ἀνεμος», ἔτσι πού ὁ ἀναγνώστης δέν ἀναγκάζεται νὰ δεχθῇ κάτι τι καλόπιστα.

Τὰ περισσότερα θέματα τῶν φυσικῶν εἶναι τέτοια πού νὰ προκαλοῦν ἐρωτήσεις αὐθόρμητες. Κι οἱ ἀπαντήσεις σὲ τέτοιες ἐρωτήσεις κι ἀπ' αὐτὲς ή ἐπιτυχία της διδασκαλίας ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ γνώσι και τὴ δεξιότητα τοῦ δασκάλου.

«Ἀπὸ τις φυσ. ἐπιστῆμες,» γράφει ὁ Τ. «δέν διάλεξα αὐτὸ πού βρῆκα στὰ βιβλία ή τυχαῖα, οὔτε αὐτὸ πού νομίζω πὼς πρέπει νὰ γίνῃ γνωστό, μὰ αὐτὸ πού εἶναι σαφὲς και ὥρατο κι ὅταν κάτι μοῦ φαίνεται τέτοιο προσπαθῶ νὰ τὸ ἐκφράσω μετ' ἴδιον τρόπο.» Ὅλα ἔπρεπε νὰ εἶναι ὥρατα, ἀπλὰ και πάνω ἀπ' ὅλα σαφῇ. Γι' αὐτὸ και βρῆκε τόσο μεγάλῃ γλωσσικὴ δυσκολία. Ὁ ἴδιος λέγει, πὼς τὰ ἐπεξεργάστηκε δέκα φορές.

Τὰ ἀναγνωστικά του εἶναι διαπερασμένα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ της ελευθερίας. Ὁ μεγάλος συγγραφέας μπόρεσε νὰ νικήσῃ μετ' ἴδιον τὴν τέχνη του κάθε ἐπιδίωξι, κάθε τι τὸ ἄτοπο, τὸ ἀπρεπὲς και κάθε ἐπιβολὴ ξένων ἀπόψεων. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ δέν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ σ' αὐτὰ τίποτα τὸ διδακτικὸ, τὸ παιδαγωγικὸ. Γιὰ νὰ φθάσῃ σὲ τέτοια λύσι μαθήτευσε αὐτὸς κοντὰ στὰ παιδιά τῶν χωρικῶν γιὰ πολὺν καιρὸ και ἐπισταμένα.

Παρ' όλα αυτά τα άναγνωστικά του διδάσκουν, με το μνημειώδες των ύφος, με την έπική αντίληψη του κόσμου και με τη θαυμάσια αφήγησι. Μια κάποια πειθαρχία ένυπάρχει έδω χωρίς άμφιβολία· κι αν αυτή ύπάρχει για να έξυπηρετήσει την έλευθερία δεν παύει να είναι πειθαρχία. Είναι γιατί ο Τ. έχει ξεπεράσει τη δογματική του ιδέα της έλευθερίας που για δέκα χρόνια ύποστήριζε στο περιοδικό του. Σ' ένα άρθρο του έγραφε τότε: «Τα παιδιά των χωρικών πρέπει να μάθουν να γράφουν από μας ή έμεις από εκείνα;»

«Είναι αδύνατο ή άσήμαντο να παιδαγωγήσης το παιδί κι αυτό για τον άπλο λόγο: γιατί το παιδί εύρίσκεται πλησιέστερα άπ' ό,τι έγώ, πλησιέστερα από τον κάθε ένήλικο, στο ιδεώδες της άρμονίας, της αλήθειας, στο ώραίο, και στο καλό, στα όποια έγώ με την περιπέτειά μου δεν μπορώ να φθάσω. Για να άναπτυχθή γενικά κι άρμονικά έχει ανάγκη από μένα μονάχα την παροχή ύλικού. "Υστερα άφου το δώσω άπόλυτη έλευθερία, παύοντας να το καθοδηγώ αυτό γράφει ένα ποιητικό έργο, τόσο σπουδαίο, που όμοιό του δεν ύπάρχει σ' όλόκληρη τη Ρωσ. φιλολογία" (έχει ύπ' όψιν του το διήγημα του μαθητού του Vaska Morosov) Γι' αυτό έχω πεισθή βαθειά πως είναι αδύνατο να διδάξω στα παιδιά και ειδικά στα παιδιά των χωρικών, να γράφουν ένα θέμα και μάλιστα την ποιήσι. Έκεινο που μπορούμε έμεις να κάμωμε είναι να δείξωμε σ' αυτά πως πρέπει να πληροφορούνται, να μαθαίνουν για τα πράγματα. Τα γραπτά τους είναι πάντα πιο άληθινά, πιο ώραία και ήθικά από εκείνα των ένηλικών.»

Τώρα όμως ο ίδιος έπεξεργάζεται περισσότερο από δέκα φορές κι αφήνει σχεδόν το μισό, για να το βάλει στο βιβλίο του, το διήγημα του Morosov, «Η ζωή της γυναίκας του στρατιώτη», που τότε τον είχε ένθουσιάζει κι άπ' αυτό είχε βρή άφορμή να γράψη το άρθρο που άναφέραμε.

Σκοτεινή πολύ μένει ή ιδέα της έλευθέρως προσωπικότητος στον Τ. Αυτή είναι μάλλον ή ιδιορρυθμία των συναισθημάτων, ή άφεις στη ζωή, που είναι φυσικά πολύχρωμη. Μ' αυτό άνήκει στην άρνητική αντίληψη, που άκριβώς δεν είναι ίκανή να συλλάβη το θετικό πνεύμα της προσωπικότητος. Παρ' όλα αυτά, πίσω από τη μάσκα αυτών των άρνήσεων, της άγωγής, της έπιστήμης, της τέχνης και γενικά της cultura, γιατί μάσκα είναι, κρύβεται μια ήθικότης που τοποθετεί πολύ ύψηλά την άξία της προσωπικότητος. Δεν άρνεϊται την έπιστήμη και την τέχνη αυτές καθ' έαυτές, μα την έπιζήμια έπίδρασί των έπί της προσωπικότητος, ή όποια χάνει την ιδιορρυθμία της κι έκφυλίζεται, μέσα σ' ένα πολιτισμό μηχανικό και άπολιθωτικό.

Αργότερα θ' αλλάξει ιδέα. Τότε δεν διδάσκει σε σχολείο μα γράφει τη γνώμη του στους φίλους του.

«Η διάκρισις της άγωγής και της μορφώσεως που έξέθετα τότε στα άρθρα μου ήταν τεχνική. Άγωγή και μόρφωσις είναι άξεχώριστες. Δεν δύνασαι να παιδαγωγήσης χωρίς γνώσεις και δεν ύπάρχει γνώσις που να μην παιδαγωγεί.»

«Η έλευθερία είναι άπαραίτητη προϋπόθεσι για κάθε μόρφωσι, τόσο για τα παιδιά, όσο και για το δάσκαλο. Κάθε τιμωρία, όπως και κάθε ύπόσχεσι άμοιβής για την πρόσκτησι γνώσεων, έμποδίζουν την άληθινή μόρφωσι εις το έπακρο.» Άλλοι πάλι γράφει για την ύλη της διδασκαλίας. «Πρέπει να διδάξωμε τη θρησκεία, τη φιλοσοφία, φυσικές έπιστήμες και μαθηματικά. Αυτά πρώτα. "Υστερα, γλώσσες και πλαστική τέχνη, μουσική και τραγούδι και τέλος κάποια άσκησι στα χέρια (χειροτεχνία). Μα εκείνη που άξίζει περισσότερο από όλες τις γνώσεις και που ο άν-

θρωπος πρέπει να γνωρίζει είναι ή filosofia morale, ή όποια συμπίπτει με την άληθινή θρησκεία...

Ο Τολστόι παρουσιάζει με μοναδικό τρόπο την αλήθεια και τα σφάλματα της έλευθέρως άγωγής. Όπως πριν άπ' αυτόν, έτσι και μετά άπ' αυτόν το ιδεώδες αυτό είχε πολλούς συνεργούς, τον Otto Berthold, την Montessori, τον Wyneken και μαζί μ' αυτούς πολλούς άλλους, που όφείλουν την καλλίτερη έπιτυχία τους σ' αυτό.

Κανέννας άπ' αυτούς όμως δεν έζησε την προβληματικότητα με τη δύναμι του Τολστόι. Κανέννας άπ' αυτούς δεν διατύπωσε με τόση λογική, της όποιως ύπέγκειται ή μεγαλοφυΐα και ή χάρις· και δεν το έξήντησε με τόση άποφασιστικότητα και τόλμη.

Τό γεγονός ότι και σήμερα ακόμη καταλαβαίνωμε τόσο καλά την άνεπάρκεια αυτού του ιδεώδους, δεν μπόρεσε ν' άφαιρέση τίποτα από την άξία του, γιατί παραμένει αιώνιο. Πρέπει να το έχη ζήσει κανείς. Παιδαγωγός, που δεν δοκίμασε να το έφαρμόση, που δεν το σκέφτηκε βαθειά και δεν το ξεπέρασε μέχρι το βάθος του, δεν είναι καλός παιδαγωγός. Μόνο τότε θα καταλάβη πως κάθε μορφή πειθαρχίας θα πρέπει να έμπνέεται από την ιδέα της έλευθέρως.

Προβλήματα, όπως ή επικύρωσις της cultura διά μέσου της ίδιας της άρσεως, ή επικύρωσις της έλευθέρως διά της ένδοτάτης καταργήσεως του καταναγκασμού, στη θέσι της καθαρής έξαλείψεως: πως μπορούν να λυθούν! Θα έπρεπε ν' άποτελέσουν ειδικό θέμα της θεωρίας της άγωγής, ύψούμενα μάλιστα στη σοβαρότητα της προβληματικής άγωγής.

Κανέννας άλλος σαν τον Τολστόι, δεν έζησε αυτά τα προβλήματα κι άκριβώς σ' αυτό όφείλεται ή αιώνια άξία της προσφοράς του στην άγωγή του ανθρώπου.

Sergio Hessen

Μετάφραση από τα Ιταλικά: Μαρίας Μιχοπούλου

ΝΕΟΙ ΚΑΙΡΟΙ — ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΗ ΑΓΩΓΗ

Ο άνθρωπος σαν ήθική οντότητα και φορέας πνευματικής παραδόσεως, ο άνθρωπος, που ή πνευματική του καταγωγή φτάνει ως τον Όμηρο και τους αρχαίους Έλληνες ή τους προφήτες του Ισραήλ, πολλές φορές κινδύνεψε στο παρελθόν. Ο κίνδυνος όμως εκείνος ήταν σχεδόν πάντα έξωτερικός· προερχόταν από τον έχθρό, τον άλλοφυλο, το βάρβαρο.

Σήμερα ο μεγάλος κίνδυνος που άπειλει τον άνθρωπο δεν είναι έξωτερικός· βρίσκεται μέσα του.

Τόν έξωτερικό κίνδυνο αντιλαμβάνεται εύκολότερα ο άνθρωπος και προφυλάγεται, ο έσωτερικός όμως, ο ήθικός κίνδυνος γεννιέται και μεγαλώνει μέσα του χωρίς ν' αντιληφθή ότι κινδυνεύει.

Άλλοτε ή ζωή του ανθρώπου ήταν περιορισμένη μέσα σ' ένα κλειστό κοινωνικό περιβάλλον και ή συμπεριφορά του ήταν στενά δεμένη με το κοινό ψυχολογικό κλίμα του τόπου του, της πατρίδας του. Η διαγωγή του ήταν κάτω από τον συνεχή έλεγχο των συνανθρώπων του. Η ήθική βούληση όλων και ιδιαίτερα των έκλεκτών ήταν ο οδηγός και ο κύριος παράγοντας της Ιστορίας.

Σήμερα ο ψυχολογικός χώρος, μέσα στον όποιο ο άνθρωπος ζή, σκέφτεται, συνεισθάνεται και δρᾷ, άλλαξε. Ο τύπος, το ραδιόφωνο, ο κινημα-

τογράφος, τὰ μέσα συγκοινωνίας, ἡ βιομηχανικὴ καὶ τεχνικὴ ἐπανάσταση, ὁ ὑπερπληθωρισμός, ὁ συνωστισμός καὶ ἡ ὁμοδοποίησις τῶν ἀνθρώπων ἔχουν ἐπιφέρει οὐσιώδεις μεταβολὰς στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἀτομικὴ καὶ τὴν κοινωνικὴ, τὴν ἐξωτερικὴ καὶ τὴν ἐσωτερικὴ.

Ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ ἄλλοτε ἦταν ὁ μοναδικὸς σχεδὸν παράγοντας τῆς ἱστορίας, χάνει ἔδαφος. Ἄλλοι παράγοντες ἐπιστημονικοὶ καὶ τεχνολογικοὶ, ἀπρόσωποι παράγοντες εἰσδύουν στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ δίνουν τὴν κατεύθυνση. Σήμερα εἶναι ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια, οἱ Σποῦντικ καὶ οἱ ἐξερευνητές. Ποιὸς ξέρει ποιά μηχανικὰ τέρατα θὰ εἶναι αὖριο.

Ὅλο καὶ περισσότερο ὁ ἄνθρωπος γίνεται δέσμιος τῶν γνώσεων καὶ τῶν ἐφευρέσεων του. Δὲ μπορεῖ ὅμως οὔτε ν' ἀνακαλέσῃ οὔτε καὶ ν' ἀγνοήσῃ τίς προόδους τοῦ στὴν ἐπιστῆμην καὶ στὴν τεχνικὴ. Θὰ ἦταν μωρία νὰ ἐπιχειρηθῇ κάτι τέτοιο. Οἱ ἐπιστημονικὲς καὶ οἱ τεχνικὲς πρόοδοι δὲν εἶναι ἔργα τοῦ διαβόλου, τοῦ ἀνθρώπου ἔργα εἶναι.

Ὅμως, ὅση περισσότερη ὕλικὴ δύναμις ἔχει στὰ χέρια του ὁ ἄνθρωπος, τόσες περισσότερες περιπτώσεις ὑπάρχουν γιὰ νὰ θριαμβεύσῃ ἢ νὰ αὐτοκαταστραφῇ. Καὶ ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος δείχνει πῶς δὲν εἶναι ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ προετοιμασμένος γιὰ ν' ἀξιοποιήσῃ ὀρθὰ τὰ μεγαλειώδη ἐπιτεύγματά του στὴν ἐπιστῆμην καὶ τὴν τεχνικὴν. Λευτερωμένος ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἠθικοὺς κανόνες, ποῦ ἄλλοτε ἐρρῦθμιζαν τὴ συμπεριφορὰ του, ἄγεται καὶ φέρεται ἀπὸ τίς ὁρμές του καὶ τίς βιολογικὰς του ἀνάγκες, ἀφοῦ ἡ Ἀγωγή δὲν τὸν προετοίμασε πῶς ν' ἀντιμετωπίζῃ καὶ νὰ λύνῃ τὰ νέα προβλήματα ποῦ παρουσιάζει ὁ πολιτισμός. Βουτηγμένος μέσα σ' ἓναν κόσμον ποῦ οἱ ἐπιστῆμες τῆς ἀνόργανης ὕλης ἐδημιούργησαν, χωρὶς σεβασμὸ γιὰ τοὺς νόμους τοῦ φυσικοῦ μας, ἔχει ἄπειρα καὶ τελειότατα μέσα στὴ διάθεσίν του χωρὶς ὅμως νὰ ἔχῃ σκοπούς.

Οἱ καιροὶ ποῦ περνᾶμε εἶναι πραγματικὰ δύσκολοι καὶ κρίσιμοι, γιατί βρισκόμαστε σὲ μιὰ καθαρὰ μεταβατικὴ περίοδο.

Χρειάζεται ν' ἀνοίξωμε τίς κερατὲς τῆς εὐαισθησίας γιὰ νὰ συλλάβωμε τὰ δυσκολονόητα μηνύματα ἑνὸς νέου κόσμου ποῦ ἔρχεται καὶ νὰ προετοιμαστοῦμε νὰ τὸν δεχτοῦμε χωρὶς νὰ πανικοβληθοῦμε.

Τὰ αὐριανὰ προβλήματα θὰ εἶναι πολὺ πιὸ πολυπλοκώτερα καὶ δυσκολώτερα καὶ θὰ χρειάζονται ἄνθρωποι μὲ περισσότερὴ γνώση, δυναμισμό ψυχικόν, ρωμαλεότητα, εἰλικρίνεια, ἰσχυρότερα ἰδανικά καὶ καλύτερο πνευματικὸ προσανατολισμό, γιὰ νὰ προσαρμοστοῦν δημιουργικὰ στὶς νέες μορφές ζωῆς.

Τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ σημερινὸ παιδί — τὸ αὐριανὸ ὥριμο ἄτομο — θὰ εἶναι περισσότερο ἐλεύθερο καὶ ἠθικὰ ἀνεξάρτητο, μέσα σ' ἓναν τεχνοκρατούμενον κόσμον ποῦ καλπάζει ἀσυγκράτητα, δείχνει τὸ δρόμον γιὰ τὴν ἀληθινὴ ἀγωγή του: Καλλιέργεια τοῦ ἐσωτερικοῦ ἠθικοῦ κανόνος, τοῦ ἠθικοῦ προστάγματος καὶ δημιουργία ἀνθρώπων πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ αὐτοδύναμων μὲ ἐμπιστοσύνη στὸν ἐσωτερικὸ αὐτοέλεγχον, στὴν ἐσωτερικὴ αὐτοπεποίθησιν, στὸν βαθύτερον καὶ ἀνώτερον ἑαυτὸν τους.

Τὰ σημερινὰ ὅμως σχολεῖα δὲν εἶναι παρὰ κέντρα καταναλώσεως γνώσεων καὶ ὄχι φυτώρια δημιουργίας ἀνθρώπων. Ἡ μόρφωσις ἀποβλέπει κυρίως στὴν ἔκτασιν καὶ ὄχι στὸ βάθος καὶ στὴν ἐνορμόνισιν τοῦ περιεχομένου τῆς μορφώσεως. Δὲν προσφέρεται Ἀγωγή, ἀλλὰ μόνον διδ[α]λ[λ]ία, μάθησις, γνώσεις ποῦ πλουτίζουν ἴσως τὸ νοῦ δὲν φτιάχνουν ὅμως χαραχτήρες. Τὸ ἦθος ἔχει καταντήσῃ ἀφορμὴ γιὰ ρητορικὰ γυμνάσματα καὶ ἡ

ἀρετὴ συνήθως παρουσιάζεται ἀντιπαθητικὴ καὶ ἀσυγχρόνιστη μὲ τὰ πολλὰ τῆς «μῆς» καὶ τὰ «ἀπαγορεύεται».

Δὲ δημιουργεῖται ὅμως ἦθος μὲ κενὰ λόγια, ἀλλὰ μόνον μὲ τὸ παράδειγμα καὶ τὴν ἀνετη συναναστροφὴν τοῦ παιδαγωγοῦ μὲ τὸν παιδευόμενον μέσα σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἐκτιμήσεως καὶ κατανοήσεως.

Συνήθως παρατηρεῖ κανεὶς μιὰ προσπάθειαν τοῦ Σχολείου καὶ τῆς οἰκογένειας γιὰ τὴ δημιουργίαν «καλῶν συνηθειῶν» στὰ παιδιὰ καὶ στοὺς νέους. Ἀκόμη πολλὸς λόγος γίνεται γιὰ τὴν προσαρμογὴν τοῦ παιδιοῦ στὸ περιβάλλον του.

Ἀλλὰ τὸ ἔργο τῆς Ἀγωγῆς δὲν σταματᾷ — δὲν πρέπει νὰ σταματᾷ — στὴ δημιουργίαν «καλῶν συνηθειῶν» καὶ στὴν προσαρμογὴν τοῦ παιδιοῦ στὴ ζωὴ. Ἡ ἐποχὴ μας ὑποφέρει ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μὲ «καλὰς συνήθειες», τοὺς «ντρεσσαρισμένους» ἐκείνους τύπους, ποῦ ἔχουν χάσει κάθε πρωτοβουλία, πρωτοτυπία καὶ δημιουργικότητα. Οὔτε στὴν ἀπλὴν προσαρμογὴν πρέπει νὰ ἀποβλέπῃ ἡ Ἀγωγή, γιατί τότε τὸ ἄτομο ὑποτάσσεται στὶς συνθήκες κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες ζῇ ἡ ἐποχὴ του, τὴ μόδα, τὴν κοινὴ γνώμην, τίς περιστάσεις τῆς στιγμῆς. Δὲν πρέπει νὰ βοηθῆται τὸ ἄτομο γιὰ νὰ προσαρμοσθῇ στὸ περιβάλλον του μὲ τὴν ἐννοίαν τῆς ὑποταγῆς, τῆς ὑποχωρήσεως, ἀλλὰ νὰ γνωρίσῃ τὸ περιβάλλον του καὶ νὰ θελήσῃ νὰ πρωτοτυπῇ σὴν πρὸς ὄφελος τοῦ συνόλου.

Τὸ Σχολεῖο ὀφείλει νὰ ἐπιδιώξῃ τὴ δημιουργίαν τοῦ ἀνωτέρου ἐκείνου ἀνθρώπου ποῦ δὲν θέτει πάντοτε σκοποὺς ζωῆς βραχυπρόθεσμοις, ὕλικούς, ἀλλὰ ποῦ τὸ βεληνεκὲς τῆς ψυχῆς του φτάνει μακρύτερα. Ἀνθρώπου, ποῦ μὲ τὴ δύναμιν τοῦ πνεύματος, μὲ τὴν ἰσχυρὴν, ἀνώτερην, ἀγωνιστικὴν του προσωπικότητα θὰ πάρῃ στὰ χέρια τὴ μοῖραν του καὶ θὰ κἀνῃ τὴν ἐπιστῆμην καὶ τὴν τεχνικὴν ὄργανά του, ὄργανα κάποιου ἀνώτερου σκοποῦ, κάποιας ἀνώτερης ἀποστολῆς. Ἄν ἡ Ἀγωγή δὲν κατορθώσῃ νὰ βοηθήσῃ κάθε ἄτομον γιὰ ν' ἀνακαλύψῃ τὴν ἀποστολὴν του καὶ τὴν εὐθύνην του γιὰ προσωπικὴν προσφορὰν στὸν πολιτισμό, δὲ νομίζομε πῶς ἐξαντλεῖ τὸ Χρέος τῆς. Μόνον ἐκεῖνος ποῦ αἰσθάνεται πῶς ἔχει μίαν ὕψηλὴν ἀποστολὴν, θὰ μπορέσῃ νὰ βαδίσῃ σταθερὰ μέσα στὸν ἀλλοπρόσαλλον σημερινὸν κόσμον, ἐλεύθερος ἀπὸ τὰ κοινωνικὰ εἰδῶλα, τοὺς μύθους καὶ τοὺς φόβους. Καὶ μόνον ἔτσι θὰ πάρῃ ἡ ζωὴ τοῦ κάποιου νόημα βαθύ, νόημα ποῦ θὰ στηρίζῃ τὴ ζωὴν, θὰ ἐρμηνεύῃ τὸν πόνον καὶ θὰ νικᾷ τὸ θάνατον.

Δὲ λέμε πῶς γιὰ τὸ ἄτομον αὐτὸ ὁ δρόμος τῆς ζωῆς εἶναι ἀνθόσπαιτος καὶ πῶς δὲ θὰ κἀνῃ λάθην μιὰ κι ἔχει προσανατολισθῇ σωστά. «Ἡ ἐπιτυχία τῆς ζωῆς συμβιβάζεται μὲ πολλὰ λάθη καὶ ἁμαρτήματα. Ἐκεῖνον ποῦ ἀπόλυτα ἀντιτίθεται στὴ ζωὴν εἶναι τὸ φέμα, ἡ διπλοπροσώπια, ἡ ἀστάθεια καὶ ἡ ἀδράνεια.» Καὶ ἀκόμη: «χωρὶς θυσίαν δὲν ὑπάρχει σὲ τίποτα: μεγαλεῖο, ὁμορφιά, ἀγιότητα» (Carrel).

Τὰ λάθη τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά, ὁ ἀγῶνας, οἱ θυσίαι του ἀπὸ τὴν ἄλλην, γιὰ νὰ νικήσῃ τὰ λάθη του καὶ νὰ ξεπεράσῃ τὸν ἑαυτό του, ἀνεβάζουν ψηλότερα, τελειοποιοῦν. Ἀρκεῖ νὰ μάθῃ ν' ἀτενίζῃ σταθερὰ τὸ «ἀγαθόν» καὶ ν' ἀγωνίζεται νὰ ἐκτελῇ τὸ καθήκον του ὅπως τοῦ τὸ ὑπαγορεύει ἡ ἠθικὴ του βούλησις. Τότε οἱ ζημίαι του στὸν ἀγῶνα του θὰ εἶναι ἀφορμὲς γιὰ νὰ πλουτίσῃ καὶ οἱ πτώσεις του θὰ τὸν ὑψώνουν ψηλότερα.

Τὸ παιδί ποῦ θὰ τύχῃ μιᾶς τέτοιας Ἀγωγῆς καὶ ὁ νέος ποῦ θὰ ἀναπνεύσῃ μέσα σὲ τέτοια πνευματικὴ ἀτμόσφαιρα, στὴν ὥριμην πιά ἡλικίαν δὲ θὰ σταθῇ σὰν ζητιάνος μπρὸς στοὺς συνανθρώπους του, δὲ θὰ «περιμένῃ» ἀπὸ τὴ ζωὴν, ἀλλὰ θ' ἀνησυχῇ καὶ θὰ προσφέρῃ στὴ ζωὴν. Θ' ἀναζητῇ τὸ δρόμον γιὰ νὰ τὸν δείξῃ στοὺς ἀδελφούς του.

Ποιό όμως είναι το πνευματικό περιεχόμενο απ' όπου θα άντληή τους σκοπούς της μιά τέτοια 'Αγωγή;

Σε ποιά βάση θα στηρίξωμε την 'Αγωγή της νέας γενεάς για ν' άντέξει στις κοσμογονικές αλλαγές και αναδιαρθρώσεις του καιρού μας, αλλά πρό πάντων των καιρών που έρχονται;

«Ένας νέος ανθρωπισμός μας χρειάζεται. Όχι όμως ένας επί πλέον, κοντά εις τους άλλους, ανθρωπισμός του σπουδαστηρίου, αλλά ένας αγωνιστικός συναγερμός κάθε πνευματικής δυνάμεως την όποιαν διαθέτει ο πολιτισμός μας ως θησαύρισμα του παρελθόντος, ή ως επίτευγμα του παρόντος, ως έπιστράτευσις παντός του πνευματικού δια τόν ένα και μόνον σκοπόν: Δια την κατανόησιν, την αγάπην, την πνευματικήν τόνωσιν, τόν άνέβασμα του σημερινού ανθρώπου εις τόν ύψος τόν όποιον ζητεί τόν φοβερόν μεγαλείον των νέων καιρών. Τών καιρών εις τους όποιους ζώμεν. Και πρό πάντων των καιρών οί όποιοι έρχονται.» (Μελίτης).

Για έναν τέτοιον ανθρωπισμό, οί θησαυροί της άρετης, της όμορφιάς και της αλήθειας δέν έχουν άποκαλυφθή όλοι και έλάχιστοι έχουν αξιοποιηθή στην άτομική και την κοινωνική μας ζωή.

Ο ανθρωπισμός αυτός δέν είναι ψύχωση ενός παρελθόντος, αλλά μιά προσπάθεια συνειδητοποιήσεως ενός παρελθόντος, ενός παρόντος και πρό πάντων ενός μέλλοντος.

Με τέτοια προοπτική είναι βέβαιο πως ή 'Αγωγή θα προετοιμάση έναν καινούργιο κόσμο, πού δέ θ' άρκεσθή νά επαναστατή μόνον ό,τι οί άρχαιοι μας πρόγονοι είχαν, αλλά θα πή και τόν δικόν του τόν τραγούδι και μέ τόν δικόν του τόν σκοπόν.

Μιά τέτοια 'Αγωγή όμως χρειάζεται και τους άνάλογους έργάτες της, τους οικοδόμους της, πού θα ζωντανέψουν και θα έμπνεύσουν τέτοιες ύψηλές ιδέες μέ τή ζωή τους, τόν παράδειγμά τους, την αγωνιστικότητά τους, τόν πόνο τους, την αγάπη τους.

Βλέπω όμως μερικούς πού είναι έτοιμοι νά μιλήσουν για τίς δυσκολίες, τά έμπόδια, την... περιφρόνηση, πολλές φορές, του έργου του παιδαγωγού και άλλα πολλά. Τίποτε όμως τόν μεγάλο δέν πραγματοποιείται χωρίς θυσίες. Και έπειτα, «ή προσπάθεια της μάζας ποτέ δέν όδήγησε την ανθρωπότητα στό καλό. Η όρμη μερικών ανθρώπων, ή φλόγα του μυαλού, ή έπιστημονική τους πίστη, ή καλωσύνη τους και ή ήθική τους όμορφιά είναι εκείνα πού τή σπρώξανε μπροστά» (Carrel).

Μέσα στις ποικίλες κοινωνικές αναδιαρθρώσεις, μπροστά στα άπειρα ψυχολογικά προβλήματα και τίς ιστορικές μεταβολές ό παιδαγωγός στέκεται μέ σύνεση, ξεκρίνει ό,τι κρύβει της αιωνιότητας τή δύναμη, τόν παίρνει και τόν κρύβει μέσα του για νά γίνη έπειτα λόγος, ζωή, δύναμη, φώς.

Μέσα στον κόσμο είναι τοποθετημένος και ό παιδαγωγός και παίζει κι αυτός τόν ανθρωπινό ρόλο του. Δέν είναι άναχωρητής. «Έκ του κόσμου τούτου» είναι. Αποτελεί κι αυτός μέλος μιάς κοινωνίας, μιάς χώρας και μιάς έποχής, αλλά δέν είναι φυλακισμένος μέσα στα σύνορα του συλλογικού πνεύματος. Δέ χάνεται μέσα στη ροή των έξωτερικών πραγμάτων. Τόν βαθύτερο έγώ του παραμένει άνεξάρτητο. Δέ βουλιάζει μέσα στον κόσμο. Διαρκώς αναδύεται από τόν κόσμο και άνυψώνει μαζί τους και τους άλλους. Γνωρίζει ό,τι δέν μπορεί νά άνυψώσει τους άλλους άν ό ίδιος δέν είναι ένας αληθινός άθλητής του Πνεύματος.

Συνοψίζωμε:

Τόν άρμα του πολιτισμού μας καλπάζει μέ αύξανόμενη ταχύτητα. Η ίσορροπία του όμως δέν είναι σταθερή, γιατί στηρίζεται περισσότερο απ'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Η ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΙΣ ΤΡΕΙΣ ΑΝΩΤΕΡΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Στους παιδαγωγικούς πειραματισμούς πού έγιναν στό 10ο (Πρότυπο) Δημοτικό Σχολείο Πατρών κατά τά σχολικά έτη 1959-1961, ξεχωριστή θέση κατέχουν ή εισαγωγή, στις ανώτερες τάξεις, της μελέτης του περιβάλλοντος και της ατομικοποιημένης διδασκαλίας.

Μέ τόν όρο «μελέτη του περιβάλλοντος» έννοούμε τή διδακτική εργασία πού τόν περιεχόμενό της τόν άποτελούν μορφωτικά στοιχεία και άγαθά του άμέσου φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος.

Η διδακτική αυτή εργασία, για νά άνταποκριθή στις έξελεκτικές βαθμίδες του παιδιού, έμφανίζεται μέ δυό μορφές. Σάν όλική διδασκαλία στις 3 κατώτερες τάξεις του Δημοτικού και σάν ιδιαίτερο μάθημα στις 3 ανώτερες και στό Γυμνάσιο. Κατά την όλική διδασκαλία, πού σέ μας είναι γνωστή μέ τόν όνομα «ένιαία συγκεντρωτική διδασκαλία», έξετάζονται άδρομερά άπλές εικόνες και έκδηλώσεις του άμέσου περιβάλλοντος, προσιτές στα παιδιά. Κατά τόν ιδιαίτερο μάθημα, στό όποιο έδόθηκε τόν όνομα «σπουδή του περιβάλλοντος», έξετάζεται τόν φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον από γεωγραφική, ιστορική, οικονομική και πολιτιστική άποψη.

Α'. **Ιστορική άνασκόπηση.** Την μερική άξια του περιβάλλοντος την είχαν κατανοήσει από την έποχή του Ρουσσώ (1712-1778) και του Pestalozzi (1746-1827). Η χρησιμοποίησή του όμως για μιά ευρύτερη διδακτική εργασία έγινε στον αιώνα μας, ως αίτημα της σύγχρονης ψυχολογίας και 'Αγωγής.

Η σχετική κίνηση άρχισε στη Γαλλία. Στα 1910 ό Edmond Blaugueron έγραφε: «Ο δάσκαλος πρέπει νά προσαρμόση τίς διδακτικές άρχές στις συνθήκες της δικής του περιοχής...»

Η έποπτική, ή συγκεκριμένη διδασκαλία δέν είναι παρά ή διδασκαλία μέ τόν περιβάλλον... Θα θέλαμε νά φέρωμε σέ άμεση έσση τόν παιδί

1. Μέ τόν όνομα αυτό εισήχθηκε από τόν Υπουργείο Παιδείας στις πρώτες τάξεις των Γυμνασίων μας.

ό,τι έπρεπε πάνω στα δημιουργήματα του ανθρώπου και λιγώτερο στην ήθική του βούληση. Η προσωπικότητα του ανθρώπου κινδυνεύει νά έκμηδενισθή, ένώ ή ύλική δύναμη υπερεκτιμάται.

Χρέος του σημερινού παιδαγωγού είναι νά συμβάλη—όσο εξαρτάται απ' αυτόν—στη δημιουργία του ανθρώπου πού χρειάζεται ή έποχή μας, έπιστρατεύοντας για τόν έργο του ό,τι χρήσιμο, δυνατό, ύψηλό και ωραίο υπάρχει σάν θησαυρός της πλούσιας ιστορίας μας ή σάν επίτευγμα του σύγχρονου βίου μας. Του ανθρώπου, πού θα κάνει την ύλική δύναμη όργανο μιάς ύψηλότερης άποστολής του.

Αναστάσιος Καζεπίδης

μέ το περιβάλλον του...»¹. Καί ο Maurice Faure ἔγραφε τοῦτα τὰ ἀξιόπρῶστα στὰ 1911: «Εἶναι πολὺ λυπηρὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἕνας ὠρισμένος ἀριθμὸς μαθητῶν δὲν ξέρουν σχεδὸν τίποτε ἀπ' ὅ,τι ἔχει σχέση μετὰ τὴ γεωγραφία καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς τοπικῆς περιοχῆς τους. Θὰ ἦτον ὅμως μεγάλη ὠφέλεια, ἂν ὁ καθένας ἐγνώριζε τὴν ξεχωριστὴ φυσιογνωμίαν τῆς πατρικῆς τοῦ γῆς, τοὺς οἰκονομικοὺς τῆς πόρους, τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν κατοίκων τῆς, τὶς παραδόσεις, τὰ διηγήματα, τὶς παροιμίες, τὸν ρόλο ποὺ ἔπαιξαν στὸ παρελθὸν διάφορες τοπικὲς προσωπικότητες.»²

Ἐπειτα ἀπὸ τὶς παρορμήσεις αὐτὲς καὶ ἄλλες σχετικὲς ἢ μελέτη τοῦ περιβάλλοντος εἰσήχθη μετὰ διάφορες ὀνομασίες σὲ ἀρκετὰ σχολεῖα τῆς στοιχειώδους καὶ μέσης Παιδείας τῆς Γαλλίας, τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γερμανίας καὶ ἄλλων χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Στὴν Αὐστρία ἰδιαίτερα, πῆρε τέτοια μορφή καὶ ἔκταση ἡ εἰσαγωγή τῆς μελέτης τοῦ περιβάλλοντος στὴ διδακτικὴ ἐργασία, ποὺ τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο ὠνομάσθηκε «Σχολεῖο τῆς ἰδιαίτερης Πατρίδας» (Heimatschule). Καὶ στὸ Βέλγιο ἐπίσης βρῆκε πλατεῖα ἐφαρμογὴ μετὰ τὴ διάδοσιν τοῦ συστήματος Decroly, τὸ ὁποῖο ἀφετηρία καὶ κέντρο ἔχει τὴ γύρω φύσιν καὶ ζωή.

Στὴν Πατρίδα μας ἡ διδακτικὴ αὐτὴ καινοτομία ἄρχισε νὰ μπαίνει στὰ σχολεῖα μας τὸ 1929. Ἐπειδὴ ὅμως περιορίστηκε στὶς 3 μόνο πρώτες τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ εἶναι γνωστὴ μετὰ τὸ ὄνομα «ἐνιαία συγκεντρωτικὴ διδασκαλία». Πολλοὶ εἶναι οἱ συνάδελφοι ποὺ, παρὰ τὶς δυσμενεῖς συνθήκες καὶ τὶς παντοειδεῖς ἐλλείψεις τῶν σχολείων μας, κατοπίαστηκαν μετὰ ἐπιτυχίαν μετὰ αὐτὴ τὴ μορφή ἐργασίας. Ὁ χώρος δὲν μοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἀναφέρω τὰ ὀνόματά τους. Θὰ ἀναφέρω ὅμως τοὺς Ἑλληνες Παιδαγωγοὺς ποὺ, καθὼς προκύπτει ἀπὸ τὰ πρακτικὰ ἐφαρμογῆς τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσαν στὰ βιβλία τους, ὥθησαν τοὺς φιλοπρόόδους ἐκείνους δασκάλους στὴν ἀνακαινιστικὴ τοῦτη διδακτικὴ προσπάθεια. Εἶναι ὁ κ. Καραχρῖστος Νικ.³, ὁ Ἐξαρχόπουλος Νικ.⁴, ὁ κ. Σούρλας Εὐριπίδης⁵, καὶ ὁ κ. Παλαιολόγος Γεώργιος⁶.

Κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1959-1960 ἔγινε ἕνα ἀκόμη ἀξιόλογο βῆμα γύρω ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ περιβάλλοντος. Εἰσήχθη στὶς ἀνώτερες τάξεις τοῦ 10 (Προτύπου) Δημοτικοῦ Σχολείου Πατρῶν κατόπιν ὁδηγίων τοῦ Ἐπιθ]τοῦ κ. Ἠλία Ξηροτύρη⁷, στὸ Α'. Πρότυπο ἐπίσης Γυμνάσιο Ἀρρένων Πειραιῶς⁸ καὶ σὲ Δημοτικὰ τοῦ Ἡρακλείου ἀπὸ τὸν Ἐπιθ]τὴ κ. Κων. Πετρίτη⁹.

Β. Παιδαγωγικὲς ὠφέλειες ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ περιβάλλοντος. Μετὰ τὴν κατατοπιστικὴ αὐτὴ ἀναδρομὴ γύρω ἀπὸ τὴ διδακτικὴ τοῦτη καινοτομία ποὺ, μαζί μετὰ δυὸ τρεῖς ἄλλες συνετέλεσε στὴ βοήθειαν ἀναμόρφωσιν καὶ ἀνανέωσιν τῆς σχολικῆς, θὰ ἀναφέρω τὶς κυριώτερες παιδαγωγικὲς ὠφέλειες, ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς στὶς 3 ἀνώτερες τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ καὶ στὶς κατώτερες τοῦ Γυμνασίου.

1. Τονώνεται ἡ φιλοπατρία τῶν μαθητῶν, ὅταν μάθουν τὶς πιὸ χαρα-

1. 2. Mabel Barker: Τὰ προγράμματα τῶν σχολείων καὶ τὸ γεωγραφικὸ Περιβάλλον. Σελ. 18, 19. Μετάφρ. Ἠλία Ξηροτύρη 1949.

3. Διδακτικὴ τοῦ Σχολείου ἐργασίας. Τ. Α' 1929, τ. Β' 1930.

4. Ἡ λειτουργία τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου Ἀθηνῶν. Τ. Β' 1933.

5. Συγκεντρωτικὴ διδασκαλία καὶ νεώτερον πρόγραμμα. 1935.

6. Ἡ Ἑνιαία διδασκαλία ἐν τοῖς Προτύποις τῆς Μ. Π. Ἀκαδημίας. 1940.

7. Ἠλία Ξηροτύρη: Γὰ νὰ γνωρίσωμε τὴν Πάτρα. Α' ἔκδ. 1960. Β' ἔκδ. 1962.

8. Γεωργ. Πατακωστούλα: Ἡ μελέτη τοῦ περιβάλλοντος στὰ σχολεῖα τῆς μέσης Ἐκπ]σεως. Περιοδικὸ «Σχολεῖο καὶ Ζωή», τεύχος 10ο τοῦ 1960.

9. Κων. Πετρίτη: Μορφωτικὰ στοιχεῖα τῆς πόλεως Ἡρακλείου - Κρήτης. 1960.

κτηριστικὲς πτυχὲς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ζωῆς τῶν προγόνων ποὺ ἔζησαν στὸν ἴδιον τόπον. Αὐξάνει ὁ σεβασμὸς τοὺς πρὸς τὶς γενεὲς ποὺ ἐμόχθησαν γὰρ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πρόδοον τῆς Πατρίδας μας καὶ γεννιέται μέσα τοὺς ὁ πόθος νὰ τὴ διατηρήσουν ἐλεύθερον καὶ νὰ τὴν προωθήσουν σὲ ἀνώτερες ἀκόμη μορφὲς πολιτισμοῦ.

2. Ἐρχονται σὲ ἐπαφὴ μετὰ τὴν οἰκονομικὴν ζωὴ καὶ τὴ σύγχρονη τεχνικὴ πηγαίνοντας στὰ βιοτεχνικὰ ἐργαστήρια, στὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια, καὶ στὶς ἀγροτικὲς ἐγκαταστάσεις. Βλέπουν ἐκεῖ σὲ τί κόπους καὶ μόχθους ὑποβάλλονται οἱ ἀγρότες καὶ οἱ ἐργάτες γὰρ νὰ παραχθοῦν τὰ ὑλικά ἀγοθὰ καὶ ἡ καρδιά τους πλημμυρίζει ἀπὸ ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς, ποὺ μοχθοῦν γὰρ τὴν αὐξήσιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

3. Οἰκαιοποιοῦνται πολὺτιμα μορφωτικὰ στοιχεῖα καὶ αἰσθάνονται λεπτὲς πνευματικὲς συγκινήσεις, ὅταν συλλέγουν παραμῦθια, δημοτικὰ τραγούδια, αἰνίγματα, παροιμίες καὶ ἄλλα ἀγαθὰ τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τοῦ τόπου τους.

4. Ἐξοικειώνονται μετὰ τὶς ἀνώτερες οἰσθητικὲς ἀπολαύσεις, ὅταν παρατηροῦν ἔργα γλυπτικῆς, πίνακες ζωγραφικῆς, τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, τὸ μαγευτικὸ ἡλιοβασίλεμα, καὶ τὰ πολύχρωμα λουλούδια τοῦ τόπου τους. Ὅταν ἀκούουν τὸν ψίθυρον τοῦ δάσους, τὸ κελάρυσμα τοῦ ρυακιοῦ, τὰ πολύφωνα κεληδόνια τῶν πουλιῶν, καὶ τὸν φλοῖσβον τῆς θάλασσας...

Γ. Πῶς ἐφαρμόσθηκε στὶς 3 ἀνώτερες τάξεις τοῦ 10 Δημοτικοῦ Σχολείου Πατρῶν. Γὰ τὴ μελέτη τοῦ Πατρίκου περιβάλλοντος ἐσχηματίσθησαν ὁμάδες, ἡ καθεμίαν ἀπὸ τὶς ὁποῖες περιλαμβάνει μαθητὰς καὶ μαθήτριες τῆς Δ'. Ε'. καὶ ΣΤ'. τάξεως. Κάθε ὁμάδα ἀνέλαβε νὰ μελετήσῃ τὴν τοπικὴν περιοχὴν ἀπὸ μιὰ ἄποψιν. Γι' αὐτὸ εἴχαμε ὁμάδες γεωγραφίας, ὁμάδες ἱστορίας, ὁμάδες βιομηχανίας, ὁμάδες ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας, ὁμάδες πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων καὶ ὁμάδες στατιστικῶν στοιχείων.

Στὴ δουλειὰ τῆς καθεμίας ὁμάδας ἐκαθοδηγῶταν ἀπὸ τοὺς δασκάλους τοῦ σχολείου κ. Ἀχιλλέα Παπαδόπουλον, ὁ ὁποῖος ἐπέβλεπε τὶς ὁμάδες τῆς ἱστορίας καὶ τῶν πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων, τὸν κ. Γρηγόριο Ἀρβανίτη ποὺ ἐπέβλεπε τὶς ὁμάδες γεωγραφίας καὶ ἐμπορίου, καὶ τὸν κ. Νικόλαον Κωτοελένη, ὁ ὁποῖος ἐπέβλεπε τὶς ὁμάδες βιομηχανίας καὶ στατιστικῶν στοιχείων.

Προτοῦ ἀρχίσωμε τὴ σχετικὴ ἐργασίαν, ἐμελετήσωμε προσεχτικὰ τὶς ὁδηγίες τοῦ Ἐπιθ]τοῦ μας κ. Ἠλία Ξηροτύρη. Οἱ ὁδηγίες αὐτὲς περιεῖχαν τὰ γενικὰ σημεῖα, στὰ ὁποῖα θὰ ἐστρέφαμε τὴν προσοχήν μας, γὰρ νὰ μελετήσωμε τὸ ἐδαφικὸ καὶ κοινωνικὸ περιβάλλον τῆς πόλεως μας.

Κοί τὸ ἀπόγευμα κάποιος Τετάρτης ἀνέβηκα μαζί μετὰ τὶς ὁμάδες μου στὸ Φρούριο, γὰρ νὰ πάρωμε ἀπ' ἐκεῖ μιὰ γενικὴ εἰκόνα τοῦ τοπίου στὸ ὁποῖο ζοῦμε καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖο, σὰν σὲ σκηνή, ἐπέρασαν τόσες καὶ τόσες γενεὲς, παίζοντας ἡ καθεμίαν τὸ ρόλον ποὺ τῆς ἔλαχε...

Εἶδαμε τὴν πόλιν μας, χτισμένη ἀμφιθεατρικὰ, νὰ ἀπλώνεται μετὰ τὶς κοκκινωπὲς στέγες τῆς ὡς στὰ νερά τοῦ Πατρίκου κόλπου. Στὸ βάθος εἶδαμε τ' ἄγρια βουνὰ τῆς Ροῦμελης, τὴν τραγουδημένην λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὸ γαλάζιον ἄπλωμα τοῦ Ἰονίου... Ἀνατολικά εἶδαμε τὸ συννεφιασμένο Παναχαϊκὸ μετὰ τὰ μικρὰ χωριά του, σκορπισμένα σὰν τὰ πὰδια στὶς ὁμορφες πλαγιὰς του. Καὶ νοτιοδυτικὰ τὸν καταπράσινον ὄρειον μετὰ τὰ ἀπέραντα περιβόλια γεμάτα ἀπὸ φουντωτὰς ἐλιὰς καὶ χρυσοὺς πορτοκαλίους...

Ἐτσι ἡ καθεμίας ὁμάδα ἄρχισε τὴ μελέτη τοῦ ἀντίστοιχου...

απόγευμα κάθε Τετάρτης. πού είναι αφιερωμένο από το Ε.Α.Π. για διδακτικούς περιπάτους, επισκέπτονταν τους Αρχαιολογικούς τόπους, το Μουσείο, τα έργαστάσια, το Λιμάνι, τις Αρχές και τις Υπηρεσίες ή διάβαζαν στο Σχολείο σχετικά βιβλία. Έκαναν παρατηρήσεις, κρατούσαν σημειώσεις, συγκέντρωναν υλικό και έπειτα με τη βοήθεια του δασκάλου τους τα επεξεργάζονταν, τα συναρμολογούσαν και τους έδιναν ένιαία και συγκεκριμένη μορφή.

Η έρευνα αυτή του Πατράϊκου περιβάλλοντος έδημοσιεύθηκε από το σχολείο μας σε βιβλίο με τον τίτλο: «Για να γνωρίσουμε την Πάτρα». Για να σχηματίσουν οι συνάδελφοι μια ιδέα από την πρωτότυπη και πολύπλευρη αυτή δουλειά, δημοσιεύω παρακάτω από το βιβλίο αυτό μικρά αποσπάσματα:

1. Γεωγραφία της Πάτρας. «Έπειδή η Πάτρα είναι μεγάλη πόλη και κάθε ημέρα χρειάζεται για τους κατοίκους της μεγάλη ποσότητα από γάλα, γι' αυτό στους γύρω συνοικισμούς και στα γύρω χωριά τρέφουν πολλές αγελάδες, Όλλανδικής και Έλβετικής προελεύσεως...».

2. Ιστορία της Πάτρας. «Στα πολύ παλιά χρόνια, στα προϊστορικά, έδω στην περιοχή που κατοικούμε, ήταν τρεις κωμοπόλεις. Η Αρόη, στην περιοχή του Φρουρίου, ή Μεσάτις στην περιοχή του Γηροκομείου και ή Άνθεια στην περιοχή της Έγλυκάδας. Η αρχαιότερη από τις τρεις ήταν ή Αρόη. Σύμφωνα με την «παράδοση» ιδρυτής της είναι ο Εϋμηλος. Αυτός ήταν και βασιλιάς των όλγων κατοίκων της, πού είχαν σαν ασχολία τη βοσκή προβάτων...».

3. Βιομηχανία της Πάτρας. «Το εργοστάσιο έδημιουργήθηκε από τον κ. Ευάγγελο Λαδόπουλον το έτος 1929 και έτέθηκε σε λειτουργία το 1931. Είναι το καλύτερο εργοστάσιο χαρτοποιίας της Πατρίδας μας. Συναγωνίζεται και τα Εϋρωπαϊκά εργοστάσια χαρτοποιίας...».

4. Έμπόριο Ναυτιλία της Πάτρας. «Το έμπόριο στην πόλη μας έχει μεγάλη κίνηση. Μια πόλη πού βρίσκεται σε συχνή έπαφή με τη Δυτική Στερεά Ελλάδα και τις άπέραντες έκτασεις της Ηλείας, δεν μπορεί παρά να έχη άκμαϊο έμπόριο...».

5. Πολιτιστικές έκδηλώσεις στην Πάτρα: δ. Μουσική και Θέατρο. Στην πόλη μας λειτουργούν το «Ωδείο» και ο «Όρφεύς», όπου πολλές νέες και νέοι μορφώνονται μουσικά. Ζωηρή όμως μουσική κίνηση δεν παρατηρείται. Σπάνια δίδονται συναυλίες και μόνο ή «Μουσική του Δήμου» παιανίζει κατά τις Κυριακές στις ώραϊες πλατείες της πόλεως...»

Δ'. Συμπεράσματα από την έφαρμογή. Από τη δίχρονη αυτή διδακτική προσπάθεια προκύπτουν τα έξης συμπεράσματα:

1. Η μελέτη του περιβάλλοντος είναι εργασία πού τραβάει και συγκινεί τα παιδιά, γιατί ή ψυχή τους είναι γεμάτη με βιώματα και έποπτείες της ιδιαίτερης Πατρίδας.

2. Και για το δάσκαλο είναι εύχρηστη ασχολία. Τον κουράζει όμως, γιατί συναντάει πολλές δυσκολίες, ιδιαίτερα όταν έρευνά ή το πολυσύνθετο περιβάλλον των μεγάλων πόλεων.

3. Τα παιδιά πρέπει να έχουν άσκηθ ή κατά τη διδασκαλία των άλλων μαθημάτων σε όμαδικές εργασίες, προτού αρχίσουν παρόμοιες εργασίες στο μάθημα «της σπουδής του περιβάλλοντος».

4. Η κάθε ομάδα να είναι όλιγόριθμη. Με 6 το πολύ παιδιά και να αποτελείται από μαθητάς και μαθήτριες και των 3 άνωτέρων τάξεων, για να καθοδηγούνται οι μικρότεροι από τους μεγαλύτερους.

5. Πάντοτε οι ομάδες θα συνοδεύονται από το δάσκαλο, όταν έξερ-

χωνται από το σχολείο για να κάμουν εργασία σχετική με το περιβάλλον. Έτσι θα αποφευχθούν δυσάρεστα τυχόν γεγονότα.

6. Η σπουδή του περιβάλλοντος ως ιδιαίτερο μάθημα θα έχη βέβαια τις ιδικές του ώρες στο εβδομαδιαίο Πρόγραμμα. Ο χρόνος όμως αυτός δεν θα έπαρκη. Για το λόγο αυτό, θα θυσιάσωμε πολλά απογεύματα της Τετάρτης, πού έχουν καθιερωθ ή για διδακτικούς περιπάτους.

7. Η «σπουδή του περιβάλλοντος» ως ιδιαίτερο μάθημα στις 3 άνωτερες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου μπορεί να είσασθ ή, με την προϋπόθεση όμως ότι ή διδασκαλία του θα προσρμόζεται πάντοτε στις δυνάμεις των παιδιών της ηλικίας αυτής.

Έτσι τα παιδιά θα έρθουν σε έπασή με το περιβάλλον της ιδιαίτερης πατρίδας, πού έγκλειει έναν άνεξαντλητο θησαυρό μορφωτικών αγαθών και είναι μια άστειρευτη πηγή πολυπλεύρων δημιουργικών δράσεων και εργασιών.

Οι άνάγκες της σημερινής κοινωνίας απαιτούν μια Άγωγή πού θα φέρη το παιδί σε στενή έπαφή με τη γύρω πραγματικότητα και με τις αξίες του σύγχρονου πολιτισμού. Τα Σχολεία μας όμως είναι άπομονωμένα από τη γύρω ζωή. Στέκονται μακριά από το ζωντανό περιβάλλον. Δίνουν μόνο βιβλιακές γνώσεις, χωρίς παράλληλα να ώθούν σε δράσεις. Γι' αυτό δεν είναι σε θέση να κάμουν τα παιδιά ικανά, να εργασθουν δημιουργικά, όταν μεγαλώσουν.

Με την είσασγή στο πρόγραμμα «της σπουδής του περιβάλλοντος» το χάσμα και ή απόσταση πού υπάρχει άνάμεσα σχολείου και ζωής θα γεφυρωθ ή και θα άποκατασταθ ή μεταξύ τους μια γόνιμη και καρποφόρα έπαφή. Οι μαθητάι θα άποκτήσουν τότε όρθ ή εικόνα της ποικιλόμορφης οικονομικής, κοινωνικής και πνευματικής ζωής της Πατρίδας μας. Με το νέο αυτό μάθημα, ανατρέχοντας στο παρελθόν και σκύβοντας στο παρόν, θα ίδουν τί έχη γίνει από τις προηγούμενες γενεές και τί μένει να γίνη από τη δική τους...

Αχιλλέας Παπαδόπουλος

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

1. Εϋριπίδου Σούρλα: Συγκεντρωτική διδασκαλία και νεώτερον πρόγραμμα. Άθήναι 1935.
2. Ηλία Ξηροτύρη: Το νέο σχολείο και το περιβάλλον, στο περιοδ. «Νεοελληνική παιδεία» τεύχος 6 του 1946. Άθήνα.
3. Mabel Barker: Τα προγράμματα των σχολείων και το γεωγραφικό περιβάλλον. Μετάφρ. Ηλία Ξηροτύρη. Άθήνα 1949.
4. Εϋριπίδου Σούρλα: Η βαθύτερη παιδαγωγική σημασία της πατριδογνωσίας, στο περιοδ. «Παιδεία» τεύχος 30, 31 του 1949. Άθήνα.
5. Γεωργίου Ζουπανάκη: Προβλήματα των άγροτικών μας σχολείων. Τόμ. Α' 1955, τομ. Β' 1959. Άθήναι.
6. Κων. Πετρίτη: Μορφωτικά στοιχεία της πόλεως Ηρακλείου Κρήτης. 1960.
7. Γεωργίας Παπακωστούλα: Η μελέτη του περιβάλλοντος στα σχολεία της Μέσης Έκπ/σεως, στο περιοδ. «Σχολείο και Ζωή» τεύχος 10 του 1960. Άθήνα.
8. Κ. Κίτσου. Η μελέτη του περιβάλλοντος, στο περιοδ. «Δελτίον Όμοσπ. Λειτουργών Μ. Έκπ/σεως» άριθμ. 196 του 1961. Άθήναι.

ΤΟ ΜΑΘΗΤΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Στό μαθητικό περιοδικό ό εκπαιδευτικός κόσμος γενικά άναγνωρίζει μιá σπουδαία συμβολή και κάθε φορά που φανερώνεται ιδιαίτερα ύπογραμμίζει τή σημασία του. Γιατί, φτάνοντας στα χέρια του από κάποια γωνιά τής χώρας, συγκινεί βαθύτατα μέ τό μήνυμα που φέρνει μαζί του — μήνυμα νίκης του άνθρώπου μέσα σέ τόσες δυσκολίες. Κι είναι ίσως μιá συγκίνηση δικαιολογημένη για όσους γνωρίζουν τί σημαίνει μονοθέσιο ή πολυθέσιο σημερινό σχολείο στον τόπο μας — για όσους ό παιδικός κόσμος είναι μιá πληγωμένη νοσταλγία. Μέσα άπ' τις σελίδες του μαθητικού περιοδικού ή τής «Έφημερίδας» ξεχύνονται οι φωνές τής ζωής, που μπαίνει νέα στον πολιτιστικό στίβο, κινούνται τρυφερές ή γυμνασμένες οι παιδικές δυνάμεις, πάλλεται ή έλπίδα και ή όρμη για τήν κατάκτηση των διαφόρων μορφών τής ζωής. Είκονα ζωντανή έός κόσμου, που υπόσχεται πώς ανεβαίνει στις έπάλξεις. Ακόμη κι ό κριτικός βρίσκει σπουδαία σημεία να τονίση στο γρήγορο σημείωμά του. Γράφει για τήν εύαισθησία τής παιδικής ψυχής, για τό άγνό της βλέμμα, μέ τό όποιο άντικρύζει τήν εικόνα του κόσμου, για τήν όρεξη για δράση, προκοπή κ.λ...

Κι ἔγινε συνήθεια νὰ χαιρετίζωνται οἱ ἐκδόσεις αὐτὲς ἀπὸ τὸ στενότερο ἢ τὸ εὐρύτερο περιβάλλον σὰν χαρακτηριστικὴ παρουσία. Πραγματικά. Ἄν προσέξῃ κανεὶς καλὰ τὶς ὥρες ποὺ «γεννιοῦνται» τὰ μαθητικὰ ἔντυπα διαπιστώνει πὼς τὶς περισσότερες φορὲς ἡ ἔκδοσή τους εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς «γόνιμης στιγμῆς» σὲ ὠρισμένες περιοχὲς τῆς ζωῆς τοῦ σχολείου. Ἔτσι πολιτογραφήθηκε τὸ μαθητικὸ περιοδικὸ στὸν τόπο μας σὰν ὄργανο προβολῆς τῆς στιγμῆς αὐτῆς τοῦ σχολικοῦ ἔργου. Κι ἂν κρίνει κανεὶς ἀπὸ ὠρισμένες περιπτώσεις φαίνεται πὼς ὁ σκοπὸς αὐτὸς ὑπηρετεῖται ἱκανοποιητικὰ (ἰδίως ὅταν ἡ ἐκτύπωσή του γίνεται σὲ τυπογραφεῖο κι ἀπ' τὶς σελίδες του δὲν λείπουν 1—2 φωτογραφίες τοῦ σχολείου π. χ. καὶ τῶν παιδιῶν ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν α' ἐργασία ἢ ὅταν μὲ ἰδιαίτερη φροντίδα ἔχῃ ἀνεβαστῇ σὲ θαυμαστὸ ὕψος τὸ ἐπίπεδο τῶν μαθητικῶν δυνατοτήτων κι ἔχῃ καταβληθῇ προσπάθεια νὰ σχολιαστῇ εὐρύτερα ἡ ἔκδοσή του). Ἀλλὰ καὶ τὸ μαθητικὸ περιοδικὸ μὲ τὶς μικρότερες ἀξιώσεις (νὰ κυκλοφορήσῃ καὶ νὰ σχολιαστῇ σὲ περιωρισμένο ὥρο ἀπὸ τοὺς κατοίκους π. χ. ἢ τοὺς συναδέλφους τῆς σχολικῆς περιφερείας), ποὺ τυπώνεται μὲ τὰ «μηχανήματα» τοῦ σχολείου ἐξασφαλίζει αὐτὴ τὴν προβολή.

Προτρέχουμε όμως να σημειώσουμε πώς δὲν πρόκειται ἀπλῶς γιὰ μιὰ φωτογραφική, ἐπιφανειακὴ προβολή, ἀλλὰ μιὰ ἐργασία, πού, σὲ μικρὸ ἢ μεγάλο ποσοστὸ, προϋποθέτει ἔνταση καὶ προσπάθεια τοῦ παιδικοῦ δυναμισμοῦ, νὰ κυριαρχήσῃ πάνω σ' ἓνα ὠρισμένο ὑλικό, στὰ ἐκφραστικὰ του μέσα κ.λ.π. Γιατὶ ὑπάρχουν καὶ κεῖνοι ποὺ θεωροῦν τὶς ἐκδόσεις αὐτὲς μὲ τὶς μικρότερες ἀξιώσεις μοναχὰ «ἓναν χαμένο κόπο». «Ὅσοι, δηλαδή, ξέρουν τί σημαίνει «ὀρθολογιστικὴ» καὶ ὠφέλιμη «τοποθέτηση τῶν κεφαλαίων»: χρόνος τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ δασκάλου καὶ οὐσιαστικώτερη μορφωτικὴ ἐργασία. Ὅσοι ζητοῦν νὰ ἀποκρυπτογραφήσουν ὠρισμένα μυστικά σχετικὰ μὲ τὴ γνησιότητα τῆς παιδικῆς συνεργασίας, τὴν ὅποια φιλοξενεῖ τὸ περιοδικό. Ἐκεῖνοι ποὺ βλέπουν πῶς ἓνα κακοτυπωμένο καὶ ἀκαλαίσθητο ἔντυπο, δίνοντας στὸ μικρὸ τὴ μεγάλη χαρὰ τοῦ συγγραφέα ποὺ πρωτοβλέπει τὸ ὄνομά του δημοσιευμένο κάτω ἀπὸ ἓνα κείμενο, δὲ μπο-

ρεῖ ἐν τούτοις νὰ τροφοδοτήσῃ τὴ διάθεσὴ τοῦ γιὰ ἀγάπῃ κι ἀνάγνωση τοῦ ἐντύπου καὶ γενικὰ τοῦ βιβλίου. Κι ἐκεῖνοι ποὺ εἶδαν σοβαρότερες «ἀποκοτιές» κι ἐκδοτικὲς προσπάθειες νὰ «ξεθυμαίνουν» ἀπὸ διάφορες δυσκολίες (κυκλοφορία, ἔλλειψη ὕλης, πτώση τοῦ ἀναγνωστικοῦ διαφέροντος, ὅταν ἡ ὕλῃ ἀναφέρεται στὰ γνωστὰ καὶ γι' αὐτὸ σπουδαία πράγματα τῆς μικρῆς περιοχῆς κ. ἄ.). Τέλος ὅσοι θεωροῦν κοντὰ τὸν κίνδυνο νὰ μορφώσουν τὰ παιδιὰ αὐτὰ ἀνεπιθύμητη κοινωνικὴ προσαρμογὴ : «ἱκανοί» καὶ «ἀνίκανοι» νὰ τροφοδοτοῦν μὲ συνεργασίες των τὸ περιοδικὸ νὰ ἀξιολογοῦν ἐσφαλμένα τὰ «ἔργα» τους, νὰ μορφώσουν ἕνα σχέδιο ζωῆς (π. χ. νὰ πραγματώσουν ἕνα ἰδεῶδες συγγραφέα) ποὺ θὰ ταλαιπωρῇ ἀργότερα ἀνώφελα τὴν προσωπικότητά τους. Φόβος τέλος πάντων, ποὺ εὐκόλα δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς ἀποδείξῃ τελείως ἀνυπόστατους, ὅσο κι ἂν ὑπερτονίσῃ τὶς ὀφέλειες ποὺ προκύπτουν ἀπ' τὴν ἔκδοση ἑνὸς μοθητικοῦ περιοδικοῦ, τὴν ἐφαρμογὴ δηλοσθῇ τῆς ἀρχῆς τῆς αὐτενεργείας, τὴν ἐρευνητικὴ διάθεση καὶ ὥθησι γιὰ γνώση, τὴ γλωσσικὴ καλλιέργεια, τὴν ἀνάπτυξη τοῦ κοινωνικοῦ θάρρους, τὴ σύναψη συναισθηματικῶν δεσμῶν κ. ἄ.

Ἄλλα φυσικά ὁ περιορισμός τοῦ μαθητικοῦ περιοδικοῦ στήν ὑπηρεσία τῆς προβολῆς καί ὁ μόνος δέν δικαιώνει τήν ὑπαρξή του. Κι οἱ τυμπανοκρουοῖες ἔχουν τή μεγαλύτερη ἀξία ὄχι ὅταν ἀναφέρονται ἀποκλειστικά στά ἐπινίκια ἐνός ἀγώνα ἐναντίον τῶν ἐκδοτικῶν δυσκολιῶν, ἀλλά ὅταν ἀναγγέλλουν ἐπιτεύγματα ἐπιστημονικῆς προσφορᾶς στήν περιοχὴ καί στά ζητήματα τοῦ μαθητικοῦ καί σχολικοῦ ἐντύπου. Γιατί στήν πρώτη περίπτωση εἶναι σάν νά διαγράφουμε τίς δύσκολες ὑποχρεώσεις μας πρὸς τὰ θέματα τῆς μαθητικῆς ζωῆς — ποῦ ἡ ψυχολογία καί ἡ παιδαγωγικὴ στερεώσαν ἐπιστημονικά — κρίνοντας τίς ὑπερβολικὲς καί ἀνεφάρμοστες καί συντελοῦμε μὲ τὴ συγκατάβαση ἢ τὴν ἄγνοια στήν ἐδραίωση ἐνός ἀντιεπιστημονικοῦ ἐνθουσιασμοῦ γιὰ τὴν ὀρθὴ δὴθεν θεμελίωση καί τὴν ἀσύγκριτη προσφορὰ τοῦ ἔργου τῶν «ἀπόωστων». Ὡστόσο τὸ μαθητικὸ περιοδικὸ φαίνεται πὼς δέν κατάρθωσε ἀκόμα τοῦτο: νά γίνῃ ἀγάπημα κι ἐντρυφήμα τῆς μαθητικῆς ψυχῆς μὲ διάρκεια καί συνέχεια· νά ἀσκήσῃ μορφωτικὴ ἐπίδραση εὐρύτερη καί μετὰ τὴν ἐκτύπωσή του καί σὲ κείνον ποῦ ἔγραψε ἓνα κείμενο καί σὲ κείνον ποῦ δέν ἔγραψε κανένα. Στὶς αἰτίες μπορεῖ νά φτάσῃ κανεὶς εὐκολὰ ἐξετάζοντας πῶς στέκεται τὸ παιδί — καί γιατί στέκεται — μπροστὰ σὲ ὠρισμένα περιοδικὰ τοῦ ἐμπορίου, ποῦ ἔρχονται φορτωμένα ἓναν κόσμον φανταχτερό, μὴ ἐμπειρία θελκτικὴ καί πλούσια γιὰ τὰ καινούργια, τὰ χαρούμενα καί τὰ περίεργα τῆς ζωῆς, ποῦ ξεδιπλώνεται πέρα ἀπ' τοὺς ἀσφυκτικούς ὀρίζοντες. Βέβαια οἱ δυνατότητες προσδιορίζουν τὰ ἐπιτεύγματα, ἀλλὰ καί κείνα ἀποκαλύπτουν τίς ἀρχές ποῦ μορφοποιοῦν, στηρίζουν καί κατευθύνουν τὴν προσπάθεια. Λοιπὸν τὰ μαθητικὰ περιοδικὰ, κυκλοφορώντας πότε — πότε καί μὲ τὴ συνεργασία μαθητῶν καί ἐκπαιδευτικῶν, παρουσιάζουν μερικὰ κοινὰ χαρακτηριστικά: 1) Δίνουν δειγμάτων ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς τῆς αὐτενεργείας τῶν μαθητῶν σὲ ὠρισμένες καί γνωστὲς πιά περιοχές. 2) Μὲ βάση τὴν πατριδογνωστικὴ ἀρχὴ παρουσιάζουν τίς ἀπαντήσεις τοῦ μαθητῆ στὰ ἐρεθίσματα τοῦ στενοῦ πατριδογνωστικοῦ τοῦ χώρου. 3) Προσφέρουν γιὰ ἐμπέδωση ὕλικὸ ὠρισμένων ἀντικειμένων διδασκαλίας. 4) Ὑποστηρίζουν, ὅτι ἐνδιαφέρονται περισσότερο γιὰ τὴν ἀσκηση τοῦ παιδικοῦ λόγου. 5) Ἡ μορφή τους γενικά μπορεῖ νά χαρακτηριστῇ κακὴ, μέτρια, καλὴ μὰ ποτέ παιδική. Καί 5) Εἶναι βραχύβια καί μὲ περιορισμένη κυκλοφορία. Ἔτσι ἓνα πολὺ γνωστὸ καί γι' αὐτὸ μονότονο ὕλικὸ καταγράφεται καί ἐπαναλαμβάνεται στὰ ἴδια μοτίβα δημιουργώντας ἐντύπωση ἀρχειακοῦ περιοδικοῦ πολλὰς φορές, κατ' ὄνομα προσαρμοσμένο στήν εἰκόνα τοῦ παιδικοῦ κόσμου. Μὲ τὴν ἐξέταση πάλι τῆς μορφῆς του (χαρτί, ἐκτύ-

πωση σὲ πρόχειρο τυπογραφεῖο ἢ μὲ ἀκατάλληλα στοιχεῖα, ἔλλειψη χρώματος, εἰκόνας, καλαισθησίας καὶ παιδικῆς χάρης, μὲ ἐξαίρεση κάποτε τὸν τίτλο) δίνεται ἀμέσως τὸ βάρος καὶ τὸ ἐπίπεδο τῆς οὐσιαστικώτερης καὶ εὐρύτερης προσφοράς τοῦ στὴν ἀγωγή τοῦ μαθητικοῦ κόσμου. Μὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ πὼς τὰ μαθητικά περιοδικὰ ὠρισμένων ἰδιωτικῶν σχολείων ἀποτελοῦν μιὰν εὐχάριστη ἐξαίρεση. Τουλάχιστον ὅσα δειχνουν πὼς παιδικώτερο τὸ θέλουν τὸ περιεχόμενό τους. Ἀλλὰ καὶ στὴν περίπτωση αὐτῇ μπορεῖ κανεὶς εὐκολὰ νὰ προσδιορίσῃ πόσο μεγάλο παραμένει τὸ χρέος μας πρὸς τὸ παιδί. Τὸ μαθητικὸ περιοδικό, ὡς σήμερα, δὲν μπόρεσε νὰ γίνῃ (ὅσο τὸ φαντάζεται κανεὶς κι ὅσο εἶναι ἀνάγκη) ὄργανο μορφωτικὸ γιὰ κεῖνον ποὺ τὸ γράφει καὶ γιὰ κεῖνον ποὺ τὸ διαβάζει. Κι ἡ τελευταία ἀπαίτηση φαίνεται ὅτι κατὰ λάθος δὲν θεωρεῖται σὰν χαρακτηριστικὰ σημαντική. Γιατὶ ἴσως νὰ μὴν εἶναι βέβαιο πὼς θὰ ἀποχτοῦμε πάντα τόσους νέους συγγραφεῖς ὅσοι οἱ συνεργάτες κάθε μαθητικοῦ περιοδικοῦ. Εἶναι ὅμως ἀναντίρρητο πὼς μποροῦμε νὰ μορφώνουμε ἀναγνώστες περισσότερους ἀπ' αὐτοὺς.

Ἡ ἔκδοση ἑνὸς μαθητικοῦ περιοδικοῦ ἀπαιτεῖ καὶ μὲν ἄλλη βασικὴ προϋπόθεση: τὴν ἀνάγκη νὰ ἐπικρατῇ δημιουργικὸ ἀνακαινιστικὸ πνεῦμα στὴν ἐργασία καὶ στὴ διάρθρωση τῆς σχολικῆς ζωῆς. Χρειάζεται ἀκόμη τὸ περιοδικὸ νὰ ἀποτελῇ κόσμὸ ψυχαγωγίας καὶ χαρᾶς τοῦ παιδιοῦ—ἐλλειψὴ ποὺ διαπιστώνεται εὐκολὰ γιὰ τὸ μαθητὴ τοῦ ἀπομικρυσμένου χωριοῦ· αὐτὸν ποὺ αὐριο θὰ τὸν τροβοῦν ἀκαταμάχητα οἱ σειρήνες γιὰ τὸ καλύτερο (κι ἐμεῖς θὰ ἐξακολουθοῦμε νὰ μιλοῦμε γιὰ ἀστυφίλια). Κι εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπηρετῇ εὐρύτατους παιδαγωγικοὺς καὶ διδακτικοὺς σκοποὺς πλουτίζοντας τὸ φρόνημα τοῦ ἀναγνώστη καὶ βοηθώντας ὅχι σὲ ἕνα ἢ δύο μαθήματα μὰ προσφέροντας τέτοιο περιεχόμενο ποὺ θὰ συμπληρώνῃ καὶ θὰ συγχρονίζῃ βασικώτατες γνώσεις τοῦ σχολείου καὶ τῆς ζωῆς, ἐνῶ θὰ τὸ καθιστᾷ ταυτόχρονα θαυμάσιο ἐλεύθερο ἀνάγνωσμα.

Ἀξιολογώντας, λοιπόν, ὁρθὰ τὴν ὑπηρεσίαν ποὺ προσφέρει ἡ γνωστὴ ἐκδοτικὴ προσπάθεια τῶν μαθητῶν βρισκόμαστε στὴν ἀνάγκη νὰ σημειώσωμε τὴν ἐπιτακτικὴ ἀπαίτηση τῶν καιρῶν: Νὰ μὴ, δηλαδή, ὁ ἄνθρωπος στὸν κόσμῳ τοῦ πνεύματος, τῆς ὑγείας καὶ τῆς ἀγάπης γιὰ τὴν ἔρευνα καὶ τὴ γνώση ἀπ' τὴν ἡλικίαν, ποὺ φανερώνεται ἔντονη ἡ ὁρμὴ γιὰ μάθηση καὶ ἐξέλιξη τῶν ἀνωτέρων δεξιοτήτων. Ἡ ἀνάγνωση εἶναι τὸ προσφορώτερο τις περισσότερες φορές μέσο. Βέβαια ἀνάγνωση—διδασκαλία γίνεται μὲ ἔνταση στὸ σχολεῖο. Ἀλλὰ ἀνάγνωση—ἀπόλαυση εἶναι ἡ ἐλεύθερη: Ὡρα εὐτυχισμένη τοῦ βιβλίου καὶ γενικὰ τοῦ ἐντύπου· ποὺ πρέπει ὅμως νὰ ἐξασφαλίζῃ κάποιους εὐνοϊκοὺς ὁρους γιὰ τὸ παιδί.

Χρειάζεται ἐπομένως ἕνα περιοδικὸ ποὺ θὰ ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν παιδικὸ κόσμῳ καὶ τὰ βοθύτερα διαφέροντα τοῦ παιδιοῦ καὶ θὰ ἀποβλέπῃ στὴν πληρέστερη πραγμάτωση τῶν διαφορῶν σκοπῶν τῆς ἀγωγῆς. Ποὺ δὲν θὰ περιορίζεται ἀσφυκτικὰ στὸ γνωστὸ πατριδογνωστικὸ χῶρο, ἀλλὰ θὰ ἀνοίγῃ ὀρίζοντες γιὰ νὰ κινῆται τὸ παιδικὸ πνεῦμα, ἡ φαντασία κι ἡ περιέργεια. Ποὺ θὰ καλλιεργῇ θετικὰ τὴν εὐαισθησία τοῦ δίνοντας ὕλικὸ ἀνάλογο πρὸς τὰ πλούσια διαφέροντα τῆς ἡλικίας τοῦ καὶ χρησιμοποιώντας μορφωτικὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὰ μέσα τῆς σύγχρονης ἐποχῆς. Εἶναι τὸ σχολικὸ

περιοδικὸ ποὺ ἔχομε ἀνάγκη. Τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ παλαίψῃ τὸ ἀκάθαρτο ἐντυπο τῆς ἀγορᾶς. Καὶ θὰ τὸ κατορθώσῃ ἂν χρησιμοποιήσῃ—ἐπιδιώκοντας, ἐννοεῖται, μορφωτικοὺς σκοποὺς—τρόπους κατάλληλους τοὺς ὁποίους καὶ τὸ ἐντυπο μὲ τοὺς ἐπιχειρηματικοὺς σκοποὺς χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ κεντρίσῃ τὴν προσοχὴ καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ παιδιοῦ. Πρᾶγμα, ποὺ σημαίνει πὼς ἡ ὕλη πρέπει νὰ εἶναι ζωντανή. Ἡ φωτογραφία, ἡ ἐγχρωμὴ εἰκόνα, τὸ χαρῶμεο καὶ τὸ διδακτικὸ σχέδιο, ἡ χαρακτηριστικὴ παράσταση, ἡ τρυφερὴ καὶ μελετημένη γλωσσικὴ διατύπωση τῶν κειμένων ἐκείνων ποὺ θὰ γράφονται ἀπὸ μεγάλους καὶ γενικὰ ἡ καλοίσθητη ἐμφάνισή του πρέπει νὰ κινοῦν τὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἀναγνώστικὸ διαφέρον τοῦ παιδιοῦ.

Βέβαια στὴν ἐποχὴ μας ἡ ζωὴ θυσιάζει πολλὰ στὴν εἰκονολατρεία. Ἡ διαδοχὴ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἐμπειριῶν τῆς ζωῆς, ὠρισμένα θεάματα ποὺ δὲν ἀφίνουν τὸν ψυχισμό τοῦ ἀνθρώπου νὰ προχωρήσῃ σὲ βάθος καὶ ἡ πραγματοκρατία καλλιεργοῦν μιὰν ὀντιπνευματικὴν ἐξωστρέφειαν στὸ ἄτομο τοῦ καιροῦ μας. Κι αὐτὴ ἡ παιδευτικὴ ἐνέργεια κατάντησε νὰ ἐρμηνεύεται σὲ πολλὰς χῶρες σὰν μιὰ λειτουργία «πραγματοκεντρικὴ». Φθάνει ὅμως νὰ σκεφτῇ κανεὶς τὴ δική μας σχολικὴ πραγματικότητα (μὲ μοναδικὰ ἐποπτικὰ μέσα τὰ... «σχέδια» στὸν πίνακα καὶ τὸ χάρτη), τὴ μόρφωση καὶ τὴν ψυχαγωγίαν τοῦ παιδιοῦ τῆς ἀγροτικῆς περιοχῆς γιὰ νὰ δεχτῇ εὐκολά, πὼς ὁ κίνδυνος αὐτὸς εἶναι ἀκόμη μακριὰ ἀπὸ τὸ ἀγροτικὸ σχολεῖο (τὸν πρὸ πολὺ ἀριθμὸ σχολικὸ μας τύπο). Ἀνομφισβήτητα ὅμως: ἡ ὑπερβολὴ ὅπως καὶ ἡ ἔλλειψη εἶναι ἀκρότητες ἰδιαίτερα βλοφερὲς γιὰ τὴν παιδαγωγικὴ, ἰδιαίτερα, πράξη. Ἐπομένως ἡ φιλοτέχνησή του καὶ ἡ ὕλη του, ἀφοῦ θὰ στηρίζεται στὰ πορίσματα τῆς παιδικῆς ψυχολογίας, δὲν θὰ στερεῇ ἀπὸ τὸ παιδί τὴ μορφωτικὴ ἐπίδραση καὶ τὴ χαρὰ τοῦ χρώματος, τοῦ συνδυασμοῦ τῶν χρωμάτων, τῶν εἰκόνων καὶ τῆς ἐνδεδειγμένης μορφῆς τῶν περιεχομένων. Ὡστε εἶναι ἀπαραίτητη καὶ μιὰ ἄλλη ὁμολογία: πὼς δὲν πρέπει νὰ περιμένουμε νὰ γίνουν ὅλα μὲ τὸ μαγικὸ ραβδί τῆς μορφῆς τοῦ περιοδικοῦ. (Θὰ ἄλλαζε ὅπωςδήποτε ἔτσι κάποτε ἡ ὄψη τοῦ κόσμου...). Χρειάζεται καὶ ἡ ἐπαγρύπνηση τοῦ σχολείου καὶ τῶν ἄλλων μορφωτικῶν παραγόντων γιὰ νὰ ἀξιοποιηθῇ ὅποια κατάκτηση πραγματοποιεῖται στὸν τομέα ποὺ λέγεται: γενικὴ ἐμφάνιση τοῦ περιοδικοῦ καὶ τοῦ ἐντύπου. Μιὰ ἐπαγρύπνηση καὶ μιὰ μεσολάβηση γιὰ τὴ σύναψή τῶν μεγάλων δεσμῶν τῆς φιλίας.

Κι ἕνα παρόμοιο περιοδικὸ ξεφεύγει σήμερα ἀπ' τὸ στενὸ χῶρο ἑνὸς σχολείου ἢ ἀκόμη μιᾶς ἐκπαιδευτικῆς περιφέρειας μὲ τὴ γνωστὴ ὁμοιογένεια τῶν μορφῶν τῆς ζωῆς. Ξεφεύγει ἀπ' τίς δυνατότητες μεμονωμένων προσπαθειῶν. Πλούσια πείρα γιὰ τὸ μικρὸ—«ιδιότροπο»—δέκτη καὶ ἀναγνώστη, μὲ βάση ὅλες τίς παραπάνω ἀρχές, μπορεῖ νὰ δίνη τὸ σχολικὸ περιοδικὸ ποὺ θὰ γράφεται μὲ τὴ συνεργασία μικρῶν καὶ μεγάλων καὶ θὰ ἐκδίδεται μέσα στὴ μεγάλη, τὴ γενικὴ ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια. Ἐκεῖ εἶναι δυνατό νὰ ἐξασφαλισθοῦν πολλὰς εὐνοϊκῆς προϋποθέσεις: 1) Ἐνὰ ἐπιτελεῖτο εἰδικῶν μὲ τὴν ἐνδεδειγμένη ἀρμοδιότητα καὶ τὴν ἔγκυρην ἐπιστημονικὴ παρακολούθηση. 2) Εἶναι δυνατό νὰ περιορίζονται σὲ μεγάλο βαθμὸ

3. Γιατὶ δὲν εἶναι ἄγνωστη γιὰ ὠρισμένα «μαθητικά» περιοδικὰ ἡ... «ὕψηλὴ γλωσσικὴ μύηση» στὴν ὁποία καλοῦν τὰ παιδιὰ μὲ κείμενα τὰ: «διαγράφεται ὁθεν σὰ φῆς τὸ καθήκον»... «νὰ μὴ κρατᾷ στὸ σκοτάδι φυλαγμένους τὸν ντουλάπι»... «καὶ εἰς τοὺς οἰκέτους, νὰ γίνουν, μεταλαμπαδευτὲς ταύτης»(!!!), γιὰ νὰ μὴν ἐπεκταθῇ κανεὶς σὲ περισσότερα χαρακτηριστικὰ κείμενα τῶν μεγάλων ποὺ γράφοντας ἔχουν ὑπ' ὄψην τοὺς καὶ τὸ...παιδί.

4. Ἰδὲ Ἀνδρ. Κ. Γκόγκου: Σχολικὰ περιοδικὰ κατὰ περιφέρειαν, «Διδασκαλικὸν Βῆμα» ἀριθ. φυλ. 416—417, 1959.

1. Ἰδὲ καὶ Γ. Ζομπανάκη: Ἡ ἀγροτικὴ παιδεία, περ. «Σχολεῖο καὶ Ζωή», τεύχος 10, 1958, σελ. 417—418.

2. Ἰδὲ καὶ Γ. Ρούσκα: Κοινωνικὴ καὶ ἠθικὴ ἐξέλιξη τοῦ παιδιοῦ στὸ χωριό, περ. «Σχολεῖο καὶ Ζωή», τεύχος 20, 1955, σελ. 56—57, 60—61.

οί γνωστές τεχνικές δυσχέρειες. 3) Με την ποικιλία και την éναλλαγή των μορφών της ζωής το περιοδικό τροφοδοτείται με θέματα éλκυστικά, νέα και éνδιαφέροντα. 4) Μπορούν να εξασφαλίζονται εύκολότερα τα οικονομικά, που συνδέονται άμεσα με τη ζωή του περιοδικού. Σκέφτεται κανείς éδω τους τοπικούς πόρους, αλλά και την κρατική éνίσχυση που μπορεί να πετύχει μια éξορμηση σοβαρή, συντονισμένη και φωτισμένη. 5) Λύεται έτσι και το πρόβλημα της κυκλοφορίας του περιοδικού και στα σχολεία των άλλων περιφερειών δωρεάν και με éναλλαγή τευχών για μια άλλη θινά πολύτιμη «άνταλλαγή πείρας» μεταξύ μαθητών και σχολείων. Το σημερινό μαθητικό περιοδικό καταντάει άναγκαστικά κι από τις δυσκολίες της κυκλοφορίας του όργανο προβολής. (Δεν είναι τόσο άγνωστη ή δυσχέρεια των φτωχών μαθητών αγροτικών και αστικών σχολείων για την éξοικονόμηση κι αυτής της δραχμής ακόμα). Το μαθητικό περιοδικό πιθανόν να βγαίνει απ' το παιδί, δεν διαβάζεται όμως απ' το παιδί. 'Αναντίρρητα, ή λειτουργία της Μαθητικής Βιβλιοθήκης αποτελεί μια λύση. 'Αλλά αυτή στην ουσία δεν υπάρχει τόσο γιατί λίγη σημασία αποδίδεται στο παιδικό έντυπο γενικά, όσο και γιατί τα οικονομικά πολλών σχολείων éξαντλούνται με την προμήθεια... της γραφικής ύλης. 'Ωπωςδήποτε, λείπει ακόμα και μια όρθη ιεράρχηση των αναγκών που θα μπορούσε να βοηθήσει στην περίπτωση αυτή.

Έτσι οδηγείται κανείς στο συμπέρασμα πως είναι αναγκαία μια éνισχυμένη κατεύθυνση, ή όποια με όργανωση, πρόγραμμα και δυνατότητες, χρόνο με το χρόνο, θα μπορεί να éφοδιάζει κάθε σχολική κοινωνία όχι μόνο με το σχολικό περιοδικό, αλλά με το κάθε ωφέλιμο έντυπο. 'Απαραίτητη κρίνεται μια ύπηρεσία με κύρια αποστολή να προωθήσει και να λύσει τα μορφωτικά ζητήματα που συνδέονται με το μαθητικό κόσμο και το σχολικό τύπο. Και φυσικά λέγοντας ύπηρεσία δεν μπορεί παρά να éνοση κανείς διεύθυνση δραστηριότητας και έργου, που θα 'ρχεται να συμπληρώσει την έκδοτική προσπάθεια του σχολείου και της μικρής ή της μεγάλης εκπαιδευτικής περιφέρειας.

Δε θα το αποφύγουμε. Θα καταγράψουμε éδω τον αντίλογο εκείνων, που με τη μικρή ή τη μεγάλη τους πείρα έχουν διδαχθεί να καταλήγουν στο χαρακτηρισμό, πως ή ανάγνωση ανολόγων γραμμών άφορα σχέδια τα όποια γίνονται... «των οικίων πιμπραμένων». Την άποψιν εκείνων, που πιστεύουν ότι ο άγώνας πρέπει να στραφεί σε άλλες πιο éτοιμόρροπες πλευρές της άγωγής και απαιτούν όλη τη δύναμη της κρατικής και ιδιωτικής φροντίδας. 'Όμως μια ανάλυση της πολύμορφης κρίσης της éποχής μας δείχνει, ότι τα αίτια πρέπει να αναζητηθούν και στο σημείο εκείνο, όπου κρίνεται ή σωτηρία ή ή άπώλεια της ψυχής του ατόμου. 'Ο άνθρωπος άποξενώνεται από τον κόσμο του βιβλίου και βυθίζεται όλο και περισσότερο στα άνθυγιεινά νερά για να δροσίσει τη φλόγα του. Μια éξωστρέφεια που δεν μπορεί να του χάριση την ίσορροπία και την πλήρωση, με όλη την πολυπραγμοσύνη και μ' όλες τις ψεύτικες ύποσχέσεις της. 'Υστερα, υπάρχουν ακόμη και κείνοι που, μένοντας άπροετοίμαστοι στα περιθώρια της ζωής, καλούνται να άποκτήσουν στοιχειώδη πείρα τον καιρό που οι άλλοι την έχουν κάνει κτήμα τους από την πιο μικρή ήλικία κι έχουν ανεβάσει το πολιτιστικό τους επίπεδο ψηλά. 'Αρα για την παιδική (και την éφηβική) ήλικία ή μόρφωση με την ανάγνωση, ή éισαγωγή στον κόσμο της πείρας και του πνεύματος, αποτελεί σπουδαιότατο μέσο προκοπής. Θεμελιώνει στην

5. 'Ανδ. Κ. Γκόγκου : Σχολικά περιοδικά κ.λ.

«ύγρην και εύπλοστον νεότητα» το στέρεο οικόδομημα της ζωής⁶. Το σχολικό περιοδικό έρχεται να άσκήση πολύπλευρη μόρφωση : Πλουτίζει τον κόσμο των γνώσεων του παιδιού. 'Οδηγεί σε βάθος τις συναισθηματικές του ρίζες και καλλιεργεί την εύαισθησία του. 'Αναπτύσσει την ήθική του ύπόσταση με την παιδαγωγική ύλη και με την éισαγωγή στον κόσμο της κοινωνικής και πολιτιστικής δημιουργίας. Κινεί τα éρωτηματικά της ψυχής του για μια όρθότερη éπαγγελματική κατεύθυνση. Βοηθεί στον πλουτισμό του γλωσσικού όργανου του παιδιού του χωριού ειδικότερα όπου «το στόμα είναι βουβό σαν το βουβό χωράφι»⁷ καθώς το είπε ο ποιητής. Εισάγει έτσι στον πνευματικό χώρο και στο πνεύμα της éθνικής όλότητας καλλιεργώντας ουσιαστικά τις δεξιότητές του για έκφραση και δημιουργία. Τέλος παρέχει στο παιδί μέτρα και σταθμά για να αναπτύξει τη δική του κριτική ικανότητα, με βάση την όποια θα μπορεί να διακρίνει άργότερα την άνοθευτη πνευματική τροφή της ζωής.

Φυσικά ο άντικειμενικός συζητητής δέχεται πως την καλλιέργεια αυτή την éπιδιώκει και την πραγματώνει ή άγωγή και ή ζωή και με άλλα ίσοδύναμα μέσα. 'Αλλά αυτός δέχεται και κάτι εύρύτερο ακόμα : ότι το πρόβλημα της χώρας μας είναι και πρόβλημα μορφωτικό. Και μια άπόλυτη πίστη στην άξια και την άποστολή του ανθρώπου φαίνεται σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη φορά αναγκαία. Γιατί «μόνο» με αυτή «μπορούμε άφοβα και με σταθερό βήμα να προχωρήσουμε στη μορφωτική μας éνέργεια, ανάμεσα απ' τις μεγάλες άντιθέσεις της σημερινής éποχής»⁸. Κι όταν ή Παιδεία προβλέψει καλά, éπιστρατεύσει και όργανώσει όλα τα μέσα και όλους τους θετικούς παράγοντες άγωγής άξιολογώντας τις βασικές της άνάγκες, μπορεί να διορθώσει άρκετά τη δυσμορφία της ζωής και να κάνει κτήμα του έθνους την προκοπή.

... 'Υστερα μια συνείδηση, éνας διάλογος γύρω από τα δυνατό και τα άριστα éπιτεύγματα των μαθητικών περιοδικών έκδόσεων είναι και κατά το αυτό ωφέλιμο : Μπορεί να διακρίνει εύκολότερα, να άξιολογήσει δικαιότερα και να κατευθύνει όρθότερα τις προσπάθειες αυτές για την πραγμάτωση του όλοένα και πιο τέλειου και πιο άρτιου éπιστημονικά και μορφωτικά.

Γι' αυτό άρκετό άς είναι μόνο το αυτό συμπέρασμα : Κάτι σπουδαιότερο πρέπει να γίνει όπωςδήποτε με το μαθητικό περιοδικό.

Φάνης Τουλούπης

6. 'Ιδε και Γ. Ζομπανάκη : «'Η éφημερίδα στο σχολείο», περ. «Σχολείο και Ζωή» τεύχος 1ο, 1959 σελ. 4.

7. Γ. Ζομπανάκη : «Το περιβάλλον και ή γλώσσα του αγροτόπαιδου» περιοδ. «Σχολείο και Ζωή» τεύχος 5ο, 1955, σελ. 196-202.

8. Γ. Ζομπανάκη : «Τα προβλήματα των αγροτικών μας σχολείων» τεύχος Α' 1955 σελ. 82.

ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Το σχολικό περιοδικό άρχισε τα τελευταία χρόνια να παίρνει τη θέση που του άνήκει στα δημοτικά μας σχολεία, γιατί ή συμβολή του στο σχολικό έργο είναι μεγάλη και οι σκοποί του πολλοί.

Παλαιότερα, ο σκοπός του σχολικού περιοδικού ήτο ή καλλιέργεια του λογοτεχνικού ύφους των μαθητών. Σήμερα όμως προβάλλουν κι' άλλ.

λοι σκοποί έξ ἑσού σπουδαῖοι καὶ μεγίστης σημασίας καὶ οἱ ὅποιοι εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου οἱ ἑξῆς :

1. Νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν πρὸς ἀνακοίνωση ὁρμὴ τῶν μαθητῶν.
2. Νὰ δώσῃ τὴν ἱκανοποίηση καὶ τὴ χαρὰ στὸν μαθητὴ γιὰ τὸ δημιουργικὸ τοῦ ἔργο. Κάθε μαθητῆς, ὅταν γράφῃ κάτι αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ τὸ φέρῃ στὸ προσκήνιο τοῦ κοινοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ νὰ ἀκούσῃ τὶς κρίσεις καὶ τὶς γνώμες τῶν συμμαθητῶν καὶ διδασκάλων του. Ζητάει τὴν ἀναγνώριση τῆς ἀξίας του καὶ τῶν προσποθειῶν του. Οἱ σελίδες τοῦ σχολικοῦ περιοδικοῦ ποὺ θὰ φιλοξενήσουν τὸ ἔργο του θὰ τοῦ δώσουν τὴν ἀναγνώριση ποὺ ζητάει.

3. Νὰ ἐνισχύσῃ τὸ αὐτοσυναισθημα τῶν μαθητῶν δίνοντας σ' αὐτοὺς τὴν εὐκαιρία νὰ ἀναπτύξουν καὶ ἐπιδειξουν τὶς πνευματικὲς τοὺς δεξιότητες.

Ἀλήθεια! Πόσοι καὶ πόσοι εἶναι οἱ μαθητὲς ἐκεῖνοι ποὺ ἐνῶ ἔχουν λαμπρὲς σκέψεις καὶ γνώμες καὶ ἰδέες καὶ γνώσεις πολλές, κοὶ ἐν τούτοις δὲν τολμοῦν νὰ ἐμιλήσουν! Κάθε μέρα τὴν βλέπομε κοὶ τὴν ζοῦμε σὺν τὴν κατάσταση στὰ σχολεῖα μας. Ἡ πείρα μᾶς ἔχει διδάξει ὅτι σὲ πολλοὺς μαθητὲς, καὶ στοὺς πρὸ ἀθόρυβους ἀκόμη, ἐγκρύπτονται δυνάμεις τὶς ὁποῖες ὅμως δὲν ἐπιδεικνύουν εἴτε γιὰ λόγους δειλίας ἢ μετριοφροσύνης ἢ ἀνεπαρκείας τοῦ αὐτοσυναισθηματος.

4. Νὰ προκαλέσῃ τὴν εὐγενῆ ἀμιλλα μεταξὺ τῶν μαθητῶν. Οἱ καλοὶ μαθητὲς, μὲ τὰ γραπτὰ τοὺς δημιουργήματα ποὺ δημοσιεύονται στὸ σχολικὸ περιοδικό, δίνουν μιὰ μεγάλη ὥθηση στοὺς ὑπολοίπους. Ἐνα ἐρώτημα γεννιέται στὴν ψυχὴ τοὺς. «Μήπως κι' ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ γράψω κάτι; Μήπως κι ἐμὲ τὸ ὄνομά μου δὲν μπορεῖ νὰ φανῇ στὶς στήλες τοῦ σχολικοῦ περιοδικοῦ;» Ἡ ὁρμὴ αὐτὴ πρὸς ἀναγνώριση δὲν τοὺς ἀφίνει ἥσυχους. Τοὺς σπρώχνει σὲ δημιουργικὴ ἐργασία. Τοὺς βοηθάει νὰ καταβάλουν κάθε δυνατὴ προσπάθεια γιὰ νὰ ἀποδείξουν ὅτι δὲν εἶναι κατώτεροι σὲ δεξιότητες ἀπὸ τοὺς ἄλλους συμμαθητὲς τοὺς ποὺ διεκρίθησαν.

5. Νὰ συντελέσῃ στὴ δημιουργία ὁμαδικῆς ζωῆς κοὶ ὁμαδικοῦ πνεύματος στὸ σχολεῖο. Ἡ κοινὴ ἰδέα ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ὁ μαθητικὸς κόσμος τοῦ σχολείου θὰ ἐμπνέεται, ἡ ἰδέα τῆς προαγωγῆς καὶ τῆς προόδου τοῦ σχολικοῦ περιοδικοῦ, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ τοῦ σχολικοῦ ἔργου, θὰ δημιουργήσῃ μεταξὺ τῶν μαθητῶν ἰσχυροὺς ψυχικοὺς δεσμοὺς ἀπορριπτικὰς γιὰ τὴ δημιουργία τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς. Τὸ σχολικὸ περιοδικό θὰ γίνῃ τότε ἡ φωνὴ ὅλου τοῦ σχολείου, ὁ καθρέφτης τῆς σχολικῆς ζωῆς καὶ τῆς μαθητικῆς δραστηριότητος.

6. Νὰ ἀναπτύξῃ τὸ πνεῦμα συνεργατικότητος μεταξὺ τῶν μαθητῶν. Ἡ συνεργασία τῶν μαθητῶν στὸ σχολικὸ περιοδικό, βοηθάει αὐτοὺς νὰ θέσουν τὸν ἑαυτὸ τοὺς στὴν ὑπηρεσία τῆς σχολικῆς ὁμάδας, ὁλοκλήρου τῆς σχολικῆς κοινωνίας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο θὰ ἀποτελέσῃ σημεῖο προόδου γιὰ τὸν κάθε μαθητὴ, γιὰτὶ θὰ τὸν συνηθίσῃ στὴ συνεργασία μὲ τὰ ἄτομα τῆς κοινωνίας ἐκείνης στὴν ὁποία πρόκειται νὰ ἐργαστῇ κοὶ νὰ ζήσῃ. Θὰ μάθῃ ὅτι πάντοτε, πάνω ἀπὸ τὸ ἀτομικὸ συμφέρο ὑπάρχει τὸ συμφέρο τῆς ὁλότητος, τὸ κοινωνικὸ συμφέρον. Θὰ τὸν διδάξῃ ὅτι διὰ τῆς συνεργασίας ἐπιτυγχάνονται πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅσα εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτύχῃ ἡ μεμονωμένη προσπάθεια.

Τὸ ὑλικὸ τοῦ περιοδικοῦ

Τὸ ὑλικὸ τοῦ σχολικοῦ περιοδικοῦ πρέπει νὰ γράφεται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ παιδιά, γιὰτὶ τότε μόνο θὰ ἔχῃ ἀξία γιὰ τὰ παιδιά καὶ γιὰτὶ τότε μόνο

θὰ πραγματοποιηθοῦν οἱ σκοποὶ ποὺ πρὸ πάντων ἔχουμε ἀναπτύξει.

Στὸ περιοδικό λοιπὸν θὰ δημοσιεύονται ἐκθέσεις τῶν παιδιῶν, ποιήματα τῶν παιδιῶν, αἰνίγματα καὶ σταυρόλεξα δικά τοὺς, ἄρθρα γιὰ τὴν ἀθλητικὴ ἢ ἄλλη δράση τοῦ σχολείου, περιλήψεις βιβλίων ποὺ ἐδιόβασαν, λαογραφικὸ ὑλικό, ὑλικό παρμένο ἀπὸ τὸ ἄμεσο περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ, πατριδογνωστικὸ ὑλικό.

Πότε πότε, καλὰ θὰ εἶναι ἂν ὁ δι/λος ἢ οἱ δι/λοι τοῦ σχολείου συμμετέχουν στὸ σχολικὸ περιοδικό μὲ τὴν δική τοὺς ἐργασία, δίδοντας ὅμως τέτοιο ὑλικό ποὺ νὰ ἐνδιαφέρῃ τὸ παιδί. Τέτοιο ὑλικό μπορεῖ νὰ εἶναι π. χ. ἀθλητικὲς ἐπιδόσεις σὲ διεθνεῖς ἀγῶνες, ἐφευρέσεις, ἀνακαλύψεις, ἐξερευνήσεις, ἡθὴ καὶ ἔθιμα ἄλλων λαῶν κ.τ.λ.

Τύπος τοῦ σχολικοῦ περιοδικοῦ

Πολλὰ σχολεῖα ἐκδίδουν μηνιαῖο σχολικὸ περιοδικό. Προσωπικὰ πιστεύω ὅτι τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι δεκαπενθήμερο, ἔστω καὶ σὲ μικρότερο μέγεθος, γιὰτὶ ἔτσι τροβάει τὸν μαθητὴ πρὸς τὸν ὅφου παίρνει στὰ χέρια τοῦ κάτι τὸ νέο.

Καλὰ θὰ εἶναι ἂν τὸ σχολικὸ περιοδικό τῶν δύο μικροτέρων τάξεων εἶναι ξεχωριστό ἀπὸ τὸ περιοδικό τῶν τεσσάρων ἀνωτέρων τάξεων γιὰ τοὺς πρὸς κάτω λόγους.

1) Τὰ παιδιά τῶν δύο πρώτων τάξεων ὑπολείπονται τῶν ἄλλων ὡς πρὸς τὴν ἀναγνωστικὴν καὶ ἀντιληπτικὴν ἱκανότητα.

2) Τὸ περιοδικό τῶν δύο πρώτων τάξεων πρέπει νὰ εἶναι γραμμένο μὲ μεγαλύτερα γράμματα.

3) Τὸ περιοδικό πρέπει νὰ εἶναι εἰκονογραφημένο, ἐγχρωμο κατὰ προτίμησιν. Μὲ τὴν βοήθεια τῶν πολυγράφων σπέρτου (οἰνοπνεύματος) μπορεῖ νὰ εἰκονογραφηθῇ θυσμᾶσια τὸ σχολικὸ περιοδικό.

Τε' ἐιῶνοντας τὴν μικρὴ μου αὐτὴ ἐργασία γιὰ τὸ σχολικὸ περιοδικό, δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ὑποστηρίξω ὅτι ἡ ἐκδοσὴ τοῦ εἶναι εὐκόλον ἔργον. Ἀντίθετα μάλιστα. Εἶναι πολὺ δύσκολον ἔργον. Ὁ δάσκαλος ἰδίως τοῦ πτωχοῦ σχολείου ἀντιμετωπίζει πολλές δυσκολίες κοὶ ἀνυπερβλήτα ἐμπόδια. Ἐν τούτοις ὅμως πιστεύω ὅτι ὁ ζήλος τοῦ δασκάλου, ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ δασκάλου καὶ ἡ πνοὴ τοῦ δασκάλου εἶναι τὸ πᾶν κι' ὄχι τὰ μέσα. Αὐτὰ ἀκολουθοῦν. Ὁ δάσκαλος ποὺ πιστεύει στὸ σχολικὸ περιοδικό, στὰ εὐεργετικά τοῦ ἀποτελέσματα καὶ στὴ μεγάλη του συμβολὴ στὸ σχολικὸ ἔργο δὲν πρέπει νὰ ἀποθαρρυνθῇ. Πρέπει νὰ προχωρήσῃ μὲ θάρρος, μὲ ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονὴ καὶ νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι οἱ κόποι τοῦ καὶ οἱ προσπάθειές τοῦ θὰ στεφθοῦν ὁπωσδήποτε ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας. «Τὰ ἀγαθὰ κόποις κτῶνται».

Θεοδ. Δ. Σιδεράς

ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΠΑΖΕΙ ΤΑ ΔΕΣΜΑ ΤΗΣ ΔΕΙΛΙΑΣ

Κάθε σχολεῖο, μονοθέσιο ἢ πολυθέσιο πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ δικό του περιοδικό. Οἱ στήλες τοῦ θὰ εἶναι ἀνοικτὲς γιὰ ὅλα τὰ παιδιά ἀπὸ τὴν πρώτη ὡς τὴν ἑκτη τῆς τάξης. Σ' αὐτὲς θὰ ἐμπιστεύονται τὶς σκέψεις, τὰ συναισθήματα, τὶς χαρὲς, τοὺς πόθους, τὶς λαχτάρες τῶν.

Ὅσοι ζήσαμε ἀπὸ κοντὰ τὴ λαχτάρα μὲ τὴν ὁποία τὰ παιδιά μας

ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΝΑ ΓΡΑΦΕΤΑΙ ΜΟΝΟΝ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

άνέμεναν την πρώτη έκδοση του πρώτου περιοδικού στο σχολείο και το σκίρτημα της χαράς των, όταν τουτο είδε το φώς της δημοσιότητας, πιστεύομε πως καμμία δυσκολία δεν πρέπει να μάς κάμψη προκειμένου να επιτύχωμε τουτο. Το παιδί παίρνοντας το περιοδικό με ένα άρθρο με το όνομά του από κάτω οισθάνεται μίαν απεριγραπτή χαρά και το αυτοσυναισθημά του αυξάνεται. Νοιώθει πως απότομα έγινε κάτι. Έγινε ένας μικρός συγγραφέας. Έσπασε τα δεσμά της δειλίας και μέσα του φουντώνει ο πόθος για νέα και καλύτερη εμφάνιση στο περιοδικό.

Όσα παιδιά δεν έμφωνίστηκαν από τις στήλες του πρώτου περιοδικού διαβάζουν με χαρά τα άρθρα των άλλων και ξυπνά μέσα των ο πόθος να γράψουν κι αυτά. Πολλά όμως είναι διστακτικά. Φοβούνται μήπως δεν τα καταφέρουν, είτε γιατί πραγματικά είναι αδύνατα, είτε γιατί είναι έντροπαλά.

Ακριβώς αυτό το τελευταίο σημείο πρέπει να το προσέξει καλά ο δάσκαλος. Με την ενθάρρυνσή του να κάμει το παιδί να νικήση τους δισταγμούς και τις άμφιταλαντεύσεις του και να γράψει κάτι για το περιοδικό του σχολείου. Γι' αυτό πρέπει να προσέξει πολύ πριν απορρίψει ένα άρθρο, γιατί τουτο πολλές φορές πληγώνει ανεπανόρθωτα το παιδί. Είναι καλύτερα να δημοσιευθεί ένα άρθρο, έστω και κατώτερο από ένα άλλο, παρά να δημοσιεύονται πάντοτε άρθρα των ιδίων παιδιών. Μα κι εδώ χρειάζεται προσοχή. Να μη γίνη τουτο με τέτοιο τρόπο, ώστε να νομίση το παιδί, ότι ο δάσκαλος δημοσιεύει το άρθρο του από οίκτο.

Αν ο δάσκαλος δη το μεθητικό περιοδικό σαν το έντυπο εκείνο, που άποσκοπεί να δώσει στα παιδιά την ευκαιρία να εκφράσουν τον έαυτό των και να τους δυναμώση το αυτοσυναισθημα και όχι για να ικανοποιήση δικές του φιλοδοξίες, τότε θα παρατηρήση, ότι σε κάθε νέο φύλλο θα προβάλλουν νέοι άρθρογράφοι με τις δικές των φιλοδοξίες. Σε λίγο θα γίνη το περιοδικό όλου του σχολείου. Όλα τα παιδιά θα σπάσουν τα δεσμά της άμφιταλαντεύσεως και έντροπαλότητας και θα άμιλλώνται ποιό θα παρουσιάση την καλύτερη εργασία για δημοσίευση. Θα αναζητήσουν νέα θέματα. Θα αρχίσουν να κάνουν τις πρώτες μελέτες των, πατριδογνωστικές, λαογραφικές, ιστορικές, γεωγραφικές και άλλες. Το περιοδικό όλο και θα πλουτίζεται με νέα θέματα κι η ποιότητά του όλο και θα άνεβαίνει.

Το πιο θετικό και πιο αξιόλογο όμως αποτέλεσμα της όλης προσπάθειας είναι η καλλιέργεια του αυτοσυναισθηματος στα παιδιά, ώστε φεύγοντας από το σχολείο να φιλοδοξούν, αλλά και να τολμούν να προβάλλουν από τις στήλες μιας έφημερίδος ή ενός περιοδικού.

Αν σκεφτομε, ότι πολλοί ώριμοι άνθρωποι διστάζουν να δώσουν στη δημοσιότητα αξιόλογη πνευματική των εργασία, γιατί τους λείπει το αυτοσυναισθημα, κι αν αναλογιστομε, ότι και πολλοί μεγάλοι συγγραφείς έγιναν, τι έγιναν, γιατί βρέθηκε κάποιος να τους δώση την πρώτη ώθηση άναγνωρίζοντας την αξία των πνευματικών των έργων, που είχαν κλεισμένα στα γραφεία των, τότε θα έκτιμήσωμε, όσο της αξίζει, την έκδοση ενός σχολικού περιοδικού. Με αυτό δεν έννοώ, ότι η έκδοση του σχολικού περιοδικού θα γεμίση τη χώρα με συγγραφείς. Θα βοηθήση όμως τα τάλέντα να εκδηλωθούν και έξελιχθούν και θα όπλιση με αυτοσυναισθημα τους άλλους για να εκθέτουν χωρίς άμφιταλαντεύσεις τις σκέψεις των από τις στήλες των έντύπων.

Χρήστος Παντελίδης

Η όργάνωση του σχολείου κατά το πρότυπον της κοινωνίας, με σκοπό να προπαρασκευάση τον μαθητή για τη ζωή, άποτελεί ουσιώδη παιδαγωγική άπαιτηση και η χρησιμοποίηση όλων των κοινωνικών μορφωτικών εκδηλώσεων για την προαγωγή του έργου του σχολείου πρέπει να είναι συχνή. Το περιοδικό στη σημερινή κοινωνία άποτελεί είδος ανάγκης, η έπιδρασή του δε είναι πολύ σημαντική επί του κοινωνικού συνόλου και η μορφωτική του αξία άναμφισβήτητη. Έπομένως, το σχολείο πρέπει να το χρησιμοποίηση συστηματικά σαν ένα από τα πιο σημαντικά μορφωτικά μέσα.

Το σχολικό περιοδικό:

α) Άποτελεί το καταλληλότερο μέσο για την εκδήλωση των παιδικών διαφερόντων δεδομένου, ότι κάθε παιδί θα θελήση να γράψη και να δημοσιεύση εκείνο για το όποιο ένδιαφέρεται πραγματικά.

β) Βοηθεί το έργο του σχολείου, διότι παρέχει εις τους μαθητάς γνώσεις, τους συνηθίζει να διαβάζουν, και πρό πάντων εύνοει την άνάπτυξη των διδακτικών αρχών της εργασίας και της άυτενεργείας.

γ) Ένισχύει την προβολή της προσωπικότητας, την όρμη προς άνακοίνωση, την άμιλλα και την ένεργητικότητα των παιδιών.

δ) Παρέχει κοινωνική άγωγή και συντελεί εις την διαμόρφωση όρθου αυτοσυναισθηματος.

Το σχολικό περιοδικό πρέπει να γράφεται άποκλειστικά από τα παιδιά και η ύλη να προέρχεται από την προσωπική των πείρα και την σχολική εργασία, ως εκ τούτου εύνόητον είναι ότι θα άποτελείται από άντικείμενα της πατριδογνωσίας, κατά πλειονότητα.

Η έπιλογή του ύλικού να γίνεται από τα παιδιά ώστε να διαβάζεται από αυτά με ένδιαφέρον, να τους προξενή εύχαρίστηση και να τα μορφώνη. Προτιμητέα ύλη για δημοσίευση πρέπει να άποτελή η προερχόμενη από παρατηρήσεις ή σκέψεις μαθητών και εκείνη, η όποια θίγει ζητήματα άπασχολούντα τα σημερινά παιδιά, ως ο άθλητισμός, πράξεις ήρωϊσμού κτλ.

Δεδομένου ότι τα διαφέροντα των παιδιών των πρώτων τάξεων δεν είναι τα ίδια με αυτά των τελευταίων, πρέπει οι δημοσιευόμενες εργασίες να προέρχονται από παιδιά όλων των τάξεων του σχολείου.

Ο διδάσκαλος να μη προβαίνει εις διασκευή της ύλης του περιεχομένου των εργασιών, διότι ο διαφορετικός ψυχικός του κόσμος ίσως τον παρασύρει σε ύπερβολές, ώστε να πάψη να είναι ένδιαφέρουσα για το παιδί. Η ύλη να περιέχη όλα τα επί μέρους άντικείμενα της πατριδογνωσίας, πνευματικά παιγνίδια και εάν είναι δυνατόν εικόνες, σχέδια και σκίτσα.

Το σχολικό περιοδικό πρέπει να άποτελή κατά το δυνατόν μίμηση συνήθους δι' ένηλικους έντύπου, προσηρμοσμένου όμως εις τας ψυχολογικάς άπαιτήσεις και τα διαφέροντα της παιδικής ήλικίας.

Πρέπει να εκδίδεται κατά σχολείον και όχι κατά περιφέρεια, διότι στα κατά περιφέρειας εκδιδόμενα περιοδικά η έπέμβαση του διδασκάλου άλλωώνει τον παιδικό χαρακτήρα του περιοδικού.

Το περιοδικό δύναται να άποστέλλεται εις άλλα σχολεία, οιασδήποτε περιφέρειας, ως πληροφοριακόν στοιχείον του χαρακτήρος της περιοχής όπου εκδίδεται.

Έμμ. Γ. Σαμπαθανάκης

ΠΑΙΔΙΚΑ ΑΜΑΡΤΗΜΑΤΑ

1. ΑΜΕΛΕΙΑ – ΑΝΑΒΟΛΗ

Ἡ παιδική ἀμεριμνησία κι ὁ παιδικὸς ξέγνοιαστος κόσμος, συχνὰ ἀπα-
σχολεῖ τὴν σκέψιν τῶν ὀρίμων καὶ τῶν παιδαγωγῶν. Τὸ παιδί τῆς σχολι-
κῆς ἡλικίας εἶναι προικισμένο μὲ πλῆθος βιολογικῶν καὶ πνευματικῶν ἱκα-
νοτήτων. Θησαυροὶ ἀνεκτίμητοι. Μαργαριτάρια τῶν Περσικῶν ἄκτων. Πάν-
τα ταῦτα συνεργοὺν εἰς τὴν ψυχοπνευματικὴν ἀνέλιξιν καὶ εἰς ἀνέβασμα
εἰς αἰθέριους κόσμους.

Ἡ ἀμέλεια, ὀλισθημα πνευματικόν, ἀποτελεῖ τὴν βασικὴν ἀρχὴν τῆς
προόδου ἢ μὴ τοῦ τροφίμου τοῦ σχολείου μας. Ἀμέλεια !.. Φοβερόν ἀμάρ-
τημα. Ἐπιμέλεια !! Ἀριστον ἐπίτευγμα.

Αἱ ἀντίθετοι ἔννοιαι τῶν δύο αὐτῶν λέξεων δείχνουν καταφανῶς τὴν
μεγίστην ὠφέλειαν τῆς μιᾶς καὶ τὴν ὀδυνηρὰν ἐπίδρασιν τῆς ἄλλης.

Συγγενὴς πρώτου βαθμοῦ τῆς ἀμελείας εἶναι ἡ ὀκνηρία. Διότι ἀμε-
λῶ σημαίνει: δὲν ἐκτελῶ τὸ ἐν γνώσει μου ὠφέλιμον καὶ ἐὰν «ἀεργία
τ' ὄνειδος» διὰ τοὺς ἐνήλικας, ἡ ἀμέλεια ἀπεργάζεται πᾶν φαῦλον καὶ πο-
νηρόν, πᾶν δυνάμενον νὰ ὀδηγήσῃ τὸ παιδί εἰς τὴν ἀποτυχίαν καὶ τὴν
πνευματικὴν στείρωσιν. Συνειδητῶς εὐρίσκεται ἐκτὸς ἐργασίας. Συνειδη-
τῶς ἐνεργεῖ μὲ πᾶσαν ὀκνηρίαν. Διότι δὲν θὰ ἐγίνετο λόγος περὶ ἀμελείας,
ἀλλὰ περὶ ἀγνοίας. Ἡ ἀμέλεια καταδεικνύει χαρακτηῖρα χλιαρόν, ἀδύνα-
τον κι ἔρμαιον πάσης εὐκαιρίας καὶ περιστάσεως.

Κι ἐρωτᾶται: Ἐχει γίνῃ πίστις καὶ βίωμα τῶν μικρῶν βλαστῶν τὸ
μαθητικόν των καθηκόν; Γνωρίζουν ὅτι ἡ ἀμέλεια διὰ τὴν τακτοποίησιν
τῶν μαθητικῶν ἀντικειμένων δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὸν ἐξ ἀμελείας ἐμ-
πρησμόν καὶ εἰς τὸν ἐξ ἀμελείας ἀκόμη θάνατον;

Πρὶν ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἀνωτέρω ἐρώτημα θεωροῦμεν σκόπιμον ν'
ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸ ἐξ ἴσου σοβαρὸν κι ἐπώδυνον παιδικὸν ἀμάρτημα, τὴν
ἀναβολὴν ἐκτελέσεως ἐργασίας.

Ἀναβάλλει ὁ μικρὸς τρόφιμος τὴν ἐκτέλεσιν ἐργασίας. Ἡ πολὺτιμος
ῥα τοῦ δειλinoῦ καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν εὐχαρίστων παιγνιδίων. Ἡ
μελέτη ἀναβάλλεται διὰ τὸ ἐσπέρας. Προετοιμασία τοῦ δείπνου καὶ θυελ-
λώδης συζήτησις τῶν ἐνηλίκων, συχνὰ ὑπὸ μορφὴν παραβολῆς κοὶ μύθου,
ἐλκύει τὴν παιδικὴν προσοχὴν κι ἀπορροφᾷ τὴν ἀκόρεστον φαντασίαν του,
ὥσπου τῆς νύχτας ὁ Θεός, ἀθόρυβα κι εὐχάριστα ν' ἀναβάλῃ διὰ τὴν ρο-
δοδάκτυλὴ αὐγὴ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ καθηκόντος.

Εὐρισκόμεθα εἰς διακοπὰς ἐορτῶν ἢ εἰς Κυριακάς ἀργίας. Αἱ ἡμέ-
ραι παρέρχονται, ἐγγίζομεν τὴν ἑναρξιν τῶν μαθημάτων. Ἡ σκόνῃ ἐπιβλη-
τικὰ καλύπτει τὸ γραφεῖον καὶ ἡ ἀράχνη ἀνεμπόδιστη πλέκει τὸ καλλιτέ-
χνημά της.

Ἀναβολὴ διὰ τὴν μελέτην. Ἀναβολὴ διὰ τὴν τακτοποίησιν τοῦ γρα-
φείου. Ἀναβολὴ διὰ τὴν ἐπίσκεψιν. Ἀναβολὴ εἰς τὴν ἀναβολήν.

«Ἐς αὖριον τὰ σπουδαῖα».

Καὶ προβάλλει φυσικώτατα τὸ δεύτερον ἐρώτημα: Ποῖος εὐθύνεται
διὰ πάντα ταῦτα; Ποῖοι παράγοντες ἐπιδροῦν εὐμενῶς ἢ δυσμενῶς ἐπὶ
τῶν παιδῶν;

Ἄλλ' ὥς ἐξετάσωμεν τὴν φύσιν ἐνὸς ἐκάστου παράγοντος, ἀφοῦ πρῶ-
τον ἀσχοληθῶμεν μὲ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀντικείμενον τῆς μελέτης μας, τὸ παι-
δί καὶ τὰ ἀμάρτηματά του.

Ἀπὸ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας παιδικῆς ἡλικίας τὸ παιδί εἶναι προι-
κισμένο μὲ τὴν θείαν τάσιν τῆς συλλογῆς, πάσης φύσεως. Τὰ διαφέροντά
του ἐναλλάσσονται ἀστραπιαίως θὰ ἡσυνάμεθα νὰ εἴπωμεν. Ἡ προσοχὴ
του διασπᾶται, καθ' ὅτι αὕτη κατ' ἀρχὴν ἀκουσία εἶναι εὐμετάβλητος. Ἡ
φαντασία ἀχαλίνωτος βυθίζεται εἰς τὸ ἄπειρον. Ἀποτέλεσμα πάντων αὐ-
τῶν ἡ ἀμεριμνησία, ἡ ἀμέλεια καὶ ἡ διαρκῶς ἐναλλασσομένη ἀναβολὴ
ἐκτελέσεως.

— Παρήλθεν ὅμως ἡ περίοδος αὕτη κι εὐρισκόμεθα εἰς τὴν τρίτην παι-
δικὴν ἡλικίαν καὶ τὴν ἐφηβείαν. Οἱ νέοι μας καὶ τώρα ἀμελοῦν καὶ ἀνα-
βάλλουν. Δὲν εἶναι καθόλου τολμηρόν νὰ εἴπωμεν, ὅτι κι ὁ ὄριμος ἀμελεῖ
καὶ ἀναβάλλει.

Ἀναβάλλω, λοιπόν, ἀναβάλλεις καὶ ἀναβάλλει καὶ ἅπαντες ἀμελοῦ-
μεν καὶ ἀναβάλλομεν.

Διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν σοβαρωτάτων αὐτῶν παιδικῶν, ἐν πολ-
λοῖς, ἀμαρτημάτων, γνωστῆς οὐσῆς τῆς παιδικῆς ὕφης, πρέπει νὰ ληφθοῦν
ὑπ' ὄψιν, ἐκτὸς τοῦ πλήθους ἄλλων παραγόντων, οἱ κατωτέρω παράγον-
τες, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν καὶ τὴν ἀπάντησιν τῶν ἀνωτέρω δύο ἐρωτημάτων.

— Τὴν «φύσιν» ἤδη τὴν ἐξετάσαμεν, ἐναπομένει τὸ «ἔθος» καὶ ὁ
«λόγος».

Ἐθίζεται τὸ παιδί εἰς τὴν τάξιν, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ θεοσυστάτου κυττά-
ρου τῆς οἰκογενείας. Τάξις κι εὐρυθμία ἀποτελοῦν τὸ δεδοκιμασμένον μέ-
σον ἐπιτυχίας. Ἐκεῖ λοιπόν ἐν μέσῳ τῶν ἀπλοϊκῶν ἀδελφῶν καὶ γονέων
ἀποκτᾷ τὰ πρῶτα ἐφόδια, πολιτογραφεῖ εἰς τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον
τὰς καλὰς ἢ κακὰς συνηθείας. Ἡ τάξις ἐπὶ τῶν οἰκιακῶν σκευῶν καὶ ἀν-
τικειμένων, ἡ εὐρυθμία οἰκογενειακῆ ζωῆ καταλείπει ἀνεξίτηλα ἔχνη ἐπὶ
τῆς παιδικῆς ψυχῆς.

Τάξις εἰς τὴν οἰκογένειαν. Τάξις εἰς τὴν κοινωνίαν. Ἀλλὰ καὶ τάξις
εἰς τὴν Τάξιν.

Τὰ θρανία, τὰ ἔπιπλα, αἱ εἰκόγες, αἱ ἐπιγραφαί, τὰ ἄνθη πρέπει νὰ
εἶναι τοποθετημένα μὲ τάξιν καὶ ἁρμονίαν. Τὰ μαθητικὰ βιβλία καὶ τετρά-
δια ἀπ' ἐκεῖ θ' ἀντλήσουν τὴν τάξιν κι εὐκοσμίαν. Τάξις κατὰ τὴν εἴσοδον
καὶ ἔξοδον τῶν μαθητῶν. Τὸ ὥράριον ἐργασίας πρέπει νὰ τηρῆται ἀκρι-
βῶς, διότι ἄλλως δημιουργεῖται ἀταξία. Στολισμένοι αἱ αἰθούσαι διδασκα-
λίας ἀπλᾶ κι ἀπέριττα νὰ ἐμπνέουν τὸν σεβασμόν καὶ τὴν τάξιν.

— Δὲν θὰ ἦτο ὑπερβολή, ἔλεγεν εἰς παιδαγωγικὸν συνέδριον ὁ Ἐπι-
θεωρητὴς κ. Τηλέμαχος Ζαφειρίδης, ἐὰν ἐλέγαμεν ὅτι ὄχι μόνον τὸ τρα-
πεζομάνδηλον νὰ εἶναι βαρὺτιμον, ἀλλὰ καὶ αὕτη αὕτη ἡ αἰθούσα διδα-
σκαλίας νὰ εἶναι ἐστρωμένη μὲ τὰ πλουμιστὰ χαλιά τῆς Δαμασκού.

Διότι ἀληθὴς μυσταγωγία ἐπιτελεῖται καὶ πᾶσα τάξις κι εὐπρέπεια
ἐπιβάλλεται. Πρόκειται περὶ τοῦ Μυστηρίου τῶν μυστηρίων τῆς μεγάλης
στιγμῆς τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀνατάσεως¹.

— Καὶ ἤδη ἔχει τὸν λόγον ὁ «λόγος». Τὸ σχολεῖον τῆς σήμερον εἶναι

1. Εἰδ. Διδακτικὴ Π. Κοροντζῆ. Σελὶς 33. Ἀθῆναι 1959.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΝ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΝΕΟΤΗΤΑ

Εἰς τὸ «Κέντρον Αἰσθητικῆς Ἀγωγῆς» («Musische Bildungsstätte») ἐν Remscheid/Ruhr τῆς Δυτ. Γερμανίας τὸ Γερμανικὸν Ὑπουργεῖον διὰ τὰ Προβλήματα τῆς Οἰκογενείας καὶ τῆς Νεότητος ὁργάνωσε ἀπὸ 17·22

σχολεῖον τῶν βιωμάτων κυρίως. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον τὸ ἀγαθὸν καὶ ὠφέλιμον ἔγινε βίωμα καὶ πρᾶξις πρὸς τί ὁ «λόγος»;

Καθίσταται ἐπιτακτικόν, ὅτι πρέπει νὰ διδαχθῇ καὶ διὰ λόγων τὸ παιδί τὴν σημασίαν τῆς ἐπιμελοῦς ἐργασίας καὶ ὅτι ὁ ἐπιμελητὴς ἀποτελεῖ τὴν ἐπιβρόβεισιν τῆς ἐπιμελείας. Νὰ προβληθοῦν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς ἐν καιρῷ ἐπιτελέσεως τῶν καθηκόντων πρὸς μίμησιν ζωῆς καὶ δράσεως. Πᾶσα ἐπιτυχία εἴτε ὕλική εἶναι αὕτη, εἴτε πνευματικὴ εἶναι ἀποτέλεσμα μῆος μακρᾶς ἐπιμελοῦς ἐργασίας, ἐργασίας ἄνευ ἀναβολῶν καὶ περιστροφῶν.

Νὰ προβληθοῦν ἐπίσης μὲ τὰ μελανώτερά χρώματα, νὰ καταστηλιτευθοῦν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀμελείας καὶ τῆς ἀναβολῆς. Πρέπει νὰ διδαχθοῦν, οἱ μικροὶ μοθηταί, ὅτι ὁ Ἀρχίας, Τύραννος τῶν Θηβῶν, ἀπόφθεγμα τοῦ ὁποῦ ἀποτελεῖ καὶ τὸ «ἐς αὔριον τὰ σπουδαῖα», ἐπληρώθη μὲ τὸ νόμισμα τῆς ἀμελείας καὶ τῆς ἀναβολῆς. Μὲ τὸν θάνατον.

Ἡ παιδικὴ ἀμέλεια καὶ ἀναβλητικότης θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν σκόπιμον παραμέλησιν τοῦ καθήκοντος ἐπὶ ζημίᾳ αὐτοῦ τοῦτου τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνίας.

Ἡ ἀρίστη, ἴσως καὶ βεβαία, ἐπίφρασις εἶναι τὸ παράδειγμα τοῦ ἀναλαμβάνοντος τὴν ἀγωγὴν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας τότε καὶ μόνον διδάσκει τάξιν καὶ ἀκρίβειαν, ἐὰν τάξις καὶ ἀκρίβεια διακρίνῃ τὰς συναλλαγὰς του.

Κι ὁ ἀρχηγὸς τῆς πνευματικῆς συντροφίᾳς τοῦ σχολείου, ὁ διδάσκαλος, πρέπει νὰ ἔχῃ συνέπειαν. Πᾶσα ἀναβολὴ περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων, πᾶσα ἀμέλεια προπαρασκευῆς, πᾶσα πρόχειρος κι ἀμελέτης ἐνέργεια θὰ ὀδηγήσῃ, παρὰ τὰς νοουθεσίας, εἰς ὅλως ἀντίθετα ἀποτελέσματα.

Ὅθεν προβάλλει ἐπιτακτικὸν τὸ καθήκον, ὅλων τῶν ἐντεταλμένων διὰ τὴν ἀγωγὴν, ὅπως ὀδηγήσωμεν τοὺς τρυφεροὺς βλαστοὺς τῆς νέας γενεᾶς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐπιτυχοῦς προόδου.

Οἱ μεγάλοι ἐγκληματισταὶ ἔχουν τὴν ἀρχὴν τῶν εἰς τὰ ἐξ ὁμελείας πταίσματα. Αἱ μεγάλοι ἐφευρέσεις κοὶ ἀνακαλύψεις ἀποτελοῦν τὸ ἐπισφράγισμα μιᾶς ἐπιμελοῦς προσπάθειας. Μιᾶς ἐργασίας ἄνευ πνευματικῶν διαλείψεων καὶ ἀναβολῶν. Μιᾶς ἐργασίας ἀπηλλαγμένης φόβου καὶ ἀμφιβολιῶν, πλήρους αἰσιοδοξίας διὰ τὴν ἐπιτυχίαν.

Γαβριήλ Σ. Ἀλπέντζος

Ἰουλίου 1961 Σεμινάριον ἐπὶ τῶν προβλημάτων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν γενικὴν καὶ εἰδικὴν κατάρτισιν, τὰ προσόντα καὶ τὴν ἀποστολὴν τῶν ὑπευθύνων (Διευθυντῶν, Στελεχῶν, Συνεργατῶν) τῶν Κέντρων Νεότητος.

Εἰς τὸ Σεμινάριον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ὁργανώθη ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, ἀντεπροσωπεύθησαν 14 χώραι. Τὸ Ἑλληνικὸν Ὑπουργεῖον Παιδείας ἀντεπροσώπευσεν ὁ παρ' αὐτῷ ἀπεσπασμένος Φιλόλογος Καθηγητὴς Δρ Λίνος Μπενάκης.

Ἡ ὅλη ὁργάνωσις τῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ Σεμιναρίου ὑπῆρξεν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀρτία καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα λίαν ἐποικοδομητικὴ.

Κατανεμημένοι εἰς τρεῖς Ὑποεπιτροπὰς οἱ σύνεδροι ἀπασχολήθησαν μὲ τὴν σύγχρονον ὁργάνωσιν καὶ ἀποστολὴν τῶν Κέντρων Νεότητος τῶν διαφόρων τύπων καὶ κατ' ἐξοχὴν μὲ τὸ κυρίως θέμα τοῦ Σεμιναρίου, τὰ προβλήματα τῆς μορφώσεως καὶ ἐπιμορφώσεως τῶν στελεχῶν τῶν Κέντρων Νεότητος καὶ κατ' ἐπέκτασιν τῶν Νεανικῶν Ὁργανώσεων.

Οἱ σύνεδροι κατέληξαν εἰς τὴν ὁμόφωνον διαπίστωσιν, ὅτι οἱ ὑπεύθυνοι καὶ τὰ στελέχη γενικῶς τῶν Κέντρων Νεότητος ὀφείλουν νὰ ἔχουν βαθεῖαν γνῶσιν τῶν δεδομένων τῶν κοινωνικῶν καὶ πνευματικῶν ἐπιστημῶν ὡς καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς συγχρόνου νεότητος. Ὀφείλουν ἐπίσης νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐμπνέουν εἰς τοὺς μετέχοντας τῶν ἐκδηλώσεων τῶν Κέντρων νέους ἀνεγνωρισμένας ἠθικὰς ἀρχὰς καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν θεμελιωδῶν κοινωνικῶν ἀξιών.

Πέραν τούτου οἱ ἐργαζόμενοι γενικῶς εἰς τὸν τομέα τῆς νεότητος, ὀφείλουν νὰ παρέχουν εἰς αὐτὴν ποικίλας μορφωτικὰς εὐκαιρίας, διὰ τὴν ἐλευθέραν ἀπασχόλησιν αὐτῆς κατὰ τὸν ἐλεύθερον χρόνον ποὺ διαθέτει.

Πρὸς τοῦτο ἀνεγνωρίσθη ὁμοφώνως ἡ ἀνάγκη, ὅπως τὰ στελέχη ταῦτα διαθέτουν καὶ εἰδικὴν κατάρτισιν εἰς ἓνα ἢ περισσοτέρους μορφωτικοὺς τομεῖς ἵνα δύνανται νὰ διευθύνουν ἐπιτυχῶς ἀπασχολήσεως τῶν νέων. Εἰδικώτερον ὑπεγράμμισθη ἡ σκοπιμότης, ὅπως τὰ στελέχη τῶν Κ. Ν. διαθέτουν καλλιτεχνικὴν (μουσικὴ, ζωγραφικὴ, χαρακτικὴ, ρυθμικὴ κλπ.) ἢ γυμναστικὴν μὀρφωσιν, ὡς καὶ ἄλλας δεξιότητας (φωτογραφικὴ, βιβλιοθεσία, ἀγγειοπλαστικὴ, κουκλοθέατρον, οἰκοκυρικὰ κλπ.).

Συνεζητήθησαν ἐπίσης εἰδικώτερα προβλήματα, ὡς τὰ τῶν σχέσεων μεταξὺ ἐπικερφώσεως ἐνηλίκων καὶ μερίμνης διὰ τὴν Νεότητα, τοῦ ρόλου τῆς Οἰκογενείας, τῆς συνεργασίας τῶν Κέντρων ἐλευθέρας ἐξωσχολικῆς ἀπασχολήσεως καὶ ψυχαγωγίας τῶν νέων μετὰ τοῦ Σχολείου κλπ.

Καρπὸς τῶν ἐργασιῶν τοῦ Σεμιναρίου δύναται νὰ θεωρηθῇ προσέτι:

α) Ἡ ἀνταλλαγὴ ποικίλων λίαν χρησίμων πληροφοριῶν περὶ τῶν ἰσχυόντων εἰς τὸν τομέα τῆς μερίμνης διὰ τὴν Νεότητα, εἰς τὰς μετεχούσας τοῦ Σεμιναρίου χώρας.

β) Ἡ διατύπωσις ἀπὸ κοινοῦ νέων κατευθύνσεων ὡς καὶ γενικῶν μεθοδικῶν ἀρχῶν διὰ τὴν κατάρτισιν καὶ ἐπιμόρφωσιν τῶν ὑπευθύνων καὶ γενικῶς τῶν στελεχῶν τῶν Κέντρων Νεότητος. Ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχει ἡ γενικὴ διαπίστωσις τῆς ἀνάγκης ὅπως ἐπιδιώκεται εἰδικὴ ἐπαγγελματικὴ κατάρτισις τῶν στελεχῶν τούτων, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐξασφάλισιν σταδιοδρομίας αὐτῶν.

γ) Ἡ εὐχή, ὅπως ἡ ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων καὶ δεδομένων ἐκ τῆς πράξεως εἰς τὸν τομέα τῆς μερίμνης διὰ τὴν Νεότητα συνεχισθῇ συστηματικώτερον, προκύψουν δὲ δυνατότητες καὶ διὰ τὴν διεξαγωγὴν σχετικῶν ἐρευνῶν ἐπὶ εὐρωπαϊκοῦ ἐπιπέδου εἰς τὸν τομέα τοῦτον.

Κατά την τελικήν συνεδρίαν ή όλομέλεια τοῦ Σεμιναρίου ἀπεδέχθη ὅπως διατυπωθοῦν αἱ κάτωθι συστάσεις πρὸς τὸ Συμβούλιον τῆς Εὐρώπης καὶ τὰς Κυβερνήσεις τῶν χωρῶν· μελῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸ θέμα τοῦ Σεμιναρίου:

1. Ὅπως εὐρεθῇ τρόπος ἀνταλλαγῆς μεταξὺ τῶν χωρῶν· μελῶν τῆς ὑφισταμένης εἰδικῆς βιβλιογραφίας, καὶ δὴ πρακτικῶν ἐγχειριδίων καὶ βοηθημάτων διὰ στελέχη Κέντρων ἢ Ὁργανώσεων Νεότητος.

2. Ὅπως ὁργανωθῶσιν ἐπιμορφωτικά δι' ὑπευθύνους Κέντρων Νεότητος Σεμινάρια τῇ συμμετοχῇ εἰδικῶν καὶ ἐξ ἄλλων χωρῶν, ἰδίᾳ ἐκ τῶν χωρῶν ἐκείνων ἐνθα ὁ Θεσμός εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένος.

3. Ὅπως εἰς τὰς διμερεῖς ἢ πολυμερεῖς μορφωτικὰς Συμφωνίας προβλεφθῶσιν ἀνταλλαγῇ εἰδικῶν ἢ μορφωτικῶν ἐπισκέψεις καὶ δι' ὑπευθύνους καὶ λοιπὰ στελέχη Κέντρων, Ὑπηρεσιῶν, Ὁργανώσεων Νεότητος.

4. Ὅπως εἰς τὸ δεύτερον Σεμινάριον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κύκλου θεμάτων, τὸ μέλλον νὰ ὁργανωθῇ εἰς Ἀγγλίαν τὸ 1962, αἱ χώραι μέλη ἀντιπροσωπευθοῦν ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐκπροσώπων, καὶ τοῦτο χάριν κυρίως τῆς περαιτέρω ἐπεξεργασίας τῶν τεθέντων εἰς τὸ πρῶτον συνέδριον θεμάτων καὶ τῆς ἐπιτυχοῦς ὁλοκληρώσεως τῆς ἀρξαμένης ἐργασίας.

5. Ὅπως τὰ ἐπὶ μέρους Πορίσματα καὶ αἱ συστάσεις τῶν Ὑποεπιτροπῶν τοῦ Σεμιναρίου τύχουν πάσης προσοχῆς καὶ ἀξιοποιηθοῦν δεόντως εἰς τὰς χώρας· μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης.

Ἀπὸ ἐλληνικῆς πλευρᾶς δεόν νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ Συνεδρίου ὑπεβλήθη διὰ τῆς Γραμματείας αὐτοῦ πρὸς τὸ Συμβούλιον τῆς Εὐρώπης ἑκθεσις ἐκ πέντε σελίδων περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι δραστηριότητος διὰ τὴν παροχὴν μορφώσεως, ψυχαγωγίας καὶ ἀγωγῆς εἰς τὴν Νεότητα διὰ τῶν Κέντρων, Ἰδρυμάτων καὶ Ὁργανώσεων Νεότητος, πέραν τῆς παρεχομένης ὑπὸ τοῦ Σχολείου.

Ἐξ ἄλλου ὁ Ἕλλην ἐκπρόσωπος προήδρευσε τῆς Ὑποεπιτροπῆς εἰς τὴν ὁποίαν ἀνετέθη, ὅπως ἀποφανθῇ ἐπὶ τῶν ληπτέων μέτρων διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τῆς εἰδικῆς καταρτίσεως καὶ ἐπιμορφώσεως τῶν στελεχῶν τῶν Κέντρων Νεότητος ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν κατὰ φύλον, ἡλικίαν, κοινωνικὴν προέλευσιν καὶ λοιπὰ διαφοροποιήσιν τῶν προσερχομένων εἰς τὰ κέντρα Νεότητος νέων. Εἰς αὐτὸν ὀφείλονται ἐπίσης αἱ περιληφθεῖσαι εἰς τὸ τελικὸν κείμενον τῶν πρὸς τὸ Συμβούλιον τῆς Εὐρώπης καὶ τὰς κυβερνήσεις τῶν χωρῶν· μελῶν συστάσεων τρεῖς πρῶται συστάσεις.*

Ἡ μεταφορὰ εἰς τὸ παρὸν σημείωμα τῶν εἰδικωτέρων πορισμάτων καὶ τῶν ἀναφερθεισῶν Εἰσηγήσεων τῶν Γερμανῶν εἰδικῶν δὲν εἶναι εὐχερὴς λόγῳ τῆς ἐκτάσεως τῶν σχετικῶν κειμένων. Ταῦτα ἔχουσι κατατεθῇ (εἰς γερμανικὴν, ἀγγλικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν) εἰς τὸ Τμήμα Διεθνῶν Μορφωτικῶν Σχέσεων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, ὅπου θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μελετηθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων. Ἐλπίζεται ὅτι μερίμνη τῆς Γραμματείας τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης τὰ σημαντικώτερα τῶν κειμένων τούτων θὰ περιληφθῶσιν εἰς ἑκδοσιν αὐτοῦ.

Μία πρώτη ἐνημέρωσις τῶν ἐνδιαφερομένων εἰς τὴν χώραν μας ἐγένετο ἤδη διὰ τῆς δημοσιεύσεως εἰς τὸν ἡμερήσιον τύπον τῆς 12-8-61 σχετικῆς πρὸς τὸ Σεμινάριον εἰδήσεως. Ἡ εἰδησις αὕτη συνεπληροῦτο τότε

* Εἰς τὸ προσεχές τεῦχος θὰ ἐκτεθοῦν ἀπόψεις σχετικαὶ μετὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν δεόν νὰ ἀντιμετωπισθοῦν τὰ προβλήματα τῆς Νεότητος παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας.

Λ. Μ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ Παιδαγωγικὴ Ἑταιρία καθιέρωσεν ἀπὸ ἐφέτος τὴν ἀρχὴν τῶν ἐπιστημονικῶν συγκεντρώσεων σὲ στενὸ κύκλο ἐκπαιδευτικῶν τῆς Δη-

καὶ διὰ τῆς πληροφορίας, ὅτι κατ' ἐντολὴν τοῦ κ. Ὑπουργοῦ ἐμελετᾶτο εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας «ὁ τρόπος ὁργανώσεως καὶ ἐκδηλώσεως τῆς κρατικῆς μερίμνης ἐν σχέσει πρὸς τὰ προβλήματα τῆς ἐξωσχολικῆς ἀγωγῆς τῆς νεότητος, τῆς δημιουργίας εὐκαιριῶν διὰ τὴν ὑγιᾶ ψυχαγωγίαν, ἀπόκτησιν δεξιοτήτων καὶ ἐπιμορφώσιν τῶν ἐκτὸς τοῦ σχολείου εὐρισκομένων νέων ὥς καὶ τῶν μὴ ἐντεταγμένων εἰς τὰς νεανικὰς ὁργανώσεις μαθητῶν, τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας διὰ τὴν Νεότητα εἰς τοὺς λοιποὺς τομεῖς μερίμνης καὶ προστασίας τῆς Νεότητος».

Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν ἐπιβάλλεται πράγματι ἡ ἄνευ καθυστέρησεως ἀνάληψις σοβαρᾶς πρωτοβουλίας, ὅπως προετοιμασθῇ συστηματικῶς ἡ ἐκδήλωσις καὶ ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς Πολιτείας οὐσιαστικῆς μερίμνης διὰ τὴν ἐξωσχολικὴν Νεότητα ὥς καὶ διὰ τὸν ἐλεύθερον χρόνον τῆς σχολικῆς νεολαίας. Εἰς τοίους τομεῖς, διὰ ποίων μέσων καὶ ὑπὸ ποίαν μορφήν δύναται καὶ ἐπιβάλλεται νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ κρατικὴ μέριμνα διὰ τὴν ἐλληνικὴν Νεότητα, ταῦτα πάντα ὁμοῦ μετὰ τῆς θεωρητικῆς θεμελιώσεως καὶ ἀντιμετωπίσεως τῆς σχετικῆς προβληματικῆς δεόν νὰ ἀποτελέσουν τὸ ἀντικείμενον ἰδιαίτερας μελέτης, ἀναφερομένης εἰδικώτερον εἰς τὴν προτεινομένην ἴδρυσιν παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ Παιδείας «Γραμματείας Νεότητος», ἐπιφορτισμένης μετὰ τὴν παρακολούθησιν, τὸν συντονισμόν καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐξωσχολικῶν ἐκδηλώσεων τῆς Νεότητος ἐπὶ ὀγδὼν καὶ ἐποφελῶν δι' αὐτὴν βάσεων.

Λ. Μ.

ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΤΑΛΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Ἀπὸ 16-23 Ἀπριλίου ἐ.ε. θὰ βρισκεται στὴν Ἀθῆνα μὴ ὁμάδα 250 Διευθυντῶν καὶ Καθηγητῶν Μέσης καὶ Δημοτικῆς ἐκπαίδευσεως τοῦ Ἰταλικοῦ τμήματος τῆς ὁργανώσεως Association européenne des enseignants.

Ἐρχονται γιὰ τὴ θεμελίωσιν σχέσεων κατανοήσεως καὶ φιλίας καὶ τὴ δημιουργίαν ἐλληνικοῦ τμήματος τῆς ὁργανώσεως.

Στὸ Συνέδριον θὰ γίνουσι 4 διαλέξεις μετὰ ἐπακόλουθη συζήτηση ἐπάνω στὰ θέματα:

«Ἡ ἱστορία τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰδέας», «Ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδος στὴν Κοινὴ Ἀγορά», «Σκοποὶ καὶ ἀνάπτυξη τῆς Association Européenne des enseignants», «Γιὰ μὴ εὐρωπαϊκὴ διδασκαλία — παιδαγωγικὰ θέματα».

Γ. Ζ.

μοτικής και Μέσης παιδείας. Γίνονται εισηγήσεις διαφόρων θεμάτων και έπακολουθούν σχετικές έξονυχιστικές συζητήσεις.

Με τόν τρόπον αυτό συζητήθησαν τά θέματα :

1. Οί παιδαγωγικές 'Ακαδημίες από τόν κ. Κ. Πετρίτη.

2. Τεχνικός πολιτισμός και νεοουμανισμός από τόν κ. Γ. Κυριαζόπουλο.

3. 'Ο σχολικός προσανατολισμός από τόν κ. Γ. Ξέκαλο.

Προετοιμάζεται τρίτη συγκέντρωση με θέμα : «'Η μελέτη τοῦ περιβάλλοντος».

Στίς 3 Φεβρουαρίου ή 'Ελλην. Παιδαγ. 'Εταιρία έκανε μιá δημοσιό-τερη εμφάνιση στήν αίθουσα τής Χ.Ε.Ν. με όμιλητή τόν καθηγητή τής Ψυχιατρικής στό Πανεπιστήμιο τοῦ Σικάγου κ. R. Dreikurs και με τό ένδιαφέρον θέμα : «'Η ψυχολογία τής τάξεως» 'Ο Πρόεδρος τής 'Ελλην. Παιδ. 'Εταιρίας κ. Γ. Ζομπανάκης έπρολόγισε τήν όμιλία με τά έξής :

«Καί πρό τοῦ τελευταίου μεγάλου πολέμου, αλλά πρό πάντων μετά τόν πόλεμον αυτό, αναγνωρίζεται άπ' όλους, όσοι άσχολούνται με τό δύσκολο πρόβλημα τής μορφώσεως τών νέων, ή έπιτακτική άνάγκη τής πολύπλευρης και συστηματικής έρευνας τών προβλημάτων τής μαθήσεως και άγωγής. Καί ή έρευνα δέν περιορίζεται μόνο στά στενά όρια τής παιδαγωγικής, αλλά άπλώνεται και στίς βοηθητικές τής 'Επιστήμες, τήν Παιδαγωγική Κοινωνιολογία, τήν Παιδαγ. Ψυχολογία και τήν Παιδαγ. Άνθρωπολογία.

'Από τίς νέες αυτές περιοχές πηγάζει τό θέμα ποῦ μäs άπασχολεί σήμερα, τό θέμα «ή ψυχολογία τής τάξεως».

Στό βάθος τής όμιλίας ύπάρχει ή αντίληψη, ότι ό δάσκαλος με τόν άποκλειστικό του περιορισμό στήν προσφορά τοῦ διδακτικοῦ υλικοῦ έξακολουθεί και σήμερα άκόμη νά είναι πολύ μονόπλευρος' βλέπει τόν μαθητή ως άντικείμενο τής μεταδόσεως γνώσεων και τή σχολική τάξη σάν άπλή «μάζα μαθητευομένων». Τό ότι ό μαθητής είναι κοινωνική ύπορξη και ή σχολική τάξη κοινωνικό δημιούργημα, αυτό στέκεται στό περιθώριο τής συνειδήσεώς του.

'Η «κοινότης τής τάξεως» άνήκει βέβαια στα ύψηλά ιδεώδη τής Παιδαγωγικής προσπάθειας' πώς όμως θά πραγματοποιηθί τό ιδεώδες αυτό, όταν δέν λαμβάνονται ύπ' όψη οι κοινωνιολογικές και ψυχολογικές προϋποθέσεις; όταν άγνοήται τό κλίμα και τό πνεῦμα τής τάξεως, μέσα στο όποϊον έμπλέκονται και διασταυρώνονται σε ένα άδιάκοπο παιγνίδισμα και άντιμέτρημα, οι ποικιλώτατες δυνάμεις τών δράσεων και άντιδράσεων, τών θέσεων και άντιθέσεων; όταν άγνοήται ότι τό σχολείο είναι κάτι παραπάνω άπό διδακτικό ίδρυμα και ή τάξη κάτι περισσότερο άπό κοινωνικό δημιούργημα, ότι είναι ένας κοινωνικός οργανισμός, ένα σύστημα κοινωνικών και έκπολιτιστικών δυνάμεων μεγάλης μορφωτικής άξίας;

'Η 'Ελλην. Παιδ. 'Εταιρία είναι πολύ εύτυχής, γιατί τό σπουδαίο τοῦτο θέμα δέχτηκε πολύ πρόθυμα νά διαπραγματευθί με τό διεθνές κύρος ποῦ τόν περιβάλλει ό καθηγητής τοῦ Παν/μίου τοῦ Σικάγου κ. Dreikurs.

Είμαστε βέβαιοι ότι με όσα θά άναπτύξη ό κ. Dreikurs, οι έκπαιδευτικοί μας άκροατές θά άντιληφθοῦν τή μεγάλη σημασία μιäs νέας στροφής, τής στροφής νά βλέπουν και νά σκέπτονται κοινωνικά και ψυχολογικά τά παιδιά ποῦ τοῦς έμπιστεύεται ή έλληνική κοινωνία.»

Γ. Ζ.

Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ ΒΡΑΒΕΥΕΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

'Η 'Ακαδημία 'Αθηνών έκ τών άποσταλίσων λαογραφικών συλλογών εις τό Λαογραφικόν 'Αρχεϊον αυτής ύπό δημοδιδασκάλων και καθηγητών κατά τά έτη 1958—1960 άπένειμε τό παρελθόν έτος έπαινον μετά χρηματικής ένισχύσεως κατόπιν προτάσεως τοῦ Λαογραφικοῦ 'Αρχείου εις τοῦς κάτωθι :

α) 'Επαινος Α' εις τοῦς :

1) 'Εμμ. Σαρέλλην δημ/λον εις Πλαγιάν Λέσβου. 2) Νικ. Ζάρα-καν, δημ/λον εις Πυλι Κω. 3) Θεόδ. Τρουπήν, δημ/λον εις Καλλιθιάν 'Ε-λασσόνος. 4) Κωνστ. Φίλιον, δημ/λον εις Βελεντσικόν 'Αρτης. 5) Χαρ. Σπανόν, συνταξ. Καθηγητήν διά συλλογήν του έξ 'Ικαρίας. 6) 'Ιωάννην Κασσιμάτην, συνταξ. δημ/λον, διά συλλογήν έκ Κυθήρων. 7) Κωνστ. Βή-χον, δημ/λον εις Τριοβασάλους Μήλου. 8) Γερ. Παπατρέχαν, δημ/λον εις Χρυσοβίτσαν Ξηρομέρου Μεσολογγίου.

β) 'Επαινος Β' εις τοῦς :

1) Βασ. Παυλίδην, δημ/λον εις Μάνδραν 'Αττικής διά συλλογήν του έκ Παραμυθιάς 'Ηπείρου. 2) Κωνστ. Μάνον, δημ/λον εις Ζούζουλην Νε-στορίου. 3) Γεώργ. Πάλλαν, έπιθεωρητήν δημοτικών Σχολείων έκπ. περιφ. 'Εδέσσης.

γ) 'Επαινος Γ' εις τοῦς :

1) Στεφ. Χριστοφίδην, δημ/λον εις Κατοφύγιον Κοζάνης. 2) Μάρ-κον Βρατσάλην, δημ/λον εις Λέρον. 3) Κωνστ. Κώνσταν, φιλόλογον διά συλλογήν του έκ Γουριάς Μεσολογγίου. 4) Άνδρ. Θεμελήν, δημ/λον εις Μονοδένδριον Ζαγορίου 'Ηπείρου.

δ) 'Απλοῦς έπαινος εις τοῦς :

1) Κωνστ. Παπαμιχαήλ, συνταξ. δημ/λον έκ Θεσπρωτικοῦ 'Ηπεί-ρου. 2) Γεώργ. Γιαννοῦχον, δημ/λον εις Καλομοίραν Καλομπάκας.

ΜΙΑ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΑΛΑΣΣΙΑΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

'Η 'Ελληνική Θαλασσία 'Ενωσις απέστειλε τήν κάτωθι Γενικήν 'Εγ-κύκλιον πρὸς τοῦς Νομάρχας και τοῦς Νομαρχιακοῦς 'Επιθεωρητάς Σωμα-τικής 'Αγωγής.

Κατόπιν έγκρίσεως τών 'Υπουργείων 'Εθνικής 'Αμύνης και 'Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, έχομεν τήν τιμήν νά γνωρίσωμεν 'Υμῖν ότι ή παρά τῷ Γενικῷ 'Επιτελείῳ Ναυτικοῦ 'Ελληνική Θαλασσία 'Ενωσις (ΕΘΕ), ής έργον είναι, μεταξῶ τών άλλων και ή διάδοσις τής αγάπης πρὸς τήν θάλασσαν, άπεφάσισε διά τό έτος 1962 τήν καθιέρωσιν τριῶν χρηματικών βραβείων μετά χρηματικοῦ ποσοῦ :

α) 'Εξ εἴκοσι χιλιάδων δραχμῶν (20.000).

β) 'Εκ δέκα πέντε χιλιάδων δραχμῶν (15.000).

γ) 'Εκ δέκα χιλιάδων δραχμῶν (10.000)

και αριθμοῦ έπαινῶν έκ δύο χιλιάδων δραχμῶν (2.000) άτινα θά

ἀπονέμονται κατὰ τὸ τέλος τῆς θερινῆς περιόδου εἰς ἐκπαιδευτικούς ἐν γένει, οἵτινες τόσον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Σχολικοῦ ἔτους, ὅσον καὶ κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς θὰ ἐπιδείξουν ἐνδιαφέρον καὶ δραστηριότητα διὰ τὴν διάδοσιν καὶ ἀνάπτυξιν πάσης ἐπιδόσεως τῶν μαθητῶν πρὸς τὰ θαλάσσια ἀγωνίσματα.

Πρὸς πρόληψιν καθυστερήσεων ἢ ἀπωλειῶν αἰτήσεων καὶ ἄδικον ἀποκλεισμὸν ἐπιβάλλεται ὅπως, ἀπὸ τῆς προκηρύξεως τοῦ διαγωνισμοῦ ἕκαστος ἐκπαιδευτικὸς ὁ ὁποῖος θὰ ἀποφασίσῃ νὰ μετέσχῃ εἰς αὐτὸν γνωρίσῃ τοῦτο δι' ἀναφορὰς τοῦ ὑποβαλλομένης ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ΕΘΕ μέχρι τῆς 1ης Ἀπριλίου 1962 ὥστε νὰ γνωρίζῃ οὕτῃ τὴν συμμετοχὴν του. Ἡ ΕΘΕ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Ὀκτωβρίου θὰ γνωρίσῃ αὐτῶν εἰς περιπτώσιν μὴ λήψεως τῆς σχετικῆς προτάσεως τοῦ οἰκείου Νομάρχου καὶ τοῦτο ἵνα οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἐγκαίρως λάβουν τὰ πρὸς τοῦτο κατάλληλα μέτρα.

Πλείονας πληροφορίας δύνανται νὰ ζητήσουν οἱ βουλόμενοι ἀπὸ τοὺς Νομαρχιακοὺς Ἐπιθεωρητὰς Σωματικῆς Ἀγωγῆς.

Εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ ταύτην δέον ἀπαραιτήτως νὰ ἀναφέρονται καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ ἐκείνου οἱ ὁποῖοι ἐσημείωσαν ὠρισμένας ἐπιδόσεις εἰς τὰ παρὰ αὐτοῦ διδασκθέντα ἀθλήματα ἢ ἐπέδειξαν πρόθυμον διάθεσιν διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ καταλλήλου κλίματος ὑπὲρ τοῦ θαλασσίου πνεύματος καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων συνομηλίκων τῶν.

Εἰς τοὺτους θὰ ἀπονέμονται ὑπὸ τῆς ΕΘΕ εἰδικοί ἔπαινοι μετὰ εὐσήμεων εἰς εἰδικὴν τελετὴν ἢ ὅποια θὰ γίνεταί κατὰ τὴν κρίσιν τῶν Νομαρχῶν εἰς τὰς ἑδρας τῶν σχολείων τῶν ὑπὸ τῶν κ.κ. Νομαρχῶν, τῶν Τοπικῶν Ἐπιτροπῶν τῆς ΕΘΕ ἢ Λιμεναρχῶν.

Τὰ εὔσημα θὰ ἀπονέμονται εἰς ἀριθμὸν μαθητῶν κατὰ τὴν κρίσιν τῆς ΕΘΕ καὶ δὲν θὰ δύνανται νὰ ὑπερβαίνουν τὰ πέντε (5) δι' ἕκαστον σχολεῖον.

Οἱ Νομαρχιακοὶ Ἐπιθεωρηταὶ Σωματικῆς Ἀγωγῆς θὰ ὑποβάλουν ἐν συνεχείᾳ τὰς ἐκθέσεις ταύτας μετὰ τῶν προτάσεων διὰ τοὺς μαθητὰς εἰς τὸν οἰκεῖον Νομάρχην, σημειοῦντες τὰς ἰδίας αὐτῶν παρατηρήσεις.

Οἱ κ.κ. Νομάρχαι παρακαλοῦνται ὅπως διαβιβάσουν ἀπάσας τὰς ἐκθέσεις ταύτας κατὰ μῆνα Νοέμβριον εἰς τὴν ΕΘΕ (Γενικὸν Ἐπιτελεῖον Ναυτικοῦ) μνημονεύοντες τὴν ὑπεύθυνον γνώμην τῶν ὡς πρὸς τὸ συντελεσθὲν παρ' ἐκάστου ἐκπαιδευτικοῦ ἔργον.

Αἱ σχετικαὶ προτάσεις διὰ τοὺς μαθητὰς θὰ συνοδεύουν τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. Νομάρχου μετὰ τῆς σχετικῆς γνωμοδοτήσεώς του, ὥστε αὗται νὰ εὑρίσκονται εἰς χεῖρας τοῦ Συμβουλίου τῆς ΕΘΕ τὴν 1ην Ὀκτωβρίου 1962.

Αὗται μετὰ τῶν σχετικῶν δικαιολογητικῶν τῶν θὰ ἐξετάζονται ὑπὸ ἐπιτροπῆς συνισταμένης ὑπὸ τοῦ Δ. Συμβουλίου τῆς ΕΘΕ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κρίσεως αὐτῆς θὰ γνωστοποιῆται εἰς τοὺς κ.κ. Νομάρχας καὶ τοὺς Διευθυντὰς τῶν οἰκείων σχολείων ἐντὸς τοῦ Δεκεμβρίου ἐκάστου ἔτους, συναποστελλομένων πρὸς ἐπίδοσιν καὶ τῶν ἐπαίνων ἢ εὐσήμεων.

Αἱ Ὁμοσπονδίαὶ Ε.Κ.Ο.Φ., Ε.Κ.Ο.Φ.Ν.Σ., Β.Ε.Ι.Ο. καὶ Ε.Ο.Ε.Α. πρὸς ἃς κοινοποιεῖται ἡ παρούσα παρακαλοῦνται ὅπως γνωρίσουν εἰς τὴν ΕΘΕ μέχρι 1.10.62 τὰς τυχόν παρατηρήσεις τῶν ἐπὶ τοῦ διαπιστωθέντος ἔργου τῶν ἐκπαιδευτικῶν εἰς τὸν κύκλον τοῦ ἀθλήματος τῆς ἀρμοδιότητός των καθ' ὅλον τὸ τρέχον ἔτος.

Αἱ Τοπικαὶ Ἐπιτροπαὶ ΕΘΕ δύνανται νὰ ὑποβάλλουν τυχόν παρατηρήσεις τῶν ἐπὶ ἐπιδειχθείσης δράσεως ἐκπαιδευτικῶν τῆς περιοχῆς τῶν ἐντὸς τῆς ταχθείσης προθεσμίας, ἥτοι μέχρι 1/10/1962.

Τελικῶς αἱ μέχρι τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1962 ληφθησόμεναι παρὰ τῆς ΕΘΕ ἐκθέσεις καὶ παρατηρήσεις θὰ κριθοῦν ὑπὸ ἐπιτροπῆς οἷα καὶ θὰ ἀπονέμῃ τὰς ὡς ἄνω βραβεῖα, ἐφ' ὅσον ἤθελε κρίνει ὅτι ὑπῆρξεν ἔργον ἄξιον βραβεύσεως, ἢ ἀπαιτεῖται περικοπὴ αὐτῶν καὶ τέλος εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν κριθῇ ἐκπαιδευτικὸς πρὸς βράβεισιν ὅστις εἶχε βραβευθῇ καὶ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος, τότε τὸ βραβεῖον αὐτοῦ περικόπτεται εἰς τὸ ἡμισυ προστιθεμένου τετάρτου ἐνδεχομένως καὶ πέμπτου καὶ ἔκτου χρηματικοῦ βραβεῖου με ἀντίστοιχα ποσὰ δέκα χιλιάδων (10.000), ἑπτὰ χιλιάδων πεντακοσίων (7.500) καὶ πέντε χιλιάδων δραχμῶν (5.000).

Ἡ ἀπονομὴ τῶν βραβείων θὰ γίνῃ ἐν εἰδικῇ τελετῇ καὶ θὰ λάβῃ μορφήν εὐρυτάτης δημοσιότητος.

Διὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ συντελεσθέντος ὑφ' ἐκάστου ἐκπαιδευτικοῦ ἔργου ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς θὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ κατὰ τὸ 1962 ἐπιδειχθεῖσα δραστηριότης καὶ συγκεκριμένως:

- 1) Ἡ ὁργάνωσις Σχολικοῦ Ναυτικοῦ Ὁμίλου.
- 2) Ἐξεύσεις καὶ ὁργάνωσις σχολικοῦ ναυτικοῦ κέντρου ἢ ναυτικῆς «γωνιάς» (εἰς ἐν κατάλληλον σημεῖον τῆς παραλίας περισσότερον προσитоῦ διὰ τοὺς μαθητὰς, τὸ ὅποῖον θὰ ἐξελιχθῇ εἰς κέντρον ἐκπαιδεύσεως κολυμβήσεως καὶ ναυτικῆς ἀπασχολήσεως τῶν μαθητῶν).
- 3) Καταβληθεῖσα προσπάθεια ὁμαδικῆς ἐκμαθήσεως τῶν διαφόρων τρόπων κολυμβήσεως εἰς τοὺς μαθητὰς. (Νὰ ἀναφερθῇ τὸ ποσοστὸν τῶν μαθητῶν οἱ ὁποῖοι ἔμαθον κολύμβησιν).
- 4) Ὁργάνωσις κολυμβητικῶν ἡμερίδων, ἐσωτερικῶν σχολικῶν ἀγώνων ὕδατοσφαίσεως ἐνδεχομένως καὶ με συμμετοχὴν ἄλλων σχολείων ἢ νέων μὴ μαθητῶν.
- 5) Προσπάθεια διδασκαλίας στοιχείων καταδύσεως καὶ ναυαγοσωστικῆς.
- 6) Συνεργασία με ἀνεγνωρισμένα σωματεῖα ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας δι' ὁργάνωσιν ἐπισήμων ἀγώνων καὶ συμμετοχὴν μαθητῶν.
- 7) Ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα τῶν ὑπὸ τοῦ ἐκπαιδευτοῦ προετοιμασθέντων μαθητῶν ἢ μὴ εἰς τοὺς ἐκάστοτε ἀγῶνας.
- 8) Ἐξάσκησις εἰς τὴν κωπηλασίαν, ἱστιοπλοῖαν καὶ ὑποβρύχιον ἀλίσαν (ὑποβρύχιον κυνήγιον, κολύμβησις διὰ πτερυγῶν κλπ.).
- 9) Ὁργάνωσις θαλασσίων ἐκδρομῶν.
- 10) Ὁργάνωσις ναυτικῶν ἐορτῶν καὶ ἐπιδείξεων.
- 11) Προσπάθεια διαδόσεως τοῦ ἀθλητικοῦ ναυτικοῦ διὰ ὁμιλίαν, διαλέξεων, προβολῶν εἰδικῶν διδακτικῶν ταινιῶν, ἐκδόσεως ἐντύπων, ἐγκυκλίων, δημοσίευσιν ἄρθρων κλπ.
- 12) Κοινωνικὴ δραστηριότης πρὸς ἐξεύρεσιν πόρων προωθήσεως τοῦ ναυτικοῦ ἀθλητισμοῦ καὶ τῶν πρὸς τοῦτο μέσων.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

Κατὰ τὴν κρίσιν θὰ λαμβάνωνται ἰδιαίτερος ὑπ' ὄψιν αἱ κατὰ τόπους προσφερόμεναι συνθήκαι διὰ τὴν ναυτικὴν δραστηριότητα.

Ἡ ἀπόδοσις προπονητῶν Ναυτικῶν Ὁμίλων θὰ ἐκτιμηθῇ εἰς ἴσονα κλίμακα.

Μετὰ τιμῆς

Ὁ Πρόεδρος

Ἀντιναύαρχος Π. ΛΑΠΠΑΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΕΠ.Θ. ΔΗΜ. ΣΧΟΛ. ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΔΩΝ
Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΕΛΑΣΣΟΝΟΣ

Τὴν 7ην τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου π. ἔ. εἰς τὸ Πρότυπον Δημοτικὸν Σχολεῖον τῆς περιφερείας μας, ἔλαβον χώραν δύο ἐπιτυχεῖς ὑποδειγματικαὶ διδασκαλαὶ εἰς τὰς ὁποίας ἐκτὸς τοῦ διοργανώσαντος ταύτας ἀόκνου καὶ ἐξαιρέτου ἐπιστήμονος Ἐπιθεωρητοῦ κ. Καρπούζα Παναγ. παρ' ἑστατο καὶ ὁ καθ' ὅλα ἄξιος παιδαγωγὸς Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς Γ' Γενικῆς Ἐπιθεωρήσεως κ. Γκόννος Σωτήριος. Εἰς αὐτὰς ἐδίδασαν, εἰς μὲν τὴν Α' τάξιν ἡ ἐπιδεξία διδύσσα Δίς Ζιώγα Βαῖα, εἰς δὲ τὴν Στ.' τάξιν ὁ ἀριστοτέχνης διδύλος κ. Φώλιας Γεώργιος.

Κατὰ τὴν ὑποδειγματικὴν διδύλιν τῆς Αἰς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία εἰς τοὺς παρισταμένους διδύλους καὶ διδύσσας νὰ παρακολουθήσουν ἐπιτυχῇ ἐφαρμογὴν προσιδιάζουσης πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν πραγματικότητα παραλλαγῆς τῆς μεθόδου Decroly, μὲ χρῆσιν πολυαριθμῶν ἀναγνωστικῶν παιγνίων καὶ ἀριστοτεχνικὴν ἐφαρμογὴν τοῦ διδακτικοῦ συστήματος τῆς Ἑνιαίας Διδασκαλίας, διὰ τῆς ὁποίας ἡ διδασκαλία, ἐκπηδήσασα ἐκ τοῦ κεντρικοῦ θέματος «ἡ γεωργικὴ ἐργασία τῆς σπορᾶς», κατὰ φυσικὸν τρόπον ἀνεπτύχθη ὁμαλῶτα περαιτέρω εἰς ποικίλα μαθήματα, τὰ ὁποῖα χωρὶς νὰ γίνον ἀντιληπτὰ συνετέλεσαν εἰς τὴν πολὺπλευρον ἐξέτασιν τῆς ἐν λόγῳ γεωργικῆς ἀσχολίας.

Κατὰ δὲ τὴν ὑποδειγματικὴν τῆς Στ.' τάξεως οἱ παριστάμενοι διδύλοι εἶδον ἐν τῇ ἐφαρμογῇ σχέδιον ἐργασίας εἰς τὸ μάθημα τῆς Ἀναγνώσεως, τὸ ὁποῖον συνεφώνει πρὸς τὴν ἐργαστηριακὴν μορφήν ἐργασίας καὶ δὲν ἀφίστατο καὶ πολὺ τῆς συνήθους 3ήμερου πορείας.

Ὀντως ἡ τάξις αὕτη διὰ τῆς διδακτικῆς ἱκανότητος τοῦ διδάξαντος καὶ τῆς ἐντόνου δραστηριότητός της ἀπέδειξεν ὅτι οἱ μαθηταὶ τῶν 12 ἐτῶν δύνανται νὰ ἐργασθῶσι βάσει προκαθορισμένου σχεδίου συστηματικώτερον καὶ νὰ πορισθῶσι πλουσιώτερα ὀφέλη. Τοῦτ' αὐτὸ κατεφάνη καὶ ἐκ τῶν ἀξιολόγων γραπτῶν ἐργασιῶν, τὰς ὁποίας οἱ μαθηταὶ ἀνεκοίνωσαν περὶ τὸ τέλος τῆς διδύλλας.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν διδύλλων τούτων οἱ διδάξαντες προέβησαν εἰς σχετικὰς εἰσηγήσεις καὶ ἀκολούθως ἡσκήθη γόνιμος καὶ ἐποικοδομητικὴ κριτικὴ παρὰ πάντων σχεδὸν τῶν παρευρεθέντων διδύλων καὶ διδύσων.

Τέλος ἡκούσθησαν αἱ ὀρθόταται καὶ λίαν ἀπαραίτητοι γνῶμαι καὶ ἀπόψεις τόσοι τοῦ Προεδρεύοντος τῆς συζητήσεως κ. Ἐπιθεωρητοῦ, ὅσον καὶ τοῦ ἀνεξαντλήτου εἰς γνώσεις καὶ ἀκαταπονήτου κ. Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, οἵτινες ἀφοῦ συνεχάρησαν τοὺς διδάξαντας καὶ τοὺς λαβόντας μέρος εἰς τὴν συζήτησιν καὶ ἐπεσήμανον τὰ ἐλάχιστα σημειωθέντα τρωτὰ σημεῖα τῶν διδύλλων, ἐπρότειναν τρόπους διορθώσεώς τους, ἐδραζομένους ἐπὶ Παιδαγωγικῶν καὶ Ψυχολογικῶν βάσεων, συμβαλόντες οὕτως οὕτοι τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξαγωγήν πλουσιῶν συμπερασμάτων, τὰ ὁποῖα ἀφ' ἑνὸς μὲν συνετέλεσαν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς διδακτικῆς τέχνης, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπέβησαν διὰ τῶν ἐντόνων ἀνησυχιῶν τὰς ὁποίας ἐγέννησαν εἰς τὰς διδασκαλικὰς συνειδήσεις ἰσχυραὶ παρορμήσεις πρὸς ἔτι περαιτέρω ἐπιστημονικὴν ἔρευναν καὶ βελτίωσιν τῶν ἐν τῇ πράξει ἐφαρμοζομένων διδακτικῶν συστημάτων, μεθόδων, σχεδίων ἐργασίας καὶ διδακτικῶν ἀρχῶν.

Ἀστέριος Παπανικολάου

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Δασκάλιοι μουσοπόλιοι

1. Γιώργιο Παπαστάμο: Τραγούδια τῆς Ζωῆς καὶ τῆς Ἀγάπης. Ἀθήνα 1961.

2. Θανάση Τζούλη: Σπόνδυλοι. Ποιήματα. Ἐκδοσις «Δίφρου». Ἀθήνα 1961.

3. Δημητρίου Σ. Δάνου: Στοῦ Βίκου τῇ χαράδρῳ. Ἀπὸ τὸ παιδικὸ μου ἡμερολόγιο. Ἐλεύθερο πατριδογνωστικὸ λαογραφικὸ ἀναγνωστικὸ. Ἐκδοτικὸς κόσμος. Ἀθήνα 1961.

Στὴ στήλῃ αὕτη καὶ ἄλλοτε ἔχει ἐπισημανθῇ ἡ ἐνεργὴ συμμετοχὴ τῶν δασκάλων στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ, καὶ ἄλλοτε ἔχει τονισθῇ πὼς πολλοὶ εἶναι οἱ δασκάλιοι ποὺ ἀσχολοῦνται ἀποδοτικὰ μὲ τὴ λαογραφίαν, τὴ λογοτεχνίαν, τὴ ζωγραφικὴ καὶ μὲ ἄλλες καλὰς τέχνες. Μὲ χαρὰ τῶρα διαπιστώνει πὼς ἡ δημιουργημένη ἀπὸ καιρὸ παράδοσις τῶν δασκάλων μουσοπόλων συνεχίζεται. Τὰ πνευματικὰ δημιουργήματα (ποιήματα, μυθιστορήματα, δοκίμια, βιβλία γιὰ παιδιὰ, ζωγραφικοὶ πίνακες, θεατρικὰ ἔργα κ.λπ.) τῶν δασκάλων, ποὺ ὅλο καὶ πληθαίνουν ἀπὸ χρονιά σὲ χρονιά, τεκμηριώνουν τὸν ἰσχυρισμὸν αὐτό. Πολλοὶ εἶναι οἱ δασκάλιοι ποὺ, προικισμένοι μὲ λογοτεχνικὸ ἢ καλλιτεχνικὸ ταλέντο, ἔχουν προκαλέσει τὴν προσοχὴ ἐπίσημων πνευματικῶν ὀργανισμῶν, ὅπως εἶναι ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, λογοτεχνικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ὀργανισμῶν, ὅπως εἶναι ἡ Ἐθνικὴ Λογοτεχνικὴ Συντροφία καὶ τὸ Πρακτορεῖο Πνευματικῆς Συνεργασίας, καὶ τῆς λογοτεχνικῆς κριτικῆς. Ἀς ἀναφέρουμε ἐνδεικτικὰ λίγα παραδείγματα: Ἀρκετοὶ εἶναι οἱ δασκάλιοι λαογράφοι ποὺ κάθε χρονιά βραβεύονται ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Ἡ «Ἐθνικὴ Λογοτεχνικὴ Συντροφία» βράβευσε τὰ τελευταῖα χρόνια τὸ παιδικὸ μυθιστόρημα τοῦ Γιάννη Βράχα «Ἐκεῖ ποὺ φωλιάζουν οἱ ἀετοὶ» καὶ τὴν συλλογὴν παιδικῶν ποιημάτων τοῦ Γ. Κρίκου καὶ τοῦ Χάρη Σακελλαρίου. Ἡ λογοτεχνικὴ κριτικὴ δὲν ἀφήσε ἀπαράτηρη τὰ μυθιστορήματα τοῦ Βασίλη Μυλωνά «Πλανόγιαννος» καὶ «Ἡμερολόγιο ἐνὸς ἀρτερργάτη» καὶ τὴν ποιητικὴν συλλογὴν τοῦ Μήτσου Κασιτῆ. Ἡ καλλιτεχνικὴ κριτικὴ πρόσεξε ἰδιαίτερα τοὺς ζωγραφικοὺς πίνακες στὴς διαφορὰς καλλιτεχνικὰς ἐκθέσεις τῆς δασκαλίας καὶ αὐτοδίδαχτης ζωγράφου Βασιλικῆς Μπινιώρη. Πόσοι εἶναι οἱ δασκάλιοι ποὺ παίζουν πραγματικὰ τὸ βιολί τοῦ Ἰνγκρ καὶ εἶναι προικισμένοι μὲ ἀναγνωρισμένο μουσικὸ ταλέντο; Ἀναρίθμητοι. Στους δασκάλους μουσοπόλους ἀνήκουν καὶ οἱ δασκάλιοι, ποὺ ἔγραψαν τὰ παραπάνω λογοτεχνικὰ βιβλία. Συμπορεύονται μὲ τοὺς δασκάλους, ποὺ θεωροῦνται καθιερωμένα ὀνόματα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας (Θ. Ξύδης, Μάρκος Λαζαρίδης, Χρ. Κουλούρης κ. ἄ), καὶ διεκδικοῦν παράλληλα μὲ τὸν τίτλο τοῦ παιδαγωγοῦ καὶ τὸν τίτλο τοῦ ποιητῆ καὶ λογοτέχνη.

Ὁ Γιώργος Παπαστάμος — ποὺ εἶναι καὶ δόκιμος πεζογράφος, ὅπως φανερώνουν ἀρκετὰ πεζογραφήματά του δημοσιευμένα στὴ «Φιλολογικὴ Βραδυνή» — τιλοφορεῖ τὰ ποιήματά του, ποὺ ἐπαινέθηκαν στὸ Φιλαδέλφειο διαγωνισμό, «Τραγούδια τῆς Ζωῆς καὶ τῆς Ἀγάπης». Οἱ στίχοι ἀπὸ τὸ ποίημα «Πῆρα τὸ δρόμο», «Νὰ ποῦμε πάλι τῆς Ζωῆς τοὺς πόνους καὶ καημοὺς | τὰ ντέρτια, τὰ μαράζια, τῆς χαρᾶς τὰ γέλια. | Καὶ νὰ τρυγήσωμε μαζί σὰν τοὺς παλιούς καλοὺς καιροὺς | τὴν ὁμορφιά τῆς νιότης μας στοῦ ἔρωτα | ἀμπέλια |, φανερώνουν τὴν ποιότητα τῶν ποιημάτων του ἀπὸ θεματογραφικὴ καὶ στιχουργικὴ ἀποψη. Ἀφοῦ στιχουργικὰ ἐκφράζουν τοὺς ποικίλους κυματισμοὺς μιᾶς εὐαίσθητης ποιητικῆς ἰδιοσυγκρασίας, ἐντονη φυσιολατρία, ἀνάλαφρη μελαγχολία, τὴ χαρὰ καὶ τὸν πόνο ποὺ προκαλεῖ διαδοχικὰ ἡ Ζωὴ καὶ ἡ Ἀγάπη. Ἀν καὶ δὲν ἀγνοεῖ τοὺς προβληματισμοὺς καὶ τὴν ἀνησυχίαν τῆς ἐποχῆς μας, ὅπως φανερώνει τὸ ἀφιερῶμένο στὸ Νίκο Καταντζάκη ποίημά του, ὁ Γ. Παπαστάμος ἀγαπᾷ τὸ ἀπλό, τὴν κρυστάλλινη διαύγεια, τὸ ἐπιφανειακὸ ἀνατάραγμα τῆς γαληνεμένης λίμνης, τὸν παραδομένο νεοελληνικὸ στίχο, τὴν εἰδυλλιακὴν πλευρὰ τῆς ζωῆς. Ἀσύγχρονα ἀπὸ μορφικὴν ἀποψη τὰ ποιήματά του,

χωρίς να καταβασανίζουν τη σκέψη, χωρίς να δονούν ώς τα ἔγκατα τὸν ψυχικό μας κόσμο, χαρίζουν ὥστόσο συγκίνηση. Ὁ λυρισμός του μοιάζει με τὸ λυρισμὸ τοῦ Μαλακάση, τοῦ Δροσίνη καὶ τοῦ Πορφύρα. Οἱ ἐπιδράσεις, ἀφομοιωμένες βέβαια, τῶν ποιητῶν αὐτῶν εἶναι ὀλοφάνερές. Κάτοχος τῶν ἐκφραστικῶν του μέσων καὶ τῶν μουσικῶν τῆς παραδομένης νεοελληνικῆς στιχουργικῆς, μὲ μιὰ βιοθεωρία προσανατολισμένη πρὸς τὴν ἀπλότητα, τὴ σαφήνεια, τὴ λατρεία τῆς φύσης, τὴ χαρὰ καὶ τὴν αἰσιοδοξία μπορεῖ νὰ ἀναδειχτῇ σὲ ἐξάιρετο ποιητὴ γιὰ παιδιά. Ἡ ποίηση γιὰ παιδιά! Νὰ μιὰ πνευματικὴ περιοχή, ὅχι καὶ τόσο εὐκόλη, ὅσοι πολλοὶ νομίζουν, ὅπου τὸ ἀναμφισβήτητο ποιητικὸ ταλέντο του μπορεῖ πολλὰ νὰ προσφέρει.

Ὁ Θανάσης Τζούλης — γνωστός καὶ ἀπὸ τὴ συνεργασία του στὸ ἰδιότυπο παιδικὸ περιοδικὸ «Ξεκίνημα τῶν Μικρῶν», ποῦ ἔβγαине ἄλλοτε στὴν ἐκπαιδευτικὴ περιφέρειαν Πωγωνίου, ὅταν Ἐπιθεωρητὴς Δημοτικῶν Σχολείων ἦταν ἐκεῖ ὁ κ. Πέτρος Νινιός, καὶ ἀπὸ τὸ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ «Ἐνδοχώρα» ποῦ βγαίνει στὰ Γιάννινα μὲ τὶς δικές του φροντίδες καὶ μὲ τὶς φροντίδες ἄλλων δασκάλων μουσικῶν ὅπως ὁ ποιητὴς Φρίξος Τζιόβας καὶ οἱ κ. κ. Φάνης Τουλούπη, Ἀχ. Λεοντάρης κ.ἄ. — μὲ τὴν ἐκδοσὴ τῆς ποιητικῆς του συλλογῆς «Σπόνδυλοι» προκάλεσε τὴν προσοχὴ καὶ τὰ εὐνοϊκὰ σχόλια τῆς ἀναγνωρισμένης λογοτεχνικῆς κριτικῆς: Ὁ κορυφαῖος ποιητὴς Νικηφόρος Βρεττάκος γράφει: «Ἐνας ἀκόμη νέος ποιητὴς ποῦ βγαίνει τραυματισμένος ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἐποχικὰ πράγματα. Ὁ νέος ποιητὴς εἶναι ἀπὸ τοὺς πρὸ προκισμένους ποῦ ἐμφανίστηκαν τὰ τελευταῖα χρόνια...» Ὁ ποιητὴς Τάκης Σινόπουλος κρίνει πὼς «βαδίζει ἀποφασιστικὰ στὸ χώρο τῆς σύγχρονης ποίησης». «Ἀπαρνιέται τὸν εὐκόλο λυρισμὸ καὶ τὴν αἰσθηματολογία. Ἀναξέοντας ἀλγεινές καταστάσεις γυρεῖ μὴ οὐσιαστικότερη ποίηση, γιὰ νὰ ἐκφραστῇ...» Ὁ γνωστός κριτικὸς Ἀλκης Θρύλος βρίσκει πὼς μ' ὅλο ποῦ δὲν κατορθώνει ν' ἀνανεώσει μὲ δικό του τρόπο τὸ πυρακτωμένο θέμα τοῦ πολέμου, ἐκφράζει τὴ διαμαρτυρία του γι' αὐτὸν καὶ «μποροῦμε σὲ μερικοὺς στίχους νὰ διακρίνουμε κάποιον παλμό».

Ὁ Θανάσης Τζούλης ἀνήκει στοὺς σύγχρονους ποιητὲς τῆς νεωτερικῆς ἢ μοντέρνας ποίησης. Τὰ ποιήματά του περικλείει ἡ συλλογὴ του εἶναι πραγματικὰ «Σπόνδυλοι» — κρίκοι μιᾶς πιεστικῆς ἀλυσίδας ὅπου σπαράζει ἡ τραυματισμένη, ἀγχωτικὴ τοῦ ψυχῆ, δυναστεμένος ἴσως ἀπὸ πικρὲς ἐμπειρίες τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας, καταπονημένος ἀπὸ τὴν ἀπειλὴ τοῦ πολέμου, γεμάτος ἀπὸ τὴν ἀνησυχία καὶ τὴν ἀγωνία τῆς ἐποχῆς μας, κατάφορτος ἀπὸ τὶς ἐπιδράσεις τοῦ Καβάφη καὶ τοῦ Σεφέρη, θρηυτῆς τῆς ἀσάφειας, τοῦ ἐρμητισμοῦ καὶ τῆς δυσπρόσιτης στὸν κοινὸ νοῦ διατύπωσης ἐκφράζει τὴν ἀπαισιοδοξία του καὶ τὸν ἀπελπισμὸ του σὲ ἄσπογο ἐλεύθερο στίχο. Τὰ ποιήματά του, χωρὶς νὰ κατανοοῦνται ἅμεσα μὲ τὸ πρῶτο διάβασμα, μαρτυροῦν μιὰ ὀργισμένη, ἐξεγερμένη συνείδηση μπροστὰ στὴ σύγχρονη πραγματικότητα. Μὴ βρίσκοντας διέξοδο ἐκφράζει τὴν ὀργὴ τῆς μὲ παράδοξες εἰκόνας καὶ ἐφιαλτικὸς συμβολισμούς, ὅπου πλεονάζουν οἱ νεκροί, τὰ ὀστεοφυλάκια, οἱ ὀράχνες καὶ τὰ σκουλήκια, ἡ νύχτα, τὸ σκοτάδι καὶ τὰ κλειστὰ παράθυρα.

«Μὴ στήνετε σημαῖες πάνω ἀπ' τὰ κόκκαλά μας, δὲν ὑπῆρξαμε ἥρωες.

Οἱ ζωντανοὶ ποῦ πεθαίνουν κραυγάζουν καὶ μπαίνουν μὲ τὶς κραυγὲς τους στὸ κορμί μας.

Τὰ καμπαναριὰ ἀρνήθηκαν νὰ σημάνουν καὶ τὰ πουλιὰ ἔπεσαν νεκρά.

Οἱ νεκροὶ κραυγάζουν στὸ κορμί μας.

Τὰ σκέλη τοῦ χρόνου εἶναι συμπληγάδες πάνω ἀπὸ ἓνα χάος — ὀστεοφυλάκιο γεμάτο σκελετοὺς, μικρόβια καὶ σκουλήκια.

Κάηκ' ἡ ζωὴ μας καὶ γίναμε ποίηση.

Κλείστε τὰ παράθυρα.

Μόνο ἡ φωνὴ ἃς βροντᾷ σὰν τὸ σκυλὶ μέσα στὶς θύελλες.

Βέβαια, ἡ ποίηση εἶναι τὸ ἀπόσταγμα μιᾶς ζωῆς ποῦ καίγεται στὴ συνεπαφὴ τῆς λυρικῆς ἰδιοσυγκρασίας μὲ τὸ τραχὺ πρόσωπο τῆς πραγματικότητος. Δὲν πρέ-

πει ὅμως νὰ εἶναι, μὲ κανένα τρόπο, τὸ ἀποτράβηγμα πίσω ἀπὸ τὰ κλειστὰ παράθυρα καὶ ὁ ὀλοφυρμός μὲ χρησμούς ποῦ ἀπαιτοῦν ἀπογρίφωση. Πρέπει νὰ εἶναι ἡ αἰσιόδοξη κραυγὴ καὶ ἡ συμμετοχὴ στὸν ἀγῶνα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου γιὰ τὸ δάμασμα τῆς σύγχρονης τραγικῆς πραγματικότητος, γιὰ τὴ μετουσίωση τοῦ σκοταδισμοῦ σὲ φῶς καὶ γιὰ τὴ μεταμόρφωση τοῦ σκουληκιοῦ σὲ χρυσαλλίδα ὁμορφῆς καὶ φτερωτῆς.

Νέος δάσκαλος ὁ Θανάσης Τζούλης, προικισμένος μὲ γνήσιο καὶ ρωμαλέο ποιητικὸ ταλέντο, ἃς ἀνοίξῃ τὰ παράθυρα καί, λιγότερο ἐρμητικὸς, θρηυτῆς τῆς κρυστάλλινης σαφήνειας, χωρὶς νὰ πάψῃ νὰ προβληματίζεται καὶ νὰ στοχάζεται, ἃς ἀναζητήσῃ τὸ συγκεκριμένον στόχο τῆς ὀργῆς του. Ἄς σκύψῃ στὰ μάτια τῶν παιδιῶν καὶ ἃς ὁραματιστῇ ἐκεῖ τὸ φωτεινὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος, ποῦ, παρ' ὅλους τοὺς διχασμούς, παρ' ὅλες τῆς τὶς ἀθλιότητες, τραγουδᾷ τοὺς ἐπίνικους καταχτώντας τὸ Διάστημα.

Ὁ Δημήτρης Δάνος — γνωστός καὶ σὰ δόκιμος συγγραφέας παιδαγωγικῶν καὶ σχολικῶν βιβλίων — ἔθεσε τὶς λογοτεχνικὲς καὶ ἀφηγηματικὲς του ἱκανότητες στὴν ὑπηρεσία τοῦ παιδιοῦ. Ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὶς παιδαγωγικὲς θεωρίες τοῦ Παιδαγωγοῦ τῆς Γενέθλιας Γῆς κ. Εὐριπίδη Σούρλα πιστεῖ πὼς «ἔργο τοῦ δασκάλου εἶναι νὰ ἀγαπήσῃ, νὰ λατρέψῃ, νὰ κλείσῃ μέσα του, νὰ μελετήσῃ τὸν τόπο του, τὶς συνήθειες του, τὶς παραδόσεις καὶ τὴν ἱστορία του, τὸν ἑδαφικὸ καὶ γεωλογικὸ τοὺς πλοῦτο μὲ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ του κ.λ.π. καὶ σὰν ἄλλος πραγματικὸς κι αὐτὸς φυσιοδίφης, ἱστοριοδίφης καὶ λαογράφος, μὲ τὴ βοήθεια καὶ τὴν συνεργασία κι ὅλων τῶν γύρω συναδέλφων του, νὰ τὰ ταξινομήσῃ, νὰ καταρτίσῃ συλλογές, βιβλιοθήκες, μουσεῖα, μοναδικὰ κι ἀλάνθαστες πηγὲς γιὰ τὴ μελέτη καὶ τὴν πραγματικὴ γνωριμία τῆς Στενώτερης Πατρίδας καὶ νὰ συντάξῃ τὸ πατριδογνωστικὸ ἀναγνωστικὸ ποῦ θὰ περικλείνῃ τὸν ξέχωρο κόσμο τῆς Στενώτερης Πατρίδας (θρύλους καὶ παραμύθια, ἱστορία καὶ μνημεῖα, παραδόσεις καὶ ἐθιμογραφία, παιγνίδια, τραγούδια καὶ μοιρολόγια, χλωρίδα καὶ πανίδα, κ.λ.π.) καὶ ποῦ μπορεῖ νὰ γίνῃ ὁ σωστός ἄξονας τῆς ἐνιαίας συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας». Ἡ πίστη αὕτη μαζί μὲ τὴ νοσταλγικὴ ἀναπόληση τῶν παιδικῶν του χρόνων στὸ χωριὸ τοῦ ἀποτελέσαν τὸ κίνητρο γιὰ τὴ σύνταξη ἐνὸς ἐλεύθερου πατριδογνωστικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ἀναγνωστικοῦ μὲ τὸν τίτλο «Στοῦ Βίκου τὴ χαράδρα».

Τὸ βιβλίον ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη. Στὸ πρῶτο μέρος περιγράφονται τὰ τοπία τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας τοῦ συγγραφέα, τῆς Βίτσας καὶ τοῦ Μονοδεντρίου, ποῦ εἶναι ἀπὸ τὰ γνωστότερα χωριὰ τοῦ Ζαγορίου, καὶ πρὸ ξεχωριστὰ ἡ γνωστὴ σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα χαράδρα τοῦ Βίκου. Στὸ ἴδιο μέρος γίνεται λόγος γιὰ τὶς μεγάλες μορφές τοῦ τόπου, τοὺς μεγάλους εὐεργέτες Μάνθο καὶ Γιώργο Ριζάρη, ποῦ ἱδρυσαν τὴ Ριζάρειο Σχολή, καὶ τοὺς μικρότερους εὐεργέτες Ἀλέξη καὶ Ἀγγελικὴ Παπάζογλου, ἱωάννη Χριστοφόρου καὶ Φίλιππο Βριζόπουλο. Στὸ δεύτερο μέρος ὁ συγγραφέας ἀνασυν-ἔτει μὲ συγκίνηση τὸ παιδικὸ του ἡμερολόγιο καὶ ξετυλίγει σὲ μικρὰ ἀφηγήματα, διανθισμένα μὲ ἔθιμα, δοξασιές, παραδόσεις, δημοτικὰ τραγούδια, τὸ κουβάρι τῶν παιδικῶν του ἀναμνήσεων, ποῦ, ὅπως γράφει στὸν πρόλογο «τὶς ἔχει φυλάξῃ μὲ εὐλάβεια μὲς στὴν ψυχὴ του». Ὁ συγγραφέας ἀναθυμᾷ τὴν παιδικὴν του ζωὴ στὸ σπιτί, στὸ σχολεῖο, στὸν εὐρύτερο περίγυρο τοῦ γενέθλιου χωριοῦ. Μὲ εὐλάβεια καὶ σεβασμὸ ἀναθυμᾷ τὸν πρῶτο τοῦ δασκάλου. «Ἦταν ἡ ὀλόθερμη ψυχὴ τοῦ δασκάλου ποῦ θερμαῖνε καὶ πυράκτωνε τὴν παιδικὴν μᾶς ἐκείνη σχολικὴ φωλιά, ποῦ διψοῦσε γιὰ ζεστασιά», γράφει στὸ πνευματικὸ μνημόσυνο ποῦ τοῦ ἀφιερώνει. Στὸ τρίτο μέρος οἱ παιδικὲς ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸ γενέθλιο χωριὸ καὶ τὴν ἐξω ἀπὸ αὐτὸ εὐρύτερη γενέθλια περιοχή ἐνωματώνονται σὲ μιὰ σειρά διηγήματα, ποῦ ἀποπνέουν ἔντονη φυσιολατρία καὶ ἀγάπη στὴ γενέθλια γῆ καὶ ποῦ ἀνακαλοῦν τὴ μνήμη τὰ διηγήματα τοῦ Κρυστάλλου καὶ τοῦ Χρηστοβασιλέου.

Τὸ βιβλίον τοῦ Δημήτρη Δάνου, εἰκονογραφημένο, ποῦ τελειώνει μὲ μιὰ σύντομη παιδαγωγικὴ μελέτη γιὰ τὸ πατριδογνωστικὸ βιβλίον εἶναι μιὰ πολὺπλευρὴ προσφορὰ στὸ Ἡπειρωτόπουλο, στὸ Ἑλληνόπουλο, στὴ γενέθλια γῆ τοῦ συγγραφέα καὶ στὸν Ἕλληνα δάσκαλο. Γιὰ τὴ γενέθλια γῆ τοῦ συγγραφέα εἶναι μιὰ μαρτυρία θερμῆς ἀγάπης. Γιὰ τὸ Ἑλληνόπουλο ἓνα ἐλκυστικὸ ἐλεύθερο ἀνάγνωσμα. Γιὰ τὸ παιδί τοῦ Ζαγορίου καὶ τῆς Ἡπείρου ἓνα κατάλληλο πατριδογνωστικὸ ἀναγνωστικὸ, ποῦ ἴσως νὰ ἀποχτοῦσε περισσότερο ἐνότητα καὶ νὰ προκαλοῦσε μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον, ἂν εἶχε τὴ μορφή παιδικοῦ μυθιστορήματος. Γιὰ τὸν Ἕλληνα δάσκαλο ἓνα ἐρέθισμα καὶ ἓνα πρότυπο γιὰ τὴ σύνταξη παρόμοιων πατριδογνωστικῶν βιβλίων καὶ γιὰ τὴν ἔρευνα τοῦ γεωγραφικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ τοπίου τῆς γενέθλιας γῆς.

Γιὰ τὸ συγγραφέα, ποῦ ἀπόβλεψε σὰν παιδαγωγὸς στὴν ἐξυπηρέτηση αὐτῆς

της πολύπλευρης σκοπιμότητας, το βιβλίο αυτό ήταν ακόμα και μια έκφραση της άκατανίκητης ανάγκης για λυρική αναδρομή στον «πράσινο παράδεισο» της παιδικής του ηλικίας σ' ένα ηπειρώτικο χωριό. Σε ώριμη ηλικία σήμερα, ζώντας μακριά από το χωριό του, στην πολυάνθρωπη Αθήνα, θα μπορούσε να δικαιολογήσει την έκδοση του βιβλίου του με τοῦτα τα λόγια του λογοτέχνη Γιώργου Θεοτοκά σ' ένα του δοκίμιο: «Ποτέ δὲν ἔνωσα ἀνάμεσα στους γεωγούς, όσο κι ἂν εἴταν φτωχοὶ καὶ βασανισμένοι, αὐτὸ τὸ κενὸ τῆς ψυχῆς, αὐτὸν τὸ σιωπηλὸ σπαραγμό, αὐτὴν τὴν ἔσχατη ἀπόγνωση ποὺ ἔνωσα στὸ Βασίλειο τῆς Μηχανῆς.»

Γ. Α. Βασδέκης

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ: Για τὴν πιὸ συστηματικὴ παρακολούθηση τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς τῶν δασκάλων ἀπὸ τῆ στήλη αὐτὴ καὶ γιὰ τὴν πληρέστερη ἐνημέρωσή της, οἱ ἐνδιαφερόμενοι παρακαλοῦνται νὰ στέλνουν δυὸ ἀντίτυπα τῶν λογοτεχνικῶν βιβλίων τους, ἓνα γιὰ τὴ βιβλιοθήκη τοῦ περιοδικοῦ καὶ ἓνα γιὰ τὸν κριτικὸ τους.

Γ.Α.Β.

Μία παιδική βιβλιοθήκη

Ὁ οἶκος «Βιβλιοθήκη Παιδικοῦ Κόσμου» Ἐκδόσεις Γ. Σ. Βλέσσα, Μιλτιάδου 4, Ἀθῆναι, εἰς τὴν σειρὰν τῶν παιδικῶν τοῦ βιβλίων ἐκυκλοφόρησε 5 νέα ἐξαιρετικὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα ἀνεπιφύλακτα μπορεῖ καθένας ποὺ ξέρει τὰ πράγματα, νὰ τὰ συστήσῃ γιὰ ἀνάγνωση ἀπὸ τὰ παιδιά κάθε ηλικίας. Διότι μὲ τὴν λογοτεχνικὴ τους πλοκή, τὸ περιπετειῶδες ὕφος καὶ τὴν ἀπλότητα τῆς ἑκφράσεως ἀποτελοῦν πραγματικὴ προσφορά στὴν ηλικία ποὺ ἀπευθύνονται. Τὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι:

1) **Χωρὶς Πατέρα:** Γ. Βλέσσα, βασισμένο στὸ μυθιστόρημα τοῦ P. Cervières. Ἐχει γιὰ ἥρωα ἓνα παιδί, τὸ μεγαλύτερο ἀπὸ τ' ἀδέρφια. Τὸ ὁποῖο ὕστερα ἀπὸ μυθιστορηματικὲς περιπέτειες μετὰ τὸ χαμὸ τοῦ πατέρα του καταφέρνει νὰ παραμερίσῃ κάθε λογῆς ἐμπόδιο καὶ νὰ κάμῃ τὸ πατρικὸ κτήμα ἀληθινὸ παράδεισο καὶ νὰ ξαναφέρῃ στὸν ἴσιο δρόμο τὸν παραστρατημένο δευτερότοκο ἀδερφό του.

2) **Ἰουλιὸς Βέρν:** Ὁ Θαυμάσιος Ὁρεγόκος. Εἶναι ἓνα περιπετειῶδες βιβλίο ποὺ συναρπάζει τὰ παιδιά. Τρεῖς βενεζουλιάνοι γεωγράφοι ἀποφασίζουν γιὰ νὰ ξεδιαλύνουν τίς διαφορὰς τους νὰ ἀναπλεύσουν τὸν Ὀρινόκο ποταμὸ. Στὸ ταξίδι τους βρίσκουν κι ἄλλους γιὰ συντροφιά, τὸν Γιαννάκη Κορμόρ, ποὺ ψάχνει νὰ βρῇ τὸν πατέρα του καὶ τὸν αὐστηρὸ καὶ ἀπότομο θεῖο του, τὸν λοχία Μαρσιάλ. Κι ἀρχίζουν οἱ περιπέτειες ποὺ κρατοῦν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους σ' ἑντασιὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μικρῶν, μὰ καὶ τῶν μεγάλων ἀκόμη καὶ ποὺ μαζὺ διδάσκεται κανεὶς τόσα πράγματα ἀπὸ τὴ ζωὴ ἐνὸς ἀγνωστοῦ σὲ μᾶς κόσμου.

3) **Μ. Βεριτέ: Τὸ Σπουργιτάκι.** Ἐνα καλὸ παιδί, ὀρφανό, ὁ Ζαμπούλι, βρίσκεται στὸ δρόμο ἓνα μικρὸ κοριτσάκι δίπλα στὴ νεκρὴ μητέρα του. Χωρὶς νὰ σκεφθῇ τί βάρος σημαίνει τὸ περιμάρζεμα ἐνὸς μικροῦ τὸ παίρνει μαζί του. Κι' ἀρχίζει τότε ἓνα ἀγῶνα τραχὺ γιὰ νὰ ζήσῃ τὸ «Σπουργιτάκι», δηλ. τὴ μικρούλα καὶ τὸν ἑαυτὸ του. Διαβάζοντάς το ὁ ἀναγνώστης ζεῖ μαζὺ μὲ τὸ ὑπέροχο παιδί ὑπέροχες στιγμὲς πάλης στὴ ζωὴ ποὺ ἔχουν σὰν πηγὴ δύναμης τὴν καλwsύνη τῶν ἀνθρώπων, ὅταν καὶ ὅπου τὴν συναντᾶμε καὶ τὴν ἱκανοποίηση ποὺ μᾶς δίνει ἡ συναίσθησις μιᾶς πράξεως καλῆς, γιὰ τὴν ὁποία εἰσπράττανε σὰν ἀμοιβὴ μόνο τὸ χαμόγελο τοῦ εὐεργετοῦμένου.

4) **Γ. Ρεμπαντί Μοντζιαντάνι: Τὸ Μυστικὸ τοῦ Πινόκιο.** «Οἱ περιπέτειες τοῦ Πινόκιο» ποὺ ἱστόρησε ὁ Κολλόντι εἶχαν ἓνα μυστικὸ, τὸ ὁποῖο δὲ μᾶς ἀποκαλύπτει. Ἐρχεται τώρα τὸ βιβλίο αὐτὸ νὰ μᾶς τὸ ἀποκαλύψῃ σὲ μιά σειρὰ ἀπὸ κωμικοτραγικὲς περιπέτειες σὲ στεριὲς καὶ στὸ βυθὸ τῆς θάλασσης, ἀνάμεσα σὲ ξερονήσια καὶ παράξενους ἀνθρώπους!

5) **Ρ. Α. Στήβενσον: Τὸ Μαῦρο Βέλος.** Ἐνα ἀρχοντόπουλο, ὁ Ριχάρδος Σέλτον, χάνει τὸν πατέρα του καὶ ἀναλαμβάνει τὴν κηδεμονία τοῦ ἑνὸς σκληρόκαρδος καὶ ὑπολυσ ἀνθρώπου, ὁ ἱππότης Ντάνιελ Μπράκλεϋ. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ δολοφόνος τοῦ πατέρα τοῦ Ριχάρδου, πρᾶγμα ποὺ ἀνακαλύπτουν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Μαύρου Βέλους μὲ ἀρχηγὸ τὸν Τζῶν τὸν Ἐκδικητή. Τὸ παιδί πληροφορεῖται τὸ γεγονός καὶ προσπαθεῖ μὲ ἀγωνία νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ τιμωρήσῃ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Μαύρου Βέλους τὸ δολοφόνου τοῦ πατέρα του. Ἐδῶ προβάλλει πεντακάθαρη ἡ ἠθικὴ ἀνωτερότητα τοῦ παιδιοῦ αὐτοῦ, ἡ ὁποία συναρπάζει τὸν ἀναγνώστη, ἐνῶ ταυτόχρονα δίδασκε πολλὰ.

Τάκης Καπὼνης

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐξεδόθησαν τὰ κάτωθι βιβλία:

1. Ἀντ. Ἰσηγόνη, Διτοῦ Μαρσολείου Παιδαγ. Ἀκαδημίας. Γενικὴ Διδακτικὴ, Β' ἐκδοσις.
2. Γεωρ. Μαραγκουδάκη: Ἡ ἐσωσχολικὴ μάθησις.
3. Γ. Ρούσκα, Ὑποδ/τοῦ Π. Α. Λαμίας: Τὰ καθυστερημένα καὶ δύσκολα παιδιά στὴν οἰκογένεια καὶ τὸ σχολεῖο.

Ἐλάβαμε τὰ παρακάτω περιοδικὰ:

1. Ὁ κόσμος τοῦ βιβλίου, ἀριθ. φύλλου 26, Φεβρίσιος.

2. Ἡπειρωτικὴ Ἑστία, τεύχος 116.
3. Κρητικὴ Ἑστία, τεύχος 113—114.
4. Ὁρθόδοξος Παρατηρητὴς, προνοῖα Ἑλλην. Ἀρχιεπισκ. Ἀμερικῆς, ἀρ. 501.
5. Δελτίον Ἐνώσεως Ἐπιθ/τῶν στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως.
6. Διδασκαλικὸν Βῆμα ἀριθ. φύλλου 481.
7. Μόρφωσις, παγκύπριον ἐκπαιδ. περιοδικὸν Ἰανουάριος 1962.
8. Αὐτενέργεια καὶ Ζωή, μαθητ. περιοδικὸ τοῦ δημοτ. σχολεῖου Λακτύρας Κεφαλληνίας.
9. Ἡ πρόοδος, ἐφημερίδα Δ' δημοτ. σχολεῖου Κοζάνης.
10. Διδασκαλικὴ δρᾶσις, μην. ὄργανον διδ/κοῦ συλλόγου Νομοῦ Καρδίτσας.
11. «Τὸ σχολεῖο καὶ τὸ σπίτι», μηνιαῖο περιοδικό, τεύχος 1ο Ἰστιάς. Διτῆς Γ. Κυριαζόπουλος.

ΕΥΓΕΝΙΑΣ ΔΕΡΔΕΡΑΚΗ—ΣΕΡΜΠΕΤΗ

ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ

Καθητρίας Τεχνικῶν Σχολῶν νηπιαγωγῶν Καλλιθέας Ἀθηνῶν.

Χειροτεχνικὲς ἐργασίες γιὰ τὰ νηπιαγωγεῖα καὶ 1ο κύκλο δημοτ. σχολεῖων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α'. Στοιχειώδης χειροτεχνία: Παιγνίδια—ἐργασίες στὸ ὑπαιθρο. Παιγνίδια—ἐργασίες στὴν τάξι: 1. Κατασκευὴ παιγνιδίων ἀπὸ νωπὰ φρούτα, ἀπὸ ξηροὺς καρπούς, μὲ καρποὺς ἀγρίων δένδρων, μὲ χάνδρες. 2. Ἐργασίες μὲ κουβαρίστρες, πριονίδι, βαμβάκι καὶ μαλλί, μὲ ὕφασμα, μὲ ἀφρόλεξ...

Β'. Χαρτοτεχνία: 1. Χαρτοδιπλωτικὴ. 2. Χαρτοκοπτικὴ. 3. Χαρτοκολλητικὴ. 4. Ἐργασίες μὲ ἐφημερίδες καὶ χρυσόχαρτα. 5. Χαρτοῦφαντικὴ. 6. Χαρτοκεντητικὴ. 7. Χαρτορραπτικὴ. 8. Χρησιμοποίησι διαφόρων κουτιῶν.

Γ'. Παιχνίδια δεξιότητος: 1. Ἐργασίες μὲ φελλό, μὲ σύρμα, μὲ χόρτο. 2. Σφραγίδες. 3. Ἐργασίες μὲ ξύσματα μολυβιδίων, σὲ ξύλο. 4. Πλαστικὴ. 5. Γυψοτεχνία. 6. Ἐργασίες μὲ τὴν εὐκαιρίαν ἐορτῶν.

Πωλεῖται στὰ κεντρικὰ βιβλιοπωλεῖα καὶ ἀπὸ τὴ συγγραφέα. Ὁδὸς Πλειόνης 14. Ἀθῆναι

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΚΑΙ ΠΩΛΕΙΤΑΙ
ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΤΟ 7ο ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ
«ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ»
ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ 21 — ΑΘΗΝΑΙ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΖΟΜΠΙΑΝΑΚΗ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΜΑΣ
ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Τόμος Β'.

Ὁ Β' τόμος δίδει ἀπάντηση στὰ ἐρεθίσματα, ποὺ γέννησε
στοὺς ἀναγνώστες ὁ Α' τόμος τοῦ βιβλίου, μὲ πρωτότυπο διαλογι-
κὸ τρόπο, μὲ θέση καὶ ἀντίθεση.

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

- Α. Βασικὲς γραμμὲς γιὰ τὴν ἀνανέωση τοῦ ἀγροτικοῦ σχολείου.
- Β. Ἡ ἰδιαίτερη παιδαγωγικὴ τοῦ ἀγροτικοῦ σχολείου.
- Γ. Διαφορὰ ἀστικῶν καὶ ἀγροτικῶν σχολείων.
- Δ. Ἡ τριλογία τῶν διδακτικῶν μορφῶν: Ἑνιαία Συγκεντρωτικὴ
Διδασκαλία — Ὁμαδικὲς ἐργασίαι — Μαθητικὸς διάλογος.
- Ε. Σχολικὸς κῆπος.
- ΣΤ. Σχολικὴ ζωὴ — ἐορτές.
- Ζ. Πρακτικὸ μέρος: Εἰκόνες καὶ δείγματα διδασκαλιῶν κ.λ.π.

Ἀποστέλλεται καὶ ἀπὸ τὰ Γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ «Σχολεῖο καὶ Ζωή»
Περικλέους 21 — Ἀθῆναι.

Τιμὴ: Γιὰ τίς Σχολικὲς Βιβλιοθήκας Δραχ. 80
Γιὰ τοὺς Ἑκπαιδευτικοὺς » 65